

SOSYAL BİLGİLER 7

DERS NOTLARI

KONU ÖZETLERİ

Zeki DOĞAN

Sosyal Bilgiler Öğretmeni

www.sosyalciniz.net

1.ÜNİTE BİREY VE TOPLUM

İNSANDAN İNSANA GİDEN YOL

İletişim: Duygu, düşünce ve bilgilerin her türlü yolla başkalarına aktarılmasına iletişim denir. İnsanların olduğu her yerde iletişim vardır. **Konuşmamız, susmamız, yüz ifadelerimiz, oturuş biçimimiz,** iletişim kurmak için yaptığımız bazı davranışlardır. Ağzımızdan çıkan sesler, çizdiğimiz resimler, konuştuğumuz dil, kullandığımız yazı ve yazı araç gereçleri iletişim kurmamıza yardımcı olur.

Kullandığımız yöntem ve araçlara göre iletişim üçe ayrılır.

- **Sözlü İletişim:** **Konuşarak** kurduğumuz iletişimdir. Yüz yüze ya da toplantılarda yaptığımız konuşmalar, telefonla yaptığımız görüşmeler birer sözlü iletişimdir.
- **Yazılı İletişim:** **Yazıyı kullanarak** gerçekleştirdiğimiz iletişimdir. Mektuplar, faks mesajları, elektronik postalar, sosyal medya mesajları yazılı iletişime örnektir.
- **Sözsüz İletişim:** **Beden hareketleri, jestler, mimikler, ses tonu, fiziksel görüntü ve kıyafetler** sözsüz iletişimi yansıtan unsurlardır.

➤ **Jest:** Bir duyguyu, düşünceyi ya da bir konuyu anlatırken **el, kol, ayak veya baş ile yapılan hareketler** ve beden hareketlerinin tamamına verilen isimdir.

➤ **Mimik:** Bir duyguyu, düşünceyi ya da bir konuyu anlatırken **kaş, göz, ağız, yüz hareketleriyle** anlatılmasıdır.

➤ **Beden dili:** **Vücut duruşu, jestler, mimikler, yüz ifadeleri** ve göz hareketlerinden oluşan zihinsel ve fiziksel faaliyetlerle desteklenen sözel olmayan iletişim şeklidir.

Etkili iletişim: Kişinin kendisini karşısındakilere en iyi şekilde ifade etmesi ve karşısındakilerden gerekli ilgi ve etkiyi görmesidir.

Etkili bir iletişimde dikkat edilmesi gerekenler

1-Bireyin kendini tanıması 2-Etkili anlatım 3-Etkili dinleme 4-Empati kurma

Etkili İletişimi Olumsuz Etkileyen Tutumlar

Konuşmacıdan Kaynaklı Sorunlar

- ✓ İyi hazırlanmamış konuşma metni
- ✓ Eksik bilgi ve mesaj verme
- ✓ Yanlış anlaşılmaya neden olacak ifadeler kullanma
- ✓ Aynı ses tonu ile sıkıcı konuşma
- ✓ Dinleyiciye karşı ön yargılı olma
- ✓ Dinleyicinin seviyesine uygun konuşmama

Dinleyiciden Kaynaklı Sorunlar

- ✓ Dikkatsiz dinleme
- ✓ Bilgi eksikliği
- ✓ Ön yargılı dinleme
- ✓ Geri bildirim yapmama
- ✓ Yetersiz algılama, yanlış yorumlama
- ✓ Soru sormama

İletişimi Olumsuz Etkileyen Davranışlar

- Çok konuşmak ve cevap hakkı vermemek
- Her zaman sen dili ile konuşmak.
- Emir vermek.
- Suçlayıcı bir tavırda olmak
- Yönlendirmek, öğüt vermek, teselli etmek.

İletişimi Olumlu Etkileyen Davranışlar

- Ben dili ile konuşmaya özen göstermek.
- Suçlayıcı ve kırıncı olmamak
- Konuşmaktan çok dinlemeyi tercih etmek
- Sabırlı olmak.
- Başarılı ve iyi iş yapanları tebrik etmek
- Açık ve net olmak

İLETİŞİMİN GÜCÜ

- Sözlü ve yazılı iletişimin en önemli unsuru dildir.
- **Karşımızdaki kişiye söylemek istediklerimizi sakın, açık, net ve doğru anlaşılacak şekilde ifade etmeliyiz.**
- **Etkili iletişim, hem doğru dinlemeye hem de doğru konuşmaya bağlıdır.** Etkileyici konuşma ve etkin dinleme yapabilmek için kitap okuma alışkanlığı kazanmalıyız.
- İletişim yalnızca sözel iletişimden ibaret değildir.
- **Bedenin duruş biçimi, jest** (el, kol ve baş hareketleri), **mimik** (yüz ifadeleri), **giyim, göz teması, duruş mesafesi** gibi sözel olmayan iletişim kanallarını doğru kullanmak etkili iletişim için gereklidir.

Empati: Kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamaya çalışmasıdır. Empati kurmak, dış dünyayı karşımızdaki insanın penceresinden, görmeye çalışmak demektir. Bir başka deyişle kendimizi onun yerine koymak demektir. Empati kurmak başka insanlarla iletişimimizin gücünü artırır.

Etkili Dinleme: İletişimde bulunduğumuz kişiden mesajı tam ve doğru alma etkinliğidir.

Etkili Dinleyicinin Özellikleri

- ✓ Dikkatini karşısındaki kişiye verir.
- ✓ Konuşmacıyı sözünü kesmeden dinler.
 - ✓ Göz teması kurar.
- ✓ Son sözü söylemek için çabalamaz.
- ✓ Dinlerken vereceği cevabı düşünmez.
- ✓ Yargılamadan, suçlamadan dinler (önyargılı değildir).
- ✓ Duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışır. Empati kurar.
 - ✓ Dinlerken başka bir işle meşgul olmaz.
- ✓ Konuşmacının sözlerine olduğu kadar sözsüz mesajlarına da dikkat eder.
- ✓ Konuşmacının duygu ve düşüncelerine anladığını gösteren sözlü ifadelerde bulunur.

Ben Dili:

- Kişinin kendi duygu ve düşüncelerini ifade ederek konuşmasıdır.
- "Ben" ile başlar "ben" ile biter.
- İletişim engeli oluşturmaz.
- Karşımızdakinin davranışlarını hedef alır.

Örnek: Bugün seni derste görmeyince meraklandım. Derslerine yeterince çalışmamana üzülüyorum.

Sen Dili:

- Karşımızda insanın kişiliğini hedef alan konuşma biçimidir.
- "Sen" ile başlar "sen" ile biter.
- İletişim engeli oluşturur.
- Yargılar, suçlar, eleştirir.

Örnek: Bugün yine derste yoktun? Derslerine hiç çalışmıyorsun!

İletişim Engelleri: Önyargılı olmak, isim takmak, tehdit etmek, sıkça soru sormak, emir vermek, eleştirmek, sen dili kullanmak vb.

İletişimde Yapılan Hatalar

Emir vermek, Tehdit etmek, Uyarmak, Konuyu saptırmak, İsim takmak, Sınamak, Öğüt vermek, Eleştirmek, Yargılamak, Nutuk çekmek, Suçlamak, Alay etmek

İletişimi Zorlaştıran Davranışlar

- 1- Karşımızdaki insanı yönlendirmeye çalışmak.
- 2- Karşımızdaki insanı eleştirmek, suçlayıcı davranmak ve yargılamak.
- 3- Çok veya alakasız sorular sormak.
- 4- Teselli etmek, konuyu değiştirmeye çalışmak.
- 5- Teşhis, tanı koymak.
- 6- Karşımızdaki insanlara takma isimleriyle hitap etmek,
- 7- Argo (sokak ağzı) ve hakaret içerikli konuşmalar yapmak.
- 8- Kendi düşünce ve fikirlerimizi tek doğru olarak kabul etmek, başkalarının duygu ve düşüncelerini önemsememek ve saygı göstermemek.
- 9- Ön yargılı davranmak, İnsanları oldukları gibi kabul etmemek.
- 10- Sözünden dönmek, alay etmek, oyalayıcı davranmak.

HIZLI İLETİŞİM GÜÇLÜ TOPLUM

Kitle İletişim Araçları: Yazılı, sesli ya da görsel yapıtların dağıtımını ya da yayımını sağlayan her türlü teknik iletişim aracına kitle iletişim araçları denir. **Gazete, radyo, televizyon, internet** kitle iletişim araçlarından bazılarıdır.

Medya, gazete, dergi, radyo, televizyon ve genel ağ (internet) gibi kitle iletişim araçlarının tümünü kapsayan genel bir terimdir.

Sosyal medya: Web teknolojilerinin hizmetine sunulmasıyla birlikte, tek yönlü bilgi paylaşımından, çift taraflı ve eş zamanlı bilgi paylaşımına ulaşılmasını sağlayan medya sistemidir.

Devlet, medya ve iletişim araçlarının özellikle çocuklarımıza olan etkisini sağlıklı hâle getirmek için çeşitli tedbirler almıştır.

- Bunlardan biri **Radyo ve Televizyon Üst Kurulu**'dur. **RTÜK** (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu), radyo, televizyon ve internet faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemekle görevlendirilmiştir. Bu kurum akıllı işaretler gibi projeler geliştirerek başta çocuklar olmak üzere aileleri bilinçlendirmeye çalışmaktadır.
- Yine bu amaçla Millî Eğitim Bakanlığı ve RTÜK iş birliğiyle "**Medya Okuryazarlığı**" projesi hazırlanmış ve uygulanmıştır. **Medya Okuryazarlığı** dersinin amacı öğrencinin medya karşısında pasif bir alıcı olmak yerine medyayı okuyabilecek bilince ulaşmasını sağlamaktır.

İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ

Kitle iletişim özgürlüğü insanların, haber, bilgi ve düşünceleri iletişim araçları vasıtasıyla serbestçe elde edilebilmesi, açıklayabilmesi ve yayılabilesidir.

- **Kitle iletişim özgürlüğü, insanların kendilerini söz, yazı, resim gibi yollarla ifade etmesidir, düşünceyi açıklama özgürlüğüdür.**

İletişim Hak ve Özgürlükleri

▪ Haberleşme Özgürlüğü ▪ Haber Alma Hakkı ▪ Özel Hayatın Gizliliği ▪ Kitle İletişim Özgürlüğü	▪ Düşünce ve İfade Özgürlüğü ▪ Bilgi Edinme Hakkı ▪ Tekzip ve Düzeltme Hakkı

- İletişim hak ve özgürlüklerimiz Anayasamız tarafından güvence altına alınmıştır.

Madde 20: Herkes, özel hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir...

Madde 22: Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır...

Madde 26: Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir...

Akıllı İşaretler: İzleyicileri televizyon yayınlarının olumsuz etkilerinden korumak amacıyla **Radyo Televizyon Üst Kurulu** tarafından geliştirilen sembol sistemidir. Akıllı işaretler televizyon programlarının yaş grubumuza uygunluğu konusunda bize programı izlemeden önce uyarı verir.

RTÜK: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Türkiye'de faaliyet gösteren tüm radyo ve televizyonların yayınlarını denetlemek için 1994 yılında kurulmuştur. **ALO RTÜK 178**

Tekzip: Yalanlama ve düzeltme yazısı demektir.

Herhangi bir kişi veya bir kurum hakkında, bir basın yayın organında gerçeğe aykırı, asılsız bir haber yayınladığı zaman o kişi veya kuruluşun isteği üzerine direkt veya mahkeme kararıyla dolaylı yoldan o basın yayın kuruluşunun yanlış, asılsız ve gerçeğe aykırı olarak yaptığı haberi, **yalanlama ve düzeltme yayınına tekzip denir.**

Sansür: Gazete, dergi gibi basın organlarındaki yazı, resim, karikatür gibi unsurların önceden devlet makamları tarafından incelenerek basım ve yayının yasaklanmasıdır.

2.ÜNİTE KÜLTÜR VE MİRAS

BEYLİKTEN CİHAN DEVLETİNE

Türk boyları, Malazgirt Zaferinden sonra yurt edinmek için Anadolu'ya gelmeye başladı. Bu boylardan biri de Osmanlı Devletinin kurucusu olacak olan **Kayı boyu** idi. Selçuklular bazı Türk boylarını Bizans sınırına **uç beyliği** olarak yerleştiriyordu. Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat, **Ertuğrul Bey** idaresindeki Kayı boyunu ilk olarak Ankara yakınlarındaki **Karacadağ** yöresine yerleştirdi. Daha sonra Kayılara **Söğüt** ve **Domaniç** yörelerini yaylak ve kışlak olarak verdi.

Kösedağ Savaşı(1243): Türkiye Selçuklu Devleti, **Kösedağ Savaşı**'nda Moğollara karşı ağır bir yenilgi aldı ve yıkılış sürecine girdi. Anadolu'da iç karışıklık ve iktidar boşluğu ortaya çıktı. Bu siyasi boşluktan yararlanan Türkmen boyları bağımsızlıklarını ilan ettiler. Böylece Anadolu'da siyasi birlik bozuldu ve **İkinci Beylikler Dönemi** başladı. **Osmanlı Beyliği** de bu dönemde kuruldu.

- Ertuğrul Bey'den sonra Kayı Boyunun başına **Osman Bey** geçti.
- **Osman Bey** 1288'de **Karacahisar**'ı fethetti ve burayı kendisine merkez edindi. Osman Bey, bu kaleyi fethederek İznik'ten İstanbul'a giden ana yola da hâkim oldu. Karacahisar'ın ardından Osman Bey Bizans'tan **İnegöl, Bilecik, Yarhisar** ve **Yenişehir**'i almıştır.
- **1302** yılında büyük bir Bizans ordusu ile Osmanlılar arasında **Koyunhisar** (Bafeon) **Savaşı** yapıldı. (**Osmanlı ile Bizans arasındaki ilk büyük savaştır.**)
- **Osman Bey'den sonra yerine oğlu Orhan Bey** geçti. **Bursa** ve İznik'i fetheden Orhan Bey **Bursa'yı başkent** yaptı. Orhan Bey döneminde Bizans'a ait Anadolu topraklarının tamamı ele geçirildi. Ayrıca Anadolu Türk birliğini sağlamak amacıyla **Karesi Beyliği**'ni Osmanlı topraklarına kattı. Orhan Bey zamanında Karesi Beyliği'nin **deniz gücünden** (donanmasından) yararlanılarak **Rumeli'ye geçildi.**

- Osmanlı Devletinin Rumeli'ye geçmesinde Bizans İmparatorluğunun da etkisi oldu. Rakipleriyle taht mücadelesine giren Bizans İmparatoru Kantakuzen Orhan Bey'in yardımı ile tahtını korumayı başardı. Karşılığında ise Gelibolu'da küçük bir kale olan **Çimpe Kalesi**'ni Türklere verdi. Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki ilk toprağı olan bu küçük kale yeni bir dönemin başlangıcı oldu. **Çimpe Kalesi** Avrupa'ya yapılacak seferler için bir **askeri üs** olarak kullanıldı.

İskân Politikası: İskân, insanların bir bölgede yaşamaları için yerleştirilmesi anlamına gelmektedir.

- Osmanlı Devleti, **Balkanlarda fethettiğı toprakları Türkleştirmek ve İslamlaştırmak için iskân politikası uygulamış, Anadolu'daki göçebe Türkmenleri yeni fethettiğı bölgelere yerleştirmiştir.**

İskân politikası sayesinde;

- ✓ Fethedilen yerlerde Türk nüfusu artmış ve Türk-İslam kültürü yayılmıştır.
- ✓ **Balkanların Türkleşmesi ve İslamlaşması sağlanarak buralarda uzun yıllar kalıcı egemenlik kurulmuştur.**
- ✓ Boş ve verimsiz araziler tarıma açılarak üretim ve vergi gelirleri artmıştır.

OSMANLI DEVLETİNDE ORDU

Osmanlı Devleti'nin sınırlarının genişlemesinde askerî teşkilat önemli rol oynamıştır.

- Osman Bey döneminde ilk fetihler **gönüllü askerler** ile yapılmıştır.
- **Orhan Bey** döneminde ise **yaya** ve **müsellem** adıyla **ilk düzenli ordu** kurulmuştur. Ancak fetihlerin devamlılığı ve toprakların güvenliği için daha çok askere ihtiyaç vardı.
- Osmanlı Devleti asker ihtiyacını karşılamak için **I. Murat** zamanında **Pençik Sistemi** ile **Tımar Sistemi**ni uygulamıştır.
- **II. Murat** zamanında ise **Devşirme Sistemi** uygulamaya konulmuştur.

Yeniçeri Ocağı: Kapıkulu piyadeleri içindeki en önemli ocaktır. **Üç ayda bir ulufe adı verilen maaş alırlardı. Savaş zamanı orduya katılır, savaş dışında İstanbul'un güvenliğini sağlardı.** Emekli olana kadar başka bir işle ilgilenemezler ve evlenemezlerdi.

Devşirme Sistemi: Osmanlı Devletinde, **asker ve yönetici olarak görev yapmak üzere Hristiyan ahalî arasından erkek çocuklarının seçilmesi ve yetiştirilmesidir.** Bu uygulama Yeniçeri Ocağı ve diğer Kapıkulu ocaklarının insan kaynağını karşılamaktaydı.

- İlk olarak Çelebi Mehmet zamanında uygulanmıştır. II. Murat zamanında kanunlaştırılarak daha sistemli bir hale getirilmiştir.

Tımarlı Sipahiler: Merkezden uzak yerlerdeki tımar sahipleri tarafından beslenen askerlerdir.

- **Osmanlı ordusunun en kalabalık gücünü oluştururdu.** Masrafları tımar sahipleri tarafından karşılanırdı. Savaş zamanı orduya katılır, barış zamanı bulundukları yerin güvenliğini de sağlardı.

Kapıkulu Askerleri: Padişaha bağlı, başkentte bulunan, sürekli ve üç ayda bir maaş (**ulufe**) alan askerlerdir. Kapıkulu Piyadeleri ve Kapıkulu Süvarileri olarak iki kısma ayrılırdı.

DENİZ KUVVETLERİ (DONANMA)

- **Osmanlılarda ilk denizcilik faaliyetleri Karesi Beyliğinin alınmasıyla başladı.** Bu donanma ile Osmanlılar Rumeli'ye geçme imkânı elde ettiler.
- I. Bayezit zamanında Gelibolu'da bir **tersane** kuruldu. **İlk deniz savaşı** I. Mehmet zamanında Venedik'le yapıldı.
- Osmanlı donanması Kanuni döneminde Ege ve Akdeniz'in en önemli gücü haline gelmiştir.
- Osmanlıda donanma komutanına **Kaptan-ı Derya**, gemi komutanlarına **Reis** ve deniz askerlerine de **Levent** denirdi.
- **Barbaros Hayrettin Pasa**, Turgut Reis, Salih Reis, Pirî Reis, Murat Reis, Seydi Ali Reis, Kılıç Ali Reis meşhur Türk denizcileridir.

Divan-ı Hümayun: Osmanlı Devletinde **devlet işlerinin görüşüldüğü ve karara bağlandığı en önemli yönetim organıdır.** **Orhan Bey** zamanında kurulmuştur. Alanında uzman kişilerden oluşan divan teşkilatı padişaha devlet idaresinde yardımcı olurdu. Ancak son kararı padişah verirdi. Ayrıca çözülemeyen şeri ve hukuki davaların karara bağlandığı en yüksek mahkeme ve idari makamı.

Divan Üyeleri

Sadrazam (veziriazam): **Padişahın vekili ve yardımcısıdır.** Padişahın mührünü taşırdı. Fatih döneminden itibaren divan toplantılarına başkanlık etmeye başladı. Padişah sefere katılmadığı zaman orduyu komuta ederdi.

Vezirler: Daha çok **askerî ve siyasi işlerden sorumluydular.** Devlet idaresinde veziriazama yardım ederlerdi.

Kazasker: Divan toplantılarında **büyük davalara bakar, kadıların ve müderrislerin atamalarını yapardı.**

Defterdar: **Bütçenin hazırlanması ve devletin diğer mali işlerinden, gelir ve giderlerinin hesaplanması işlerinden sorumludur.**

Nişancı: Divan toplantılarında **alınan kararlara ve diğer belgelere padişahın imzası olan tuğrayı çekmekle görevlidir.** Ayrıca fethedilen toprakların gelirlerine göre devlet görevlilerine dağıtımını yapardı.

Reisülküttap: Devletin ilk dönemlerinde nişancıya bağlı olarak çalışan kâtiplerden biriydi. Zamanla devletin **dış işlerinden** sorumlu oldu.

Şeyhülislam: Divan toplantılarında alınan kararların dine uygun olup olmadığına karar verirdi.

Kaptan-ı Derya: Donanma komutanıdır. Kanuni zamanında divanın asıl üyesi olmuştur.

KURULUŞ DÖNEMİ (1299-1453) PADİŞAHLARI

OSMAN BEY DÖNEMİ (1299 - 1324)

- Söğüt'te 1299 yılında bağımsızlığını ilan etti.
- Bilecik'i alınca başkent yaptı.
- Bizans ile ilk savaş olan **Koyunhisar Savaşı**'nı kazandı (1302).
- **İlk Osmanlı parasını** bastırdı.

ORHAN BEY DÖNEMİ (1324 - 1362)

- **Bursa'yı** fethederek başkent yaptı.
- Bizans'ı Maltepe (Palekanon) Savaşı'nda yendi. İznik ve İzmit alındı.
- **Karesioğulları Beyliği**'ni aldı. Osmanlı Devleti ilk deniz kuvvetine sahip oldu.
- **Çimpe Kalesi** alındı. Rumeli'ye geçiş sağlandı.
- Yaya ve müselleme adıyla **ilk düzenli orduyu** kurdu.
- İlk kez **divan teşkilatını** kurdu.
- İznik'te **ilk medreseyi** açtı.

I. MURAD (HÜDAVENDİGAR) DÖNEMİ (1362 - 1389)

- **Edirne'yı** 1363 yılında alarak başkent yaptı.
- Haçlılar ile yapılan ilk savaş olan **Sırpıncı Savaşı**'nı kazandı.
- Germiyanogullarından çeyiz yoluyla Kütahya'yı, Hamitoğullarından parayla Isparta ve çevresini aldı. (*Anadolu Türk birliğini sağlama*)
- **I. Kosova Savaşı**'nda Haçlıları yendi (1389). Ancak savaş alanını gezerken bir Sırp askeri tarafından şehit edildi.
- İlk defa **Timar Sistemi**'ni uyguladı.
- **Devşirme Sistemi**'ni ve **Yeniçeri Ocağı**'nı kurdu.

I. BEYAZID (YILDIRIM) DÖNEMİ (1389 - 1402)

- **İstanbul'u kuşatan** ilk Osmanlı padişahıdır.
- İstanbul'u kurtarmak için gelen Haçlıları **Niğbolu Savaşı**'nda (1396) yendi.
- **Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağladı.**
- İstanbul'u ikinci kez kuşattı.
- **Anadolu Hisarı**'nı yaptırdı.
- Timur ile 1402 yılında yaptığı **Ankara Savaşı**'nı kaybetti ve esir düştü.
- Osmanlı Devleti'nde 11 yıl süren **Fetret (duraklama) Devri** başladı.

I. MEHMED (ÇELEBİ) DÖNEMİ (1413 - 1421)

- Yıldırım Beyazid'in oğulları arasındaki taht mücadelesinden başarıyla çıktı.
- **Fetret Devri'ne son vererek devlette düzeni sağladı.**
- **Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu** olarak da kabul edilir.
- Bu dönemde Osmanlı tarihinin **ilk deniz savaşı** Venediklilerle yapıldı.
- Amcası tarafından çıkartılan **Düzmece Mustafa İsyanı'nı** bastırdı.
- Kaybedilen toprakların bir kısmını geri aldı.

II. MURAD DÖNEMİ (1421 - 1451)

- İstanbul'u kuşattı fakat alamadı.
- Anadolu'da düzeni sağladıktan sonra Macarlarla 1444 yılında **Edirne-Segedin Antlaşması'nı** imzalayarak tahtı 12 yaşındaki oğlu II. Mehmed'e bıraktı.
- Avrupalı devletler anlaşmayı bozunca oğlunun da ısrarı ile tekrar tahta geçti.
- 1444 yılında **Varna Savaşı'nda** Haçlı ordusunu bozguna uğrattı.
- 1448 **II. Kosova Savaşı'nda** intikam isteyen Haçlıları tekrar yendi. Bu savaş ile **Avrupalıların Türkleri Balkanlardan çıkarma ümidi kalmadı. Türkler Balkanlara kesin olarak yerleşti.**

İNSANI YAŞAT KI DEVLET YAŞASIN**İstanbul'un Fethi (29 Mayıs 1453)****Fethin Nedenleri**

- Bizans'ın Osmanlı şehzadelerini ve Avrupa devletlerini **Osmanlıya karşı kışkırtması**
- Bizans'ın Osmanlı Devleti'nin **toprak bütünlüğünü bozması** ve Osmanlı Devleti için sürekli tehdit oluşturmaları.
- İstanbul'un coğrafi konumu ve **önemli ticaret yolları üzerinde bulunması**
- Peygamber efendimizin(s.a.v) İstanbul'un fethi ile ilgili hadisinin II. Mehmet'i fetih için teşvik etmesi.

Fetih için yapılan hazırlıklar

- Anadolu Hisarı'nın karşısına **Rumeli Hisarı** yaptırıldı.
- **Dönemin en büyük topları** (Şahi) döktürüldü. Havan topları icad edildi.
- Surlara yaklaşmak için **tekerlekli kuleler** yapıldı.
- İstanbul'u denizden kuşatmak için **400 parçalık donanma** hazırlandı.
- Avrupa'dan, karadan gelecek yardımları engellemek için Balkanlarda bir ordu hazır tutuldu.

İstanbul'un Fethi

II. Mehmet gerekli hazırlıkları tamamlayarak şehri karadan ve denizden 6 Nisan 1453'te kuşattı. 72 parçalık bir donanma kızaklardan kaydırılarak Haliç'e indirildi. 53 gün süren kuşatmadan sonra **29 Mayıs 1453** tarihinde İstanbul fethedildi.

İstanbul'un Fethinin Türk Tarihi Açısından Sonuçları

1. Osmanlı Devleti imparatorluk hâline geldi ve İstanbul devletin **başkenti** oldu.
2. Osmanlı Devleti **toprak bütünlüğüne** kavuştu.
3. İstanbul Boğazı, **Karadeniz Ticaret Yolu** Osmanlı Devleti'nin denetimine geçti.
4. II. Mehmet'e "**Fatih**" unvanı verildi.
5. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi sona erdi, **Yükselme Dönemi** başladı.

İstanbul'un Fethinin Dünya Tarihi Açısından Sonuçları

1. Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu yıkıldı.
2. Orta Çağ sona erdi, **Yeni Çağ** başladı.
3. Karadeniz ticaret yolunun Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi Avrupalıların **Coğrafi Keşifleri** başlatmalarında etkili oldu.
4. İstanbul'un fethinden sonra İtalya'ya yerleşen bilim adamları Avrupa'da **Rönesans**'ın başlamasında etkili oldular.
5. İstanbul'un fethiyle kale ve surların top gülleleriyle yıkılabileceği anlaşıldı. Bu gelişme, Avrupa'da **feodalite** (derebeylik) **rejiminin yıkılmasında** ve mutlak krallıkların güçlenmesinde etkili oldu.

- Fatih, İstanbul'un fethinden sonra Karadeniz kıyılarını denetim altına almak, Karadeniz ticaret yolu üzerindeki Osmanlı egemenliğini güçlendirmek ve **Anadolu Türk birliğini sağlamak** için fetihlere yöneldi.
- **Amasra, Sinop, Trabzon ve Kırım** fethedildi. Kırım'ın alınmasıyla **Karadeniz bir Türk gölü** haline geldi, **İpek Yolu** Osmanlı kontrolüne geçti.

Doğunun Fatih: Yavuz Sultan Selim

- I. Selim öncelikli olarak Osmanlı Devleti'nin doğu ve güney sınırları ile ilgilenmiştir.
- Yavuz Sultan Selim, **Çaldıran Savaşı**'nda (1514) Safevî Devleti'nin hükümdarı Şah İsmail'i yenerek Safevîlerin Anadolu üzerindeki baskısını ortadan kaldırmıştır.
- **Turnadağ Savaşı** (1515) ile Dulkadiroğlu Beyliği'ni ortadan kaldırmıştır. Böylece **Anadolu'da Türk birliği kesin olarak sağlanmıştır.**
- **Mısır Seferi** olarak adlandırılan **Mercidabık** (1516) ve **Ridaniye Savaşları** (1517) ile Memluk Devleti'ni ortadan kaldırarak **Mısır'ı Osmanlı topraklarına katmış** ve sınırları Afrika Kıtası'na kadar genişletmiştir.
- Yavuz döneminde **Mısır'ın fethedilmesiyle Baharat Yolu ve Halifelik** Osmanlı Devletine geçmiştir.
- 8 yıllık kısa saltanat süresinde Osmanlı topraklarını yaklaşık 3 kat büyötmeyi başarmış ve oğlu Kanuni'ye zengin bir devlet bırakmıştır.

Kanun Olan Padişah: I. Süleyman (Kanuni)

- ✓ Osmanlı Devleti'nde **46 yıl** ile en uzun süre tahtta kalan padişah'tır. Adaleti ve yaptığı kanunlar sayesinde "**Kanuni**" unvanını almayı hak etti. Döneminde Osmanlı Devleti hem doğuda hem de batıda güçlü bir konuma geldi.
- ✓ Ömrünün çoğu seferlerde geçti ve Zigetvar Seferi sırasında vefat etti.
- ✓ Orta Avrupa'nın kilidi durumundaki **Belgrat** onun zamanında alındı (1521).
- ✓ **Mohaç Meydan Savaşı**'nda Macarları yenerek Orta Avrupa'da Osmanlı hâkimiyetini pekiştirdi (1526).
- ✓ **Alman İmparatoru Şarken'e** karşı Fransa Kralı I. Fransuva'yı destekleyerek **Fransa'ya ayrıcalıklar (kapitülasyonlar)** verdi.
- ✓ **Viyana kuşatıldı** ancak ağır kış şartlarının da etkisiyle sonuç alamadı (1529).
- ✓ Doğuda **İran'a** karşı **üç sefer düzenledi**.
- ✓ Akdeniz'de hâkimiyeti sağlamak için önemli olan **Rodos Adası** alındı (1522).
- ✓ **Barbaros Hayreddin Paşa Preveze Deniz Savaşı**'nda (1538) haçlı donanmasını yenerek Akdeniz'de üstünlüğün Osmanlı Devleti'ne geçmesini sağladı.
- ✓ Preveze Deniz Savaşı ile **Akdeniz bir Türk gölü haline gelmiş**, Akdeniz'deki Türk egemenliği pekişmiştir.

Denizlerdeki Fetihler

- Orhan Bey zamanında **Karesioğulları Beyliği**'nin Osmanlı Devleti'ne bağlanması ile **denizcilik faaliyetleri** başlamıştır. Osmanlı Devleti ilk donanmaya Orhan Bey Dönemi'nde sahip olmuş, **ilk tersane** I. Bayezid tarafından **Gelibolu**'da yaptırılmıştır.
- Osmanlı Devleti Akdeniz ve Karadeniz hâkimiyeti için Venedik ve Cenevizlilerle mücadele etmiştir.
- Osmanlı Devleti **ilk deniz savaşını** Çelebi Mehmed Dönemi'nde Venedikliler ile yapmış, ancak başarılı olamamıştır.
- **Fatih Sultan Mehmet** İstanbul ve çevresinin güvenliğini sağlamak için öncelikle Karadeniz ve Ege Denizi'nde hâkimiyet kurmak istemiştir. Bu amaçla Ege Denizi'nde **İmroz, Limni, Bozcaada, Eğriboz, Semadirek, Midilli ve Taşoz** adalarını, Karadeniz'de **Amasra, Sinop, Trabzon ve Kırım'ı** fethetmiştir.
- II. Bayezid Dönemi'nde ise **Kili** ve **Akkirman** Kalelerinin alınmasıyla karadan Kırım ile bağlantı kurulmuştur.

Akdeniz'de Hâkimiyet

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Akdeniz'de Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet kurduğu dönemdir. **Barbaros Hayreddin Paşa**'nın haçlı donanmasına karşı kazandığı **Preveze Deniz Savaşı** Osmanlı Devleti'ni karada olduğu gibi denizlerde de en büyük devletlerden birisi hâline getirmiştir.

Kıbrıs'ın Fethi

- Kıbrıs'ın fethi **Doğu Akdeniz'in güvenliği** için oldukça önemliydi. Adada bulunan korsanlar bölge ticaretine zarar veriyordu. Lala Mustafa Paşa 1571 yılında adayı fethetti.
- Kıbrıs'ın fethinden sonra Papa'nın çağrısı ile toplanan Haçlı donanması **İnebahtı Deniz Savaşı**nda Osmanlı donanmasını mağlup etti (1571).
- Osmanlı Donanması altı ayda yeniden inşa edilerek tekrar Akdeniz'in en önemli deniz gücü hâline geldi.

İstimalet politikası: Osmanlı devletinin Balkanlardaki halka uyguladığı **hoşgörü ve ılımlı yönetim** politikasıdır.

İstimalet politikasına göre Osmanlı Devleti; fethettikleri topraklarda bulunan halkın dinine, örflerine, adetlerine, yaşam biçimlerine saygı göstermiştir.

Gaza ve Cihat Politikası:

İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan savaşlara **gaza** veya **cihat** denir. Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren genellikle Batı üzerine (Bizans ve Balkanlar) bir fetihler yapmıştır. Burada asıl amaç İslam dinini yaymak ve Müslümanları korumaktır. Osmanlıların Anadolu Beylikleri yerine Hristiyanlar üzerine seferler yapması diğer Türk beyliklerinin Osmanlı Devletinin etrafında toplanmasına neden olmuştur.

AVRUPA'DA UYANIŞ**COĞRAFİ KEŞİFLER**

15. yüzyıl ve 16. yüzyıllarda Avrupalılar tarafından **yeni ticaret yolları aramak** başlatılan gezilere **Coğrafi Keşifler** denir.

Sebepleri

- ✓ **Ticaret yollarının (İpek ve Baharat yolu) Müslümanların eline geçmesi**
- ✓ **Doğu ülkelerinin zenginliklerine ulaşma isteği**
- ✓ Coğrafya bilgisinin ilerlemesi
- ✓ Pusulanın geliştirilmesi
- ✓ Gemicilik sanatındaki ilerlemeler
- ✓ Efsane ve hurafelere inanmayan cesur gemicilerin yetişmesi

Keşifler ve Kâşifler

- Portekizli **Bartelmi Diaz** Afrika'nın güney ucuna ulaşarak **Ümit Burnu**'nu buldu (1487).
- İtalyan asıllı **Kristof Kolomb**, **Amerika Kıtası**'nı buldu (1492).
- Portekizli **Vasko do Gama Hint Deniz Yolunu** buldu.
- İtalyan gemici **Ameriko Vespuçi**, Amerika'nın yeni bir kıta olduğunu dünyaya ilân etti ve kıtaya onun adı verildi. **Amerika** (1507).
- 1519'da Portekiz asıllı **Macellan** tarafından başlatılan batıya seyahat **Del Kano** tarafından tamamlanarak (1522) **dünyanın yuvarlak olduğu** ilk kez ispatlanmıştır.

Coğrafi Keşiflerin Sonuçları

- ✓ **Hristiyanlık yayıldı.** Buna karşılık dünyanın düz olduğu gibi pek çok yanlış bilgi aktaran **din adamlarına olan güven azaldı.**
- ✓ Keşfedilen yerlerde yetişen domates, vanilya, patates, tütün, kakao gibi bitki türleri tanındı.
- ✓ Avrupalıların, keşfettikleri yerleri sömürgeleştirmesiyle **Sömürgecilik** başladı.
- ✓ **Ticaret yolları değişti.** Akdeniz limanları ile **Baharat ve İpek Yolu** eski önemini **kaybetti.** Hint Okyanusu kıyısındaki limanlar önem kazandı.
- ✓ Yeni keşfedilen ülkelerde bol miktarda bulunan altın ve gümüş gibi değerli madenler Avrupa'ya getirildi. **Avrupa'da ticaretle uğraşan kişiler** (Burjuva sınıfı) **zenginleşti.** Tüccarların, soyluların ellerinde bulunan toprakları satın almalarıyla soylular eski güçlerini kaybettiler.
- ✓ Zenginleşen Avrupalılar, kültür ve sanat hareketlerini desteklediler. Böylece, Avrupa'da **Rönesans'ın doğmasına** ortam hazırlamış oldu.

RÖNESANS

"Yeniden doğuş" anlamına gelir. 15. ve 16. yüzyılda Avrupa'da **edebiyat, bilim ve güzel sanatlar alanında meydana gelen gelişmelere** verilen addır.

Rönesansın Nedenleri:

- ◆ Coğrafi Keşiflerle birlikte ekonomik refaha kavuşan halkın bilim ve sanata önem vermeye başlaması.
- ◆ Eski Helen ve Roma dönemine ait eserlerin incelenmesi.
- ◆ **Kağıt ve Matbaanın öğrenilmesiyle birlikte okuma-yazma oranının artması, düşüncelerin geniş alanlara yayılması.**
- ◆ İstanbul'un fethinden sonra İtalya'ya kaçan bilginlerin orada yapmış oldukları çalışmalar.
- ◆ Avrupanın İslami bilimsel eserleri kendi dillerine çevirmeleri.
- ◆ Bilim adamlarını destekleyen "**mesen**" sınıfının varlığı.
- ❖ **Rönesans ilk olarak İtalya'da başlamıştır.**

- **İtalya'da başlayan Rönesans hareketleri**, bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Rönesans hareketleri Fransa ve Polonya'da bilim, İngiltere ve İspanya'da edebiyat, Almanya'da din alanında etkili olmuştur.

Rönesansın Temsilcileri

İtalya'da Boccaccio, Makyevel, Petrark, Bellini, Leonardo Da Vinci, Mikel Anj, Donatello, Rafael;

Fransa'da Albert Dürer, Francis Bacon, Montaigne

İngiltere'de William Shakespeare;

İspanya'da Cervantes;

Almanya'da Martin Luther, Erasmus

Sonuçları:

- ✓ Orta Çağ'ın **skolastik düşüncesi** yıkılırken yerine serbest ve bilimsel düşünce doğdu.
- ✓ **Reform hareketine zemin hazırlandı.**
- ✓ Hristiyanlığın sanat ve düşünce üzerindeki baskısı sona erdi.
- ✓ **Mimari, bilim, sanat ve edebiyatta pek çok yeni eserler verildi.**
- ✓ Avrupa'da bilimsel gelişmelerin önü açıldı.
- ✓ Aydınlanma Çağı'na zemin hazırladı.

REFORM

Kelime anlamı **düzeltilme, yenileme** anlamındadır.

16. yüzyılda Avrupa'da **Hristiyanlığın Katolik mezhebindeki bozulmalara tepki olarak** Almanya'da ortaya çıkan yeni düzenlemelere "**Reform**" denir.

Reformun Nedenleri:

- **Kağıt ve matbaayla birlikte okur yazar oranının artması.**
- **İncil'in farklı dillere çevrilmesi sonucu İncil'in asıl içeriğinin öğrenilmesi ve din adamlarına olan güvenin azalması.**
- **Kilisenin Endüljans yetkisini kullanarak zenginleşmesi ve halkın bu gelişmelere tepkisi.**
- Rönesans hareketleriyle birlikte düşünce özgürlüğünün oluşması

❖ Reform hareketleri, **Martin Luther** öncülüğünde **Almanya**'da ortaya çıkmıştır.

- ❖ **Martin Luther** kilisenin uygulamalarına karşı çıkmıştır. Buna karşılık kilise, Martin Luther'i dinden çıkarmış ve ölüme mahkûm etmiştir. Martin Luther, Katolik kilisesinin bu kararını protesto ettiği için Luther taraftarlarına Protestan denilmiştir. Böylece **Protestanlık** mezhebi doğmuştur.
- ❖ Almanya'da Protestanlık, Fransa'da **Kalvenizm**, İngiltere'de **Anglikanizm** mezhepleri ortaya çıkmıştır.

Reformun Sonuçları:

- ✓ Avrupa'da **yeni mezhepler** ortaya çıkmış mezhep birliği bozulmuş ve **mezhep savaşları** yaşanmıştır.
- ✓ Katolik kilisesine ve din adamlarına olan güven azalmıştır.
- ✓ Kilisenin elinde bulunan **eğitim sistemi laik** bir şekle dönüştürülmüştür.

AYDINLANMA ÇAĞI

18. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan her konuda akla öncülük tanıyan düşünce sistemine "**Aydınlanma**", bu düşünce sistemi ile gelen yeni döneme ise "**Aydınlanma Çağı**" adı verilir.

- ◆ Bu dönemde deney ve gözlem önem kazanmış, doğa bilimlerinde büyük gelişmeler sağlanmıştır.

Newton (Fizik ve matematik) **Kopernik**, **Galileo** (astronomi), **Descartes** (matematik) **Jan Jack Rousseau** (sosyal bilimler)

SANAYİ İNKILABI

18. yüzyılda İngiltere'de **James Watt** tarafından **buhar gücünün makinelerde kullanılmasıyla** başlayan teknolojik gelişmelere denir.

Sonuçları:

- ✓ El tezgahları ve atölyeler kapanmış, **fabrikalar** açılmış, mallar seri ve ucuz olarak üretilmeye başlanmıştır.
- ✓ **Pazar arayışı** ve **hammadde ihtiyacı** artmış, **sömürgecilik** hız kazanmıştır.
- ✓ **İşçi sınıfı** ortaya çıkmış, **köyden şehre göç** başlamıştır.
- ✓ Osmanlı ülkesi, kapitülasyonların da etkisiyle açık pazar haline gelmiş, küçük esnaf ve **Lonca teşkilatı** çökmüştür.
- ✓ **Süveyş Kanalı** ve **Panama Kanalı** açılmış uluslararası ulaşım ve ticaret gelişmiştir

❖ **Avrupalı devletler fabrikalarda ucuz ve seri üretim gerçekleştirirken Osmanlı Devleti atölye gibi küçük işletmelerde üretim yapmaktaydı.** Daha yüksek fiyata mal olan yerli ürünlerin Avrupalı ürünlerle rekabet gücü azaldı. Bu durum Osmanlı topraklarını Avrupalı devletler açısından ham madde temin edilecek bir kaynak ve aynı zamanda üretilen malların satılacağı bir pazar haline getirdi.

FRANSIZ İHTİLALİ

FRANSIZ İHTİLALİ: 1789 yılında Fransa'da meydana gelen bir halk hareketidir / ayaklanmasıdır.

Fransız İhtilali sonucunda;

- 1- Yeniçağ kapanmış ve **Yakınçağ** açılmıştır.
- 2- Mutlak monarşi yıkılmış, **cumhuriyet** ilan edilmiştir.
- 3- **Adalet, eşitlik, özgürlük, insan hakları, demokrasi, milli irade ve milliyetçilik** gibi düşünceler ortaya çıkmıştır.
- 4- Bu düşünceler önce Avrupa'da daha sonra bütün dünyada etkili olmuştur.
- 5- **Milliyetçilik** düşüncesi çok uluslu imparatorluklarda azınlık isyanlarına ve parçalanmalara neden olmuştur.

Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devletine Olumlu Etkileri:

- Fransız İhtilali ile ortaya çıkan adalet, eşitlik, özgürlük, demokrasi gibi ilkeler Osmanlı Devleti'nde de etkili olmuş, bu da **demokratikleşme çalışmalarının** yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bunlar **Tanzimat ve Islahat Fermanları, I. ve II. Meşrutiyet** gibi çalışmalardır.

Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devletine Olumsuz Etkileri:

- Fransız İhtilali ile ortaya çıkan özgürlük ve milliyetçilik gibi akımlar Osmanlı Devleti gibi çok uluslu devletlerde isyanlara neden oldu. Çünkü **milliyetçilik akımı** her milletin kendi devletini kurmasını öngörüyordu. Milliyetçilik akımının etkisi ve Avrupalı devletlerin kışkırtmalarıyla özellikle Balkanlarda **azınlık isyanları** ortaya çıktı. Osmanlı Devleti parçalanma tehlikesi geçirdi.

DEĞİŞEN DÜNYADA DEĞİŞEN OSMANLI**LALE DEVRİ (1718-1730)**

- **Osmanlı Devletinde Lâle Devri** diye adlandırılan dönem, **1718–1730** yılları arasındır. Bu dönemde padişah Sultan **III. Ahmed**, sadrazam ise Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'dır.
- 1718 yılında imzalanan Pasarofça Antlaşması'ndan sonra başlayan ıslahat hareketleri sırasında **Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi Avrupa'daki gelişmeleri görmek ve bilgi edinebilmek amacıyla** Paris'e gönderildi.

- Osmanlı tarihinde ilk defa **Lale Devri ile Batı kültürü ve kurumlarına yoğun bir ilgi başlamış, Avrupa'daki gelişmeleri takip etme ihtiyacı duyulmuştur.**

- **Avrupa'nın önemli başkentlerinde ilk kez geçici elçilikler** kurulmuştur. *(siyasi-diplomatik)*
- İlk kez **çiçek aşısı** uygulanmıştır. *(sağlık)*
- 1720 yılında tulumbacıların yerine **İtfaiye teşkilatı** kurulmuştur. İtfaiye teşkilatı Osmanlı tarihinde batı örnek alınarak kurulan ilk teşkilat olmuştur. *(sosyal)*
- Lale Devri'nde **Said Çelebi ile İbrahim Müteferrika** 1727'de **ilk Osmanlı matbaasını** kurmuştur. **Matbaa sayesinde kitap sayısı artmış ve fiyatı ucuzlamıştır. Bilginin yayılması kolaylaşmıştır.** *(teknik - kültürel)*
- Lale Devri'nde ilk defa Yalova'da **kâğıt fabrikası**, İstanbul'da **kumaş fabrikası** kurulmuştur. *(ekonomik)*
- **Kütüphaneler kurulmuş, Doğu klasikleri Türkçeye çevrilmiştir.** *(kültürel)*
- Lale Devri'nin ilk mimari eserlerinden biri **III. Ahmet Çeşmesi'dir.** *(mimari)*
- **Çini atölyeleri** açılmıştır. *(kültürel – ekonomik)*

III. SELİM DÖNEMİ ISLAHATLARI

- III. Selim tahta çıktıktan sonra **Nizam-ı Cedid** (*yeni düzen*) adı verilen yenilikler yapmıştır.
- **Nizam-ı Cedid** adıyla **Avrupa tarzında bir askerî ocak kurmuş** ve bu ocağın masraflarını karşılamak için **İrad-ı Cedid** adıyla yeni bir hazine oluşturmuştur. (*askeri*)
- Avrupa başkentlerinde **daimî/sürekli elçilikler** açılmıştır. (*siyasi – diplomatik*)
- **Batı dillerinde yazılmış önemli eserler Türkçeye çevrilerek Batı düşüncesinin ülkeye girmesine hız verilmiştir.** (*kültürel*)
- Yerli malı kullanımına önem verilmiştir.(ekonomik)

II. MAHMUT DÖNEMİ ISLAHATLARI

- II. Mahmut, tımar sisteminin bozulmasından sonra **asker ve vergi toplama işini üstlenen ve zamanla bölgelerinde güç kazanan toprak sahibi âyanlarla Senedi İttifak**'ı imzalamıştır (1808). Bu sözleşme ile Osmanlı tarihinde **ilk kez bir padişah yetkilerinden tavizler** vermiştir.

Püf bilgi: Sened-i İttifak ile Osmanlı Devletinde ilk defa padişahın gücü kısıtlanmıştır.

- II. Mahmut âyanlarla anlaştıktan sonra, bozulan ve devlete zarar veren **Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmıştır**. Yerine **"Asakir-i Mansure-i Muhammediye"** adıyla yeni bir ordu kurulmuştur.

Püf bilgi: Yeniçeri Ocağının kaldırılması ile yeniliklerin önündeki en büyük engel kaldırılmıştır.

- **Takvim-i Vekayi** adlı Fransızca ve Türkçe olarak **resmî bir gazete** çıkarılmıştır. (*kültürel-basın yayın*)
- **Avrupa tarzında yeni okullar açılmıştır**. Bu okulların amaçlarından biri de yabancı dil bilen insan yetiştirmektir. Bu dönemde **Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiştir**. (*eğitim-kültür*)
- **Divanı Hümayun** kaldırılarak yerine **Nazırlıklar (Bakanlıklar)** kurulmuştur. (*yönetim*)
- **İlk defa askerî amaçlı nüfus sayımı yapılmıştır**. (*sosyal*)
- **İlköğretim (İstanbul'da) zorunlu hale getirildi**. (*eğitim*)
- **Karantina uygulaması başlatıldı**. (*sağlık*)
- Tarihimizde Tanzimat Fermanı ile başlayıp I. Meşrutiyet'in ilanına kadar süren döneme **Tanzimat Dönemi** denir.
- Tanzimat döneminde devletin siyasi, sosyal ve askerî alanlarda kötüye gidişini önlemek amacıyla daha geniş kapsamlı yenilikler yapılmıştır. **Tanzimat Fermanı**'na 3 Kasım 1839'da Gülhane Parkı'nda halka okunduğu için **Gülhane Hatt-ı Hümayun**'u da denir.
- 1856 yılında **Islahat Fermanı** ilan edilmiştir. Bu fermanla **yabancı devletlerin ülkenin iç işlerine karışmasını önlemek ve azınlıkların devlete bağlılıklarını kuvvetlendirmek amaçlanmıştır**.

- Bu dönemde **İlk kâğıt para** bastırılmış, yabancı paralar yasaklanmıştır. Paranın değerinin düşmesi nedeniyle Avrupa paralarının değerine eşit **“mecidiye”** basımına başlanmıştır. Bu çalışmalar daha sonra kurulacak olan millî bankanın ilk hazırlıkları olmuştur.
- Tanzimat sonrasında Osmanlı Devleti’nde birçok alanda olduğu gibi ekonomik alanda da değişimler yaşanmıştır. Özellikle 1838’de **İngiltere** ile imzalanan **Balta Limanı Ticaret Antlaşması** ile yabancıların serbestçe ticaret yapabilmelerine imkân sağlanmış, bu durum **Osmanlı ekonomisini olumsuz etkilemiştir**. 1881 yılında Osmanlı Devleti’nin dış borçlarını ödeyememesi üzerine **Duyun-u Umumiye İdaresi** (Genel Borçlar) kurulmuştur.
- **Ziraat Bankasının Kurulması**
Avrupa devletleri ile ekonomik ve mali ilişkilerin geliştirilmesi sürecinde bankacılık gelişmeye başlamıştır. Memleket Sandıkları 1883’te aynı amaçlar doğrultusunda **Menafi Sandıkları**na dönüştürülmüştür. 15 Ağustos 1888’de Menafi Sandıkları’nın yerine **Ziraat Bankası** resmen kurulmuş, o tarihte faaliyette bulunan Menafi Sandıkları da banka şubelerine dönüştürülerek faaliyete başlamıştır. 1888’de **Ziraat Bankası** kurulmuştur.
- Posta hizmetleri için **Posta Nezareti** açılmıştır (1840) ve ilk önce Üsküdar-İzmit arasında posta yolu kurulmuştur. Sonra yurdun diğer bölgelerine yayılmıştır. 1855 yılında ise **Telgraf Müdürlüğü** kurulmuş, 1872’de posta ve telgraf hizmetleri birleştirilmiştir.
- Osmanlı Devleti **ilk buharlı gemiyi** 1827’de İngiltere’den satın almış ve ulaşımda kullanmaya başlamıştır. 1851 yılında **Şirket-i Hayriye** adı ile bir vapur işletme şirketi kurulmuştur.
- Osmanlıda ilk toplu taşıma 1870’te “Omnibüs” adı verilen **büyük faytonlar**la yapılmıştır. Omnibüslerin ihtiyacı tam karşılayamaması nedeniyle 1871’de **atlı tramvaylar** kullanılmıştır.
- Osmanlı Devleti’nde **ilk demir yolu** Kahire-İskenderiye arasında açılmıştır.
- **Anadolu’daki ilk demir yolu hattı** 1856-1866 yılları arasında tamamlanan **İzmir-Aydın** arasındaki hattır.

- Osmanlı Devleti 19.yüzyılda;
 - **Fransız İhtilalinin olumsuz etkilerini azaltmak,**
 - **Azınlık isyanlarını sona erdirmek,**
 - **Azınlıkların devlete bağlılıklarını arttırmak ve**
 - **Devletin dağılmasını önlemek için** çeşitli ıslahatlar yaptı.

1839 Tanzimat Fermanı ile **tüm Osmanlı halkının hakları güvence altına alındı.**

1856 Islahat Fermanı ile **azınlıklara geniş haklar verildi.**

1876 I. Meşrutiyet ve 1908 II. Meşrutiyet ile **yönetim şekli değişmiş, anayasa hazırlanmış ve halk ilk defa seçme ve seçilme hakkı elde etmiştir.**

OSMANLIDAN KALAN MİRASIMIZ

Osmanlı Devleti topraklarını Doğu Avrupa, Güneybatı Asya ve Kuzey Afrika'ya kadar genişleterek dünyadaki büyük devletlerden biri olmayı başarmıştır. Hâkimiyet kurduğu coğrafyada ve bu coğrafyanın çevresinde yaşayan farklı milletlerin kültürlerinden etkilenmiştir. Kendisi de yerel kültürleri etkilemiştir. Böylece Osmanlı Devleti sürekli etkileşim içinde ve zenginleşen bir kültüre sahip olmuştur. Osmanlı Devleti hakimiyet kurduğu coğrafyalarda birçok eser bırakmıştır.

Zimem Defteri, Osmanlı Devletinde borçlunun ismini ve ne kadar borcu olduğunu gösteren, günümüzdeki veresiye defteridir.

Hat güzel yazı yazma ve süsleme sanatıdır. Bu işi yapanlara da hattat denir.

3.ÜNİTE İNSANLAR YERLER VE ÇEVRELER

NEREYE YERLEŞELİM

- Uzun bir süre **konargöçer** yaşayan insanlar, **yiyecek ve su ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, kendilerini güvende hissedebilecekleri yerlere** yerleşmişlerdir. Başlangıçta mağaralarda yaşayan insanlar avcılık için elverişli olan, korunaklı yerleri tercih etmişlerdir.

Yerleşik yaşama geçmeye başlayan insanların yerleşim alanı seçimlerinde nelere dikkat ettiklerini yapılan arkeolojik kazılardan öğreniyoruz.

- Ülkemizde Konya'nın Çumra ilçesinde bulunan **Çatalhöyük** 9.500 yıllık geçmişi olan ve yaklaşık 8.000 insanı barındırmış geniş bir kasabadır. **İlk yerleşme, ilk ev mimarisi ve ilk kutsal yapılara** ait özgün buluntuları ile insanlık tarihine ışık tutan bir merkezdir.

Karasal iklimin hüküm sürdüğü Çatalhöyük'te 800 yıllık bir köy yaşantısı vardır. İklim'e uygun tahıl ve bakliyat yetiştirilen Çatalhöyük, **avcı-toplayıcı** toplumdan **tarım toplumuna** geçişin yaşandığı yerleşim yerlerinden biridir.

- **Yerleşik hayat geçen insanlar, hayvanları evcilleştirmiş ve hayvanlardan yararlanmaya başlamışlardır. Tarım yapabilmek için düz, verimli toprak ve su kaynakları olan yerleri seçmişler, bölgedeki malzemelerden ev yapmışlardır.**

- İnsanlar belirli yerlere yerleşmeye başladığı için nüfus artmış, önce köyler sonrada şehirler oluşmaya başlamıştır.

- **Güvenlik amacı ile evler birleşik yapılmaya başlanmış ve girişleri çatıdan yapılmış, şehirlerin etrafı surlarla çevrilmiştir.**

Anadolu daha ilk çağlardan itibaren insanlar için tercih edilen bir yer olmuştur.

Bunun nedenleri;

- ✓ Su kaynaklarının bol olması
- ✓ İklim şartlarının elverişli olması
- ✓ Verimli topraklarının olması
- ✓ Düz arazilerin olması
- ✓ İki kıta arasında köprü durumunda olması
- ✓ Ticaret ve göç yolları üzerinde bulunmasıdır.

YERLEŞMEDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER**Geçmişte**

- İklim şartlarının uygunluğu
- Su kaynakları
- Verimli tarım alanları
- Madenler (Yer altı kaynakları)
- Güvenlik (korunaklı Alanlar)
- Ticaret ve göç yollarına yakın olma

Günümüzde

- Sanayi bölgeleri
- Ulaşım olanakları
- Eğitim ve sağlık hizmetleri
- Ticaret, turizm ve iş olanakları
- Tarım, iklim ve yer şekilleri

- İnsanların **yeni ekonomik faaliyet alanları** keşfetmesi sosyal ve ekonomik hayatı değiştirmiştir. Sanayileşme ile kentlere talep artmış ve yeni beşerî faktörler ortaya çıkmıştır.

- Örneğin **eğitim, altyapı, sağlık, turizm, ulaşım** gibi faktörler göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. Yerleşmek için geçmişte etkili olan doğal ve beşerî faktörler geçerliliğini korurken listeye yenileri eklenmiştir.

- Geçmişten günümüze insanların yerleşim yeri tercihlerinde ortak özellikler olduğunu görüyoruz. Bu ortak özellikleri **doğal ve beşerî faktörler** olarak ikiye ayırabiliriz.

Doğal faktörler: Yeryüzü şekilleri, iklim, su kaynakları, yer altı kaynakları, bitki örtüsü, savunma imkânları gibi insan eli değmeden var olmuş unsurlardır.

Beşerî faktörler: Ekonomik faaliyetler, ticaret, sanayi, madencilik, hayvancılık ve tarım gibi insan müdahalesi sonucu oluşan unsurlardır.

YERLEŞME VE NÜFUSUN DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Türkiye'de nüfusun farklı dağılışında etkili olan faktörler şunlardır:

DOĞAL(FİZİKİ) FAKTÖRLER

İklim özellikleri: Ülkemizde nüfusun yoğun olduğu yerlerin, genelde kıyı bölgeler olmasında ılıman iklimin büyük etkisi vardır. Kurak ve kışları aşırı soğuk geçen yerlerde nüfus fazla yoğun değildir.

Yer şekilleri: Ülkemizde **yüksek ve engebeli** yerlerde nüfus azdır. **Doğu Anadolu Bölgesi, Taşeli platosu, Menteşe yöresi** gibi yerler bunlara örnek verilebilir.

Bitki örtüsü: **Gür ormanların** bulunduğu alanlarda insanların yerleşmesi ve çeşitli faaliyetlerde bulunması zordur. Karadeniz Bölgesinin doğusu ve batısında nüfusun seyrek olmasında ormanların geniş yer kaplamasının etkisi vardır.

Toprak özellikleri: **Verimli toprakların** bulunduğu alanlar (Çukurova, Gediz, B. Menderes) nüfusça kalabalık iken, **Tuz Gölü çevresi gibi yerlerde verimsiz topraklar** bulunduğundan nüfus çok azdır.

Su kaynakları: Su kaynağının olduğu yerler insanlar için her zaman gözde olmuştur.(Akarsu kenarları gibi)

Yeraltı kaynakları: Yeraltı kaynakları açısından zengin olan yerler insanların yerleşmek için tercih ettikleri alanlarındandır.

BEŞERİ (İNSANİ) FAKTÖRLER

Sanayileşme: Ülkemizde sanayileşmenin arttığı yerlerde nüfus yoğunluğu fazladır. **İstanbul, İzmit, Adapazarı, Bursa, Adana ve İzmir** buna örnektir.

Tarım: Tarımın geliştiği yerler yoğun nüfusludur. **Çukurova, Gediz, Bafra ve Çarşamba ovaları** çevresi gibi

Madencilik: Madenlerin veya enerji kaynaklarının işletilmesinde yoğun nüfusa ihtiyaç olduğundan, bu alanlarda da nüfus fazladır. **Zonguldak, Soma, Elbistan** buna örnektir.

Turizm: Ülkemizde, **Ege ve Akdeniz kıyılarındaki** merkezlerde turizmden dolayı nüfus yoğunlaşmıştır.

Ulaşım: Ulaşım yolları kavşağında bulunan illerimizin nüfusu artmıştır. Eskişehir, Ankara, Kayseri, İstanbul gibi illerin gelişmesinde, ulaşım yolları üzerinde bulunmaları da etkili olmuştur. Ya da İzmir, İstanbul, Mersin, gibi ithalat ve ihracat yapılan limanlar nüfusu arttırmıştır.

Sosyal Kültürel Etkenler: Eğitim ve sağlık hizmetlerinin geliştiği yerler doğal olarak nüfusu arttırır.

NOT: Yeraltı kaynakları, bazı kitaplarda doğal faktör, bazı kitaplarda beşerî faktör olarak gösterilmektedir. Burada şuna dikkat etmeliyiz. **Ekonomik faaliyet** (madencilik) olarak verilmişse beşerî faktör, **doğal kaynak** (yeraltı kaynakları) olarak gösterilmişse doğal faktör olarak sayılır.(Z.D.)

TABLO VE GRAFİKLERLE ÜLKEMİZ

Kavramlar

Nüfus: Sınırları belirli bir alanda belli bir süre yaşayan insan sayısına nüfus denir.

Nüfus Yoğunluğu: Kilometrekareye düşen insan sayısıdır.

Demografi: Nüfus bilimidir. Nüfusun yapısını inceleyen bilim dalıdır.

- Türkiye, doğal ve beşerî koşullar yönünden farklı özelliklere sahiptir. Ülkemizde yerleşmeye çok elverişli alanlar bulunduğu gibi elverişli olmayan yerler de bulunmaktadır. Bu nedenle **nüfusun dağılışı** ülkemizin her yerinde aynı değildir.
- **Ülkemizde nüfusun dağılışı etkileyen faktörlerin başında yer şekilleri ve iklim gelmektedir.** Yer şekilleri ve iklim arasında bir ilişki vardır. Sıcaklığın düşük olduğu yüksek dağlar ve platolar ile yağışın az olduğu alanlar, yerleşmelerin az olduğu yerlerdir.
- Örneğin; Doğu Anadolu'da, **yükseltinin fazla oluşu, karasallık ve dağlık alanların geniş yer kaplaması** yerleşmeyi olumsuz etkilemektedir.
- Ülke nüfusumuzun büyük bir kısmı, **iklim koşulları elverişli olan kıyı kesimlerinde** toplanmıştır. Karadeniz'in kıyı şeridi, yerleşmenin fazla olduğu yerlerdendir. **Samsun, Trabzon ve Rize** gibi iller nüfusun yoğun olduğu illerdir. Ege'nin kıyı ovalarında yerleşme alanları fazladır. Örneğin **İzmir ve Manisa** illerinde nüfus yoğundur.
- **Karasal iklimin** etkili olduğu iç kesimlerde ve dağlık alanlarda yerleşim azdır. **Erzincan, Tunceli ve Sivas** illeri nüfus yoğunluğu az olduğu illerimizdendir.
- **Su kaynaklarına yakın yerler** yerleşime uygun yerlerdir. Suyun az olduğu yerlerde yerleşim birimleri ve nüfus da azdır. Örneğin Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin geçtiği **Çukurova**'da nüfus yoğundur.
- Ülkemizin nüfus dağılımını etkileyen en önemli **beşeri faktör sanayileşme**dir. Nüfusumuzun önemli bir kısmı, sanayinin gelişmiş olduğu yerlerde toplanmıştır.
- Örneğin önemli sanayi merkezleri olan **İstanbul, Bursa, İzmit ve İzmir**'in nüfus yoğunlukları fazladır. Diyarbakır sanayisinin gelişmesiyle nüfusu hızla artan illerimizden biridir.

Ülkemizde **tarıma elverişli verimli düzlüklerin** bulunduğu yerler yerleşim alanlarının tercihi için diğer önemli bir faktördür. **Konya, Adana, Kayseri, Malatya, Muş** gibi illerimiz verimli ovalar üzerinde kurulmuştur.

- **Ulaşım yollarına yakın yerler**de bulunan yerleşim birimleri, daha fazla gelişmiştir. İşlek yolların kavşağında bulunan **Kayseri, Afyonkarahisar ve Gaziantep** gibi illerimiz buna örnektir.
- **Turizm**, ülkemizde yerleşmeyi etkileyen diğer bir beşeri faktördür. **Ege ve Akdeniz kıyılarımızın deniz turizmine uygun olması** bu illerimizin nüfus yoğunluğunun özellikle yaz aylarında artmasına neden olmaktadır. **Antalya ve Muğla** illerimiz bu duruma örnektir.
- **Maden çıkarılan ve işletilen yerler**, hızla büyüme ve gelişme potansiyeline sahiptir. **Zonguldak, Ereğli, Karabük ve Batman** gibi illerimiz buna örnek verilebilir.

Bazı illerimizin hızlı nüfus artışında birden fazla faktör etkili olmaktadır. Örneğin İzmir'in gelişmesinde etkili olan başlıca beşeri faktörler **tarım, liman, turizm, sanayi ve ticarettir**.

NİÇİN SAYILIYORUZ

Bir ülkede **kalkınma planlarının yapılması ve uygulanabilmesi için ülke nüfusunun özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir**. Bunun için **nüfus sayımları** yapılır. Ülkemizde **ilk nüfus sayımı** 28 Ekim 1927 tarihinde yapılmış ve ülke nüfusumuz 13.648.270 olarak belirlenmiştir.

- **Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)** tarafından yapılan nüfus sayımları sırasında nüfusumuzun özellikleri de tespit edilir.
- **Nüfus sayımları ile** nüfusumuzun **yaş gruplarına** ve **cinsiyete göre dağılımı, çalışan nüfusun hangi ekonomik faaliyet kollarında çalıştığı, nüfusun eğitim durumu, kır ve kent nüfus oranları** elde edilir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nin 2019 yılı sonuçlarına göre ülkemizin demografik yapısı şöyledir.

- Türkiye nüfusu 2019 yılına göre toplam **83.154.997** olup **41.721.136 erkek** ve **41.433.861 kadın**dan oluşmaktadır. Yüzde olarak ise: %50,17 erkek, %49,83 kadındır. **Kilometrekareye düşen kişi sayısı artmıştır.**

Nüfus yoğunluğu olarak ifade edilen "bir kilometrekareye düşen kişi sayısı", Türkiye genelinde 2018 yılına göre 1 kişi artarak 108 kişi oldu.

Kilometre kareye düşen insan sayısına **nüfus yoğunluğu** denir.

Nüfus yoğunluğu = Nüfus / Yüzölçümü

- Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar gelen süreçte **ekonomik, sosyal ve sağlık alanlarında olumlu gelişmeler yaşanmıştır**. Bu gelişmeler çocuk ölümlerinin ve kadın başına düşen doğum sayısının önemli ölçüde azalmasına neden olmuştur.
- **Gelişmiş ülkelerde 20. yüzyılın sonlarına doğru nüfus artış hızı azalmıştır**. Bu değişimle toplam nüfus içerisinde genç nüfusun oranı azalarak **yaşlı nüfusun oranı artmıştır**.

Ülkemizde nüfusun yoğun olduğu yerler

- Doğu Karadeniz kıyıları
- Marmara Denizi kıyıları
- Ege Bölgesi'nin kıyıları ile iç kesimlere uzanan ovalar
- Çukurova(Adana) çevresi ve Antalya körfezi kıyıları

Ülkemizde nüfusun seyrek olduğu yerler

- Yıldız Dağları(Kırklareli)
- Karadeniz Bölgesi'nin dağlık alanları
- Menteşe Yöresi (Muğla-dağlık)
- Taşeli Platosu (Antalya-karstik arazi)
- Teke Yarımadası (Antalya-dağlık)
- Tuz Gölü çevresi(Konya-kurak-verimsiz topraklar)
- Hakkari dağlık bölgesi

Bilgi: Genel olarak yağışlı yöreler yoğun nüfusludur. Ancak Menteşe, Yıldız, Teke ve Taşeli yöreleri yağışlı olmasına rağmen dağlık olduğu için seyrek nüfusludur.

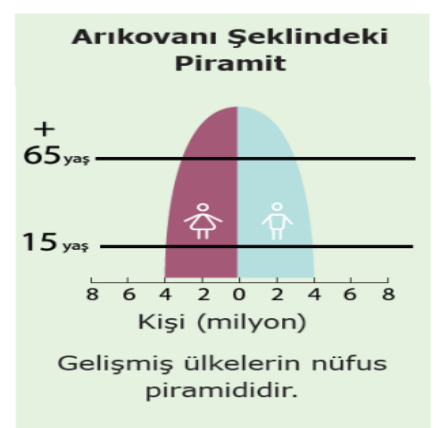
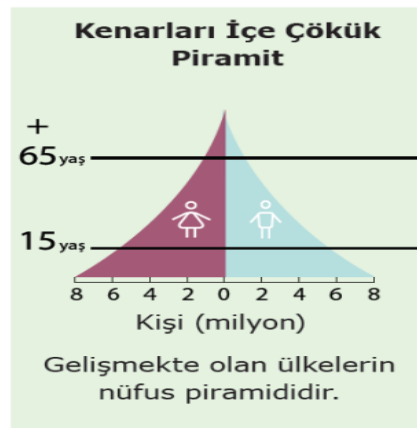
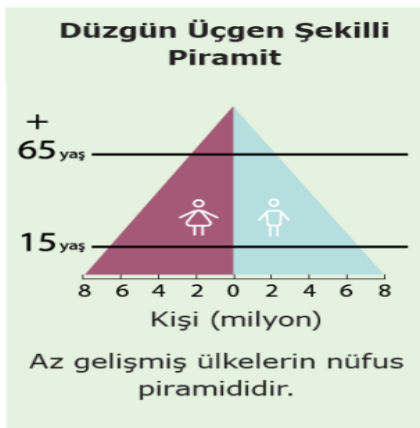
➤ Nüfus yoğunluğu ve nüfus miktarı en fazla olan bölge **Marmara bölgesidir.**

➤ Nüfus yoğunluğu ve nüfus miktarı en az olan bölge **Doğu Anadolu bölgesidir.**

Nüfus Piramidi

Nüfusun cinsiyet, yaş, çalışan nüfus, tüketici nüfus, ortalama ömür durumlarını göstermeye yarayan grafiklere **nüfus piramidi** denir.

Ülkelerin gelişmişliğini gösteren nüfus piramitleri şu şekildedir:

Düzensiz Üçgen Şekilli Piramit

Az gelişmiş ülkelerin nüfus piramididir.

Kenarları İçe Çökük Piramit

Gelişmekte olan ülkelerin nüfus piramididir.

Arıkovanı Şeklindeki Piramit:

Gelişmiş ülkelerin nüfus piramididir.

- **Çalışma çağındaki nüfus** bir önceki yıla göre %1,2 arttı. Çalışan nüfusun dağılımı ekonomik faaliyet kollarına göre tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışan nüfus olmak üzere üçe ayrılarak incelenir.

Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine ait bazı iş kolları

Tarım: Bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık

Sanayi: Gıda, dokuma, maden, kimya

Hizmet: Eğitim, sağlık, ulaştırma, turizm

- **Gelişmiş ülkelerde hizmet ve sanayi sektörlerinde** çalışan insan sayısı fazla, tarım sektöründe çalışan insan sayısı azdır.
- **Az gelişmiş ülkelerde ise tarım sektöründe** çalışan insan sayısı daha fazladır. Sanayi ve hizmet sektöründe çalışan insan sayısı azdır.

- Ülkemizde **sanayi ve hizmet sektöründeki** nüfusun büyük bölümü **İzmir, Ankara, Eskişehir, Adana, Mersin, Zonguldak, Ereğli, Karabük, Gaziantep, Kayseri, Denizli, Konya** gibi illerde yoğunlaşmıştır. Bu illerin sanayi nüfusu yoğundur.
- **Eğitim:** Eğitim düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde ekonomik büyüme de fazladır. Çünkü eğitim seviyesi yüksek olan nüfus, ülkelerin gelişiminde ve kalkınmasında önemli bir paya sahiptir.
- **Gelişmişlik oranımız, ne kadar kalabalık bir nüfusa sahip olduğumuza değil, iyi eğitim almış nüfusa sahip olmamıza bağlıdır.**
- Okuma-yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır. Türkiye’de 2015 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma-yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,7’dir. Bu oran erkeklerde %1,3, kadınlarda %6,3’tür.

EK BİLGİLER

- Doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark, nüfus artışını gösterir.
- **Bir ülkede doğum oranı fazla, ölüm oranı az ise nüfus artışı** meydana gelir. Ölüm oranı doğum oranından fazla olursa, nüfusta azalma meydana gelir.

Az gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı yüksek, **gelişmiş ülkelerde** ise nüfus artış hızı düşüktür.

Doğal Nüfus Artışı: Doğumların ölümlerden fazla olmasıyla meydana gelen artışa doğal nüfus artışı denir.

Nüfus Artışının Olumlu Sonuçları

- Üretim artar.
- Vergi gelirleri artar.
- Mal ve hizmetlere talep artar.
- Yeni endüstri dalları doğar.
- İşçi ücretleri(işgücü) ucuzlar.
- İhracatta rekabet kolaylaşır.

Nüfus Artışının Olumsuz Sonuçları

- İşsizlik artar.
- Kalkınma hızı düşer.
- Kişi başına düşen milli gelir azalır.
- Tasarruflar azalır, tüketim artar.
- İç ve dış göçler artar.
- İnsanların temel ihtiyaçlarının karşılaması zorlaşır.
- İhracat azalır.
- Demografik(nüfusa bağlı) yatırımlar artar
- Çevre kirliliği artar ve belediye hizmetleri zorlaşır.

DOĞDUĞUN YER Mİ, DOYDUĞUN YER Mİ?

İnsanların veya toplulukların doğal, ekonomik, toplumsal ve siyasi sebeplerle bir yerden başka bir yere gitmesine **göç** denir.

Ülkemizde iç göçün yönü **doğudan batıya, iç kesimlerden kıyı kesimlerine** doğru olmaktadır.

Oluşum Nedenlere Göre Göçler

Gönüllü göç: İnsanların bulundukları yeri **kendi iradeleri ile** terk etmeleridir. Eğitim, iş, sağlık olanakları

Zorunlu göç: İnsanların bulundukları yeri **kendi iradeleri dışında** terk etmeleridir. Mülteci göçleri buna örnektir. Savaş, terör, doğal afet vb. nedenler.

Süresine Göre Göçler

Sürekli göç: İnsanların çeşitli nedenlerle bulundukları yeri sürekli terk etmeleridir. Eğitim, iş, sağlık olanakları

Geçici Göç: İnsanların tarım, hayvancılık ve turizm gibi faaliyetler nedeniyle yer değiştirmeleridir. Bu göç türü **mevsimlik göç** olarak ta adlandırılır. Dinlenme ihtiyacı, otlak bulma, tarım işçiliği...

Mesafesine Göre Göçler

İç Göç: Ülke sınırları içerisinde gerçekleşen göçlerdir. Eğitim, iş, sağlık olanakları...

Dış Göç: Ülke sınırları dışına doğru gerçekleşen göçlerdir. Eğitim, iş, sağlık olanakları...

Yapıldığı Yerin Özelliğine Göre Göçler

Ülke sınırları içerisinde, **kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente** doğru yapılan göçlerdir. Şehirlerin çekiciliği, eğitim, iş, sağlık olanakları, şehirlerin iticiliği...

Beyin Göçü: **Eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin** çalışma ya da fırsat azlığı gibi nedenler yüzünden kendi ülkesinden başka bir ülkeye yerleşmesine beyin göçü denir.

Mübadele (nüfus değişimi) Göçü

- **İki ülke arasında yapılan antlaşmalara dayalı olarak belli bir yerdeki nüfusun karşılıklı olarak yer değiştirmesidir.**
- Lozan Antlaşmasına göre, Türkiye ile Yunanistan arasında mübadele yapılmış, Türk ve Rum nüfus karşılıklı olarak yer değiştirmiştir

Göçün çeşitli sosyal, ekonomik ve kültürel sonuçları vardır. Bu sonuçlar göç alan yerleri, göçe aktif olarak katılan bireyleri ve göç veren yerleri farklı biçimlerde etkiler.

- Göç alan yerlerde etkisi yerleşim alanlarının büyümesi ile düzenli ya da düzensiz bir kentleşme meydana gelmesidir. Özellikle **düzensiz kentleşme, gecekondulaşma altyapı yetersizliği, çevre kirliliği ve trafik sorunları** gibi olumsuzlukları ortaya çıkarabilir.
- Eğitim, sağlık ve belediyeçilik hizmetlerinde yetersizlikler görülebilir.
- Göçe bağlı olarak hızlı nüfus artışı yaşanan kentlerde **işsizlik sorununa** rastlanabilir.
- **Göç veren yerlerde insan gücü kaybı, kırsal alanların yaş ortalamasının yükselmesine üretimin düşmesine neden olabilir.**

EK BİLGİLER

- ❖ 1927 den 2015'e kadar ülkemizin nüfusu sürekli artmasına rağmen, en düşük nüfus artış hızı 1945 yılında olmuştur. (II. Dünya Savaşı tehlikesi nedeniyle erkek nüfusun askere alınması.)

❖ **Nüfus artış hızının düşmesi, nüfus miktarını azaltmaz.**

- ❖ Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı **II. Mahmut** döneminde **1831** yılında yapılmıştı. Ülkemizde Cumhuriyet ilanından sonra ilk nüfus sayımı **1927** yılında yapılmıştır.

Nüfus Sayımları ile nüfusun **yaş yapısı, eğitim durumu, nüfusun cinsiyet yapısı, çalışan nüfus oranı, kır ve şehirde yaşayan nüfus oranı, gelişmişlik düzeyi, ortalama insan ömrü** belirlenir.

Nüfus yaş durumuna göre;

Çocuk, genç ve yaşlı olmak üzere 3 gruba ayrılır.

- ✓ 0 – 14 yaş - **çocuk nüfus**,
- ✓ **15 – 64 arası - çalışabilir nüfus (faal)**,
- ✓ 65 yaş ve üzeri - **yaşlı nüfus olarak kabul** edilir.
- ✓ 15 – 64 yaş arası nüfus üretime katkı sağladığından, **üretken nüfus** olarak tanımlanır.
- ✓ **0–14 yaş** arasındaki çocuk nüfus ve 65 üzeri nüfus yaşlı nüfus genel olarak ekonomik anlamda **bağımlı nüfus** (tüketici nüfus) olarak kabul edilmektedir.

- **Sanayi, ulaşım ve ticaretin geliştiği göç alan şehirlerde genel olarak erkek nüfus fazladır.** Göç veren kırsal yörelerde ise genel olarak kadın nüfus fazladır.
- ❖ Genellikle, sanayileşmiş ve buna bağlı olarak **gelişmiş ülkelerde işsizlik az iken, az gelişmiş ülkelerde işsizlik fazladır.** Türkiye'de tüketici nüfusun fazla olması ve orta yaş grubundaki işsizlik, ülkemizin kalkınma hızını yavaşlatmaktadır.
- ✓ **Gelişmiş ülkelerde sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışanların oranı fazladır.**

Bir ülkenin nüfus piramidi, o ülkenin;

- **Nüfus miktarı,**
- **Cinsiyet durumu,**
- **Nüfusun yaş gruplarına dağılımı,**
 - **Ortalama yaşam süresi,**
 - **Doğum ve ölüm oranları,**
- **Nüfustaki hareketlenmeleri** gibi konularda bilgi verir.

Dış göçlerin başlıca nedenleri

- ✓ Ekonomik nedenlerle çalışmaya gidilmesi
- ✓ Tabii afetler
- ✓ Savaşlar
- ✓ Etnik nedenler
- ✓ Sınırların değişmesi
- ✓ Uluslararası anlaşmalarla sağlanan nüfus değişimi

İç göçlerin nedenleri

- ✓ Kırsal alanlardaki hızlı nüfus artışı
- ✓ Miras yoluyla tarım alanlarının daralması ve ailelerin geçimini karşılamaması
- ✓ Tarım alanlarının yetersiz gelmesi ve erozyonun artmasıyla toprağın verimsiz hale gelmesi
- ✓ Tarımda makineleşmenin artması ve buna bağlı olarak tarımsal işgücünün azalması
- ✓ Kırsal kesimde iş imkânlarının sınırlı olması
- ✓ Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği
- ✓ İklim ve yer şekillerinin olumsuz etkileri
- ✓ Kentlerde sanayinin gelişmiş olmasından dolayı iş imkânlarının fazlalığı
- ✓ Kentlerde eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlığı
- ✓ Kan davaları, töre vb.

Bilgi: İç göçler ülke nüfusunu arttırmaz, değiştirmez.

İç göçlerin sonuçları

- Ülke genelinde nüfusun dağılışımda dengesizlik görülür.
- Yatırımlar dengesiz dağılır.
- Düzensiz kentleşme görülür.(Gecekondulaşma)
- Sanayi tesisleri kent içinde kalır.
- Kentlerde konut sıkıntısı çekilir.
- Kent nüfusunda aşırı artış meydana gelir.
- Alt yapı hizmetlerinde (yol, su, elektrik) yetersizlik görülür.
- Kentlerde işsizlik artar.
- Belediye hizmetleri aksar, şehirlerde çevre kirliliği artar.

YERLEŞME VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜM VAR

İnsanların, istediği yerde ikamet etme ve istediği bir yere seyahat etme serbestliğine **yerleşme ve seyahat özgürlüğü** denir.

Yerleşme ve seyahat özgürlüğümüz İnsan Hakları Bildirgesi ve Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Madde 13 (Seyahat Özgürlüğü)

1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.
2. Herkes kendi ülkesi de dahil olmak üzere herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

1982 Anayasası Madde 23

(Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti)

Herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti;

- Suç işlenmesini önlemek,
- Sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak,
- Sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek
- Kamu mallarını korumak amacıyla sınırlanabilir.

Seyahat hürriyeti;

- Suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve
 - Suç işlenmesini önlemek amacıyla kanunla sınırlanabilir.
- Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak **suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir**. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.
- Seyahat özgürlüğüne getirilecek kısıtlamalar yalnızca bu özgürlüğün kullanımına değil bireyin çalışma, eğitim, sağlık alanlarındaki özgürlükleri ile sosyal, ekonomik hak ve özgürlüklerinin de kısıtlanmasına yol açabilir.
- Anayasa'nın 23. maddesine göre yerleşme ve seyahat hürriyetinin kısıtlanabileceği durumlar şunlardır:
- **Kamu mallarını korumak amacıyla yerleşme hürriyeti sınırlandırılabilir.** Bazı bölgelere seyahat edilebilir fakat yerleşilemez. Örneğin **millî parklar, tarihi mekanlar, sit alanları gibi yerleri korumak için yerleşme yasağı uygulanır.**
 - Nüfusun yoğun olduğu yerlerde insanlar belirli bir bölgeye yoğunlaştığında bu durum çarpık kentleşmeye ve gecekondulaşmaya sebep olabilir. **Sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek** amacıyla yerleşme hürriyeti kısıtlanabilir.
 - **Sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak için de yerleşme özgürlüğü kısıtlanabilir.** Örneğin orman ve tarım alanlarının korunması için konut yapımı engellenebilir.
 - **Salgın hastalık bölgelerine girmek veya bu bölgelerden çıkmak kısıtlanabilir.**
 - **Hakkında kovuşturma veya soruşturma olan kişilere yurt dışına çıkış yasağı getirilebilir.**
 - **Terör ve savaş** gibi olağanüstü durumlarda devlet vatandaşlarını korumak için yerleşme ve seyahat özgürlüğünü kısıtlayabilir.
- ✚ Son yıllarda farklı coğrafyalarda savaşların olması insanları etkilemektedir. Güvenli ve yaşanabilecek yerler arayan insanlar, farklı ülkelere **sığınmacı** olarak göç etmeye çalışıyorlar. Bu durum dünyada milyonlarca **mültecinin** (savaş sebebiyle başka ülkeye sığınan kişi) ortaya çıkmasına neden olmuştur.

www.sosyalciniz.net

- ✚ Türkiye; Afganistan, Irak, Suriye, Sudan gibi ülkelerden gelen birçok mülteciye yardımcı olmuş, onların can güvenliğini sağlamıştır. Bugün ülkemizde milyonlarca mülteciyi misafir ediyoruz.

Milli Park neye denir?

Turizmi canlandırmak ve doğal çevreyi korumak için özel bir değer verilen ve korunan, dinlenme ve turizm alanlarına milli park denir.

Sit alanı neye denir?

Devlet tarafından
kamu yararına koruma altına alınan ve bu alanlarda yapılaşmaya ve değişime izin verilmeyen alanlara sit alanı denir.

Sosyal Bilgiler

Ders Notu + Yazılı + Test + Etkinlik +

Bilgi Kartları + Online Testler

sosyalciniz.net

KİL TABLETLERDEN AKILLI TABLETLERE

- **Mezopotamya**'da kurulan ilk uygarlık olan **Sümerler** Ziggurat adını verdikleri yedi katlı bir binalar yapmışlardı. Bu binaların üst katlarını **gözlemevi**, **ibadethane** ve **eğitim merkezi** olarak, daha geniş olan alt katlarını ise **depo** olarak kullanıyorlardı.
- Mezopotamya'da **tarım** en önemli geçim kaynağı idi. Elde edilen ürünler Zigguratlarda muhafaza ediliyordu. Depolanması için Zigguratlara getirilen ürünler görevliler tarafından kaydediliyordu. Bu kayıt işlemi sırasında çuvalların üzerine konulan işaretler zamanla arttı ve bu işaretlerin işi kolaylaştırdığı görüldü. Kullanılan bu işaretler kilden yapılan tabletler üzerine aktarıldı. Böylece **yazı** icat edilmiş oldu.

- **Tarihte kullanılan ilk yazı** MÖ 3200'lerde Mezopotamya'da yaşayan **Sümerlere** ait çivi yazısıdır.
- **Mısırlılar** resimleri simgeleştirerek **Hiyeroglif** denilen yeni bir yazı türünü kullanmaya başlamışlardır. Resim yazısı olarak da bilinen bu yazı birçok işareten oluşmaktadır. (M.Ö.3000)

- Günümüzde kullanılan yazı sistemlerinin oluşmasında **Fenikelilerin** büyük rolü vardır. Sümerler yazı sistemini geliştirerek sembollere dayanan **Fenike alfabesini** oluşturmuşlardır. Latin alfabesi de dâhil günümüzde kullanılan birçok alfabe Fenikelilere dayanmaktadır.(M.Ö. 1000)
- Yunanlılar Fenike alfabesine ünlü harfleri de ilave ederek bugünkü yazı sisteminin temelini oluşturmuşlardır. Yunanlıların geliştirdiği 26 harfli alfabeği Romalılar sonraki yüzyıllarda **Latin alfabesine** dönüştürmüşlerdir. (M.Ö. 750)

- **Fenikeliler** yazıyı çeşitli harflerle anlatarak **ilk alfabeyi** icat ettiler. Bu alfabe Yunanlılar ve Romalılar tarafından geliştirilerek **Latin alfabesi** oluşturulmuştur.

Yazının gelişimiyle üzerine yazı yazılan materyaller de değişmiştir. İnsanlar tarih boyunca bilgiyi kaydetmek ve aktarmak için çok çeşitli araçlar kullanmışlardır.

Tarihte bilinen ilk kitap örneği kil tabletlerdi. Bu tabletler kil hamurunun üzerine çiviye benzer kamışlarla yazı yazıldıktan sonra bunların güneşte veya fırında kurutulması ile yapılırdı. Kil tabletlerin hazırlanmasının uzun süre alması ve ağırlığı nedeniyle kullanımı zordu.

Yazının bulunması ile;

- ✓ Bilgi toplanabilir, saklanabilir ve iletilebilir hale gelmiştir.
- ✓ İnsanlar ve toplumlar arasında bilgi ve kültür aktarımı hızlanmıştır.
- ✓ Eğitim öğretim faaliyetleri kolaylaşmıştır.
- ✓ İnsanlar ve toplumlar arasındaki etkileşim artmıştır.

Tarihin İlk Kütüphanesi: Ninova

Mezopotamya'da öğrenciler kil tabletlere yazılı metinlerden faydalanıyorlardı. Ayrıca varlıklı ailelerin evinde kil tabletlerden oluşan önemli ticari belgelerini sakladıkları özel bölümler vardı. **Asur** Kralı Asurbanipal'ın (MÖ 669- 629) başkent Ninova'daki sarayının kütüphanesinde

www.sosyalciniz.net

20.000'den fazla tablet bulunuyordu. Bunlar kralın emriyle mabetlerde, okullarda ve evlerde bulunan dinî, ilmî, edebî metinlerin kopyalanması yoluyla elde edilmişti. Bu tabletlerin arasında az sayıda resmî belge de vardı. Çoğunluğu tıp, astronomi ve edebiyat gibi bilimsel çalışmalar içeren tabletlerdi.

- **Eski Mısırlılar** yazı yazmak için **papirüs** kağıdını icat ederek insanların işlerini kolaylaştırmışlardır. Nil Nehri kıyılarında yetişen **papirüs bitkisini** iğneye benzeyen bir aletle şeritler hâlinde soyuyorlar, sonra da bu şeritleri bir kalıpta dikey ve yatay olarak hasır örer gibi yapıştırıyorlardı. Kuruyan kalıplar fildişi ile parlatılıp satışa sunuluyordu. Papirüsler katlandığında kırıldığından ancak üst üste istiflenerek saklanabiliyordu.

- Anadolu'da kurulan **Bergama Krallığı**, Mısır ile yaşadığı anlaşmazlık nedeniyle papirüs alamayınca yazı yazabilecek yeni bir materyal aramaya başladı. Ustaların çalışmaları sonucu koyun ve keçi derileri önce suda yumuşatılıp kireç ve kül ile temizleniyor daha sonra zımparalanarak inceltip parlatılıyordu. Böylece papirüsten çok daha kullanışlı, katlanıp kitap hâline getirilebilen **parşömen** kâğıdını icat ettiler.

- **Çinliler** yaklaşık 2000 yıl önce günümüzde kullandığımız **kâğıdı** keşfetmişlerdir.
- 8. yüzyıldan itibaren **Müslümanlar kâğıt yapımını Çinlilerden öğrenerek** kullanmaya başlamışlardır.
- 11. yüzyılda meydana gelen Haçlı Seferleri ile **Avrupalılar kâğıt yapımını Müslümanlardan öğrenmişlerdir.**

sosyalciniz.net

- Matbaanın icadı kâğıda olan gereksinimi arttırmıştır. Ancak kâğıdın üretiminin pahalı olması bilginin yayılmasını güçleştirmiştir.
- 18. yüzyılda yaban arılarının yaptıkları kovandan esinlenen bilim insanları, günümüzde kullandığımız kâğıt teknolojisini icat etmişlerdir. Bunun için **ağaç kütüklerini hamur hâline getirip kimyasallar ile karıştırarak kâğıt yapmışlardır.** Böylece kâğıt ucuzlamış, dolayısıyla kitabın maliyetinin düşmesiyle bilginin yayılması hızlanmıştır.
- **Bal mumlu yazı tableti** tarihte en uzun süre kullanılan yazı malzemelerinden birisidir. **Papirüs, parşömen ve kâğıdın** bulunmasına rağmen uzun yıllar kullanıldı. Bunun sebebi defalarca kullanılabilmesinin yanında ucuz ve pratik bir yazı malzemesi olmasıdır.

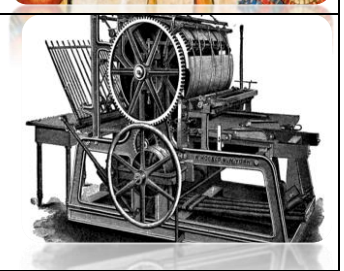
Bilginin Depolanmasında Yaşanan Değişim

Kitaplar – Ansiklopediler - Bilgisayar ve Diskler - Genel Ağ ve Arama Motorları –
E Kitap Okuyucular

Bilginin depolanması ve aktarılmasında özellikle son elli yıl içinde büyük bir gelişim yaşanmıştır. Bilgi teknolojileri alanındaki gelişmeler kitabın binlerce yıllık geçmişinde yeni bir sayfanın açılmasına öncülük etmiştir.

www.sosyalciniz.net

- 1971 yılında **ilk mikro işlemcinin üretilmesi** bilgi teknolojilerinde bir dönüm noktasıdır. Bu gelişmeyle bilgisayarlar daha küçük, daha düşük maliyetli ve daha kolay kullanılabilir hâle gelmiştir. Kitaplar da dijital ortama taşınmaya başlamıştır. **Tabletler, akıllı telefonlar ve e-kitap okuyucular** hayatımıza girmiştir.
- Bilginin depolanması konusunda kolaylık sağlayan araçların çeşitliliği hızla artmaktadır. Her türlü yüzeye hatta kendi elinizin üstüne yazdığınız yazıyı algılayan akıllı kalemli kalem dahiy bulunmaktadır. Bluetooth bağlantı sistemine sahip cihazlar yazdıklarınızı telefonunuza göndererek kayıt altına alınmasını sağlamaktadır.
- Bilgiye ulaşmanın kolaylaşması aynı zamanda bilgi güvenliği riskini de artırmıştır. İnternet (Genel Ağ) kullanımının yaygınlaşmasıyla kötü niyetli kişiler bilgilerimize kolayca ulaşabilir hâle gelmiştir.**

YAZININ	Kullanım Alanları	- Antlaşmalar ve yazışmalar - Haberleşme - Eğitimde - Düşüncelerin ifade edilmesinde - Basım yayım işlerinde	
	Çeşitleri	- Sümer çivi yazısı - Mısır hiyeroglif yazısı - Fenike alfabesi - Diğer alfabeler	
	Katkıda bulunan toplumlar	- Sümerler - Mısırlılar - Fenikeliler - Yunanlılar - Romalılar	
	Depolama ve aktarma araçları	- Kil tabletler - Kağıt - Matbaa - Kitaplar - Ansiklopediler - Bilgisayar	

EK BİLGİLER-1

- ✓ **Yazı, Sümerler tarafından 3200'lü yıllarda Mezopotamya'da icat edilmiştir.** Yazının icadı aynı zamanda **Tarih Çağlarının** başlamasını da sağlamıştır.

- ✓ **İlk yazı: Sümerler**
- ✓ **İlk kâğıt: Çinliler**
- ✓ **İlk matbaa: Çinliler**
- ✓ **Hareketli matbaa: John Gutenberg**
- ✓ **Osmanlı'da ilk matbaa: İbrahim Müteferrika**

www.sosyalciniz.net

TEKERLEK: Sümerler icat etmiştir. Tüm çağların en önemli mekanik icadıdır. Tekerlek yaklaşık 5000 yıl önce Mezopotamya'da yapılmıştır. Çömlekçilerin toprağı şekillendirmede yardımcı bir araç olarak çömlekçi çarkı kullandıkları tekerleğin arabalara takılması **ulaşımda köklü bir dönüşüme neden oldu.**

Makinelerin çoğunda, saatlerde, yel değirmenlerinde, buhar makinelerinde, otomobil, bisiklet gibi taşıtlarda tekerlek ve tekerlek ilkesine dayanan dişli ve çarklar vardır.

CAM: Fenikeliler tarafından bir rastlantı sonucu bulunmuştur. Ateşin erittiğı soda kayalarının kum ile birleşerek sıvı bir hal alması sonucu oluşmuştur.

BİLİMİN ÖNCÜLERİ

Günümüzde ulaşılan bilim ve medeniyet seviyesine birçok milletin katkısı vardır. **Mezopotamya, Anadolu, Mısır, Çin, Hindistan ve Yunan** uygarlıkları bilimin ilerlemesine önemli katkılar yapmışlardır.

- Orta Çağ Avrupası'nda skolastik düşüncenin etkisiyle bilimsel ilerleme yavaşlamıştır. Buna karşın **Doğu'da İslamiyet ile bilimsel çalışmalar Altın Çağını yaşamıştır.**
- İlk emri "oku" olan Kur'an-ı Kerim'in akla, düşünmeye ve bilgiye verdiği önemi kavrayan Türk-İslam bilim insanları bilimsel gelişmelerin öncüsü olmuşlardır.** Bu dönemde öncelikle eski medeniyetlerden kalan diğer dillerdeki bilimsel kaynaklar Arapça'ya tercüme edilmiştir. İlk adım niteliğindeki bu çalışmaların ardından elde ettikleri bilgileri değerlendirip yorumlayarak bilim ve teknolojiye katkıda bulunmuşlardır.
- İslam Devletlerinde bilim insanları devlet başkanları tarafından desteklenmiştir.** Saraylarında bilimsel çalışmalar yapan bilim insanlarının fazlalığı ve saray kütüphanelerinin zenginliği o dönem yöneticileri için bir gurur kaynağıdır. Hatta kazandıkları savaştan sonra cizye almak yerine kitap isteyen devlet adamları olmuştur.
- Uzun yıllar batılı bilim insanlarının icat ettiği sanılan bazı buluşlar ile günlük hayatta kullanılan alet ve cihazlar Türk ve İslam bilginleri tarafından yüzyıllar öncesinden icat edilmiştir.

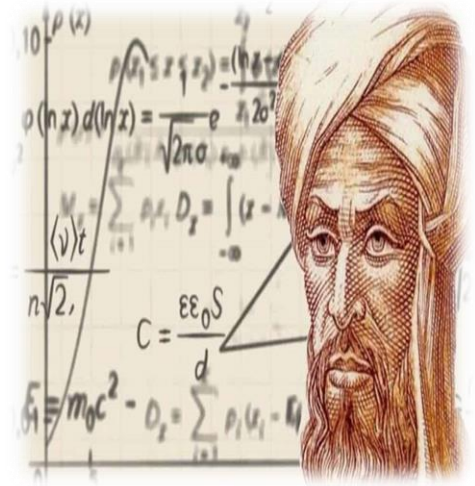
CEZERİ (1136-1206) 13. Yüzyılın Mekanik Dehası

- Mekanik mühendisliği** konusunda çalışmalar yapan bir bilim insanıdır.
- İlk robotu** yapıp çalıştırdığı kabul edilmektedir.
- "Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisi" isimli ünlü eserinde 50'den fazla cihazın çizimini yapmıştır.
- El-Cezeri'nin önemli mühendislik başarılarından biri de suyun akıntısı ile dönen ve aldığı suyu yukarıya taşıyan **su değirmenleridir.**
- Cezeri'nin diğer bir eseri de Diyarbakır Ulu Camii'nin ünlü **güneş saatidir.**

HAREZMİ (780-850) Bize Sıfır Tanıtan İnsan

- ✓ **Matematik, astronomi ve coğrafya** bilginidir.
- ✓ Matematik alanında yaptığı çalışmalarla **"cebiri"** bilimini geliştirip sistemleştirmiş, matematiğin ayrı bir bilim dalı olarak var olmasını sağlamıştır.
- ✓ Harezmi Hint sayı sisteminden faydalanan **ilk kez "0" (sıfır) rakamından** bahsetmiştir. İki bilinmeyenli denklemlere çözüm yolunu bulmuş ve bilinmeyen işareti **"x" simgesini** matematik bilimine kazandırmıştır.
- ✓ İlk kez sadece cebir matematiğini ele aldığı eseri 600 yıl boyunca Avrupa'da bu alanda temel eser olarak kullanılmıştır.
- ✓ Alanında ilk olan bir astronomi kitabı hazırlamıştır. Kitapta Güneş'in, Ay'ın ve o devirde bilinen beş gezegenin hareketleri ile ilgili bilgiler vermiştir.
- **Harezmi, meridyen dairesinin 1 derecelik açısını hatasız olarak hesaplamayı başarmıştır.**

ALİ KUŞÇU (1403-1474) Osmanlı'ya Astronomi ve Matematiği Sevdiren İnsan

- ✓ Babası, ünlü bilim ve devlet adamı olan **Uluğ Bey'in kuşçusu** olduğu için "Kuşçu" lakabıyla meşhur olmuştur.
- ✓ Küçük yaştan itibaren **matematik ve astronomiye** ilgi duyan Ali Kuşçu, Uluğ Bey'in rasathanesinde çalışmıştır.
- ✓ **Fatih'in davetiyle İstanbul'a gelmiş** ve bu yolculuğunda masraflarını karşılaması için Fatih tarafından kendisine günlük 1000 akçe verilmiştir.
- ✓ Günde 200 akçe verilerek **Ayasofya Medresesi'ne baş müderris** yapılmıştır.
- ✓ Fatih Külliyesi'nde bir **güneş saati** yapmıştır.
- ✓ İstanbul'un **enlem ve boylam derecesini** belirlemiştir.

KÂTİP ÇELEBİ (1609-1657) Hayatını Kitaplara Adayan İlim İnsanı

- Asıl adı Mustafa'dır. **"Kâtip Çelebi"** ve "Hacı Halîfe" de denir.
- **Osmanlı sarayında görevli** olan babasının yanında iyi bir eğitim almış ve devlet hizmetine girmiştir.
- Babasından kalan küçük mirasın tamamını kitaplara yatıran Kâtip Çelebi, dönemindeki kitaplarının çoğunu okumuştur.
- **Binlerce kitaptan oluşan evindeki kütüphanenin** saray kütüphanesinden sonra en büyük kütüphane olduğu söylenir.
- Dünyanın her yerindeki coğrafyacılar mektuplar gönderip bilgiler toplayarak 3 yılda yazdığı **"Cihannüma"** Türkçe yazılan **ilk coğrafya kitabıdır.**

İBN SİNA (980-1037) Tıbbın Üstadı

- Ünlü **tıp bilimcisi** ve filozoftur.
- Küçük yaştan itibaren **tıp ve eczacılık** konusunda iyi bir eğitim almıştır. Daha on altı yaşında iken dönemindeki birçok doktor onun bilgisinden faydalanmıştır.
- Henüz mikroskop keşfedilmeden önce canlı **mikroplardan** bahsetmiştir.
- **Tıbbın Kanunu (El-Kanun fit Tıp)** isimli kitabı 500 yıl boyunca Avrupa'da tıp alanında başvuru kitabı olarak kullanılmıştır.
- Avrupa'da **Avicenna** olarak bilinir.
- Tıp alanının yanında **felsefe, astronomi, matematik, fizik, kimya** gibi alanlarda da çalışmalar yapmıştır.

HAZİNİ (?-1155) Hassas Terazilerin Mucidi

- ✓ **Kimya, fizik ve astronomi** bilimlerindeki çalışmalarıyla **ölçü ve tartı aletlerine** yaptığı katkılarla tanınan bir bilim insanıdır.
- ✓ **Hazini, Newton'dan 500 yıl önce "Her cismi yerkürenin merkezine doğru çeken bir gücün olduğunu"** söylemiştir.
- ✓ Roger Bacon'dan yaklaşık yüz yıl önce Dünya'nın merkezine doğru yaklaştıkça suyun yoğunlaştığı fikrini ortaya atmıştır.
- ✓ Bir cismin düşük yoğunluklu havada ağırlık kazandığını yoğun havada veya suda ise ağırlığının azaldığını keşfetmiştir.
- ✓ İcat ettiği **hassas terazi** sayesinde metallerin ve taşların saf olup olmadıkları ve metallerin özgül ağırlıkları tespit edebilmiştir.

FARABİ (870-950) Ünlü Filozof ve Öğretmen

- Farabi insanlık tarihinin **en büyük filozoflarından** biri kabul edilmiştir.
- Bütün parasını kitaplara yatırmıştır.
- Kaleme aldığı **160 kadar eser** hem Doğu hem Batı bilim dünyasında uzun yıllar temel eser olarak kabul edilmiştir.
- Farabi "birinci öğretici" olarak adlandırılan Aristo'nun düşüncelerini geliştirerek **Muallim-i Sani (ikinci öğretici)** unvanını almıştır.
- **Müzik** ile de ilgilenen Farabi seslerin matematiksel ölçümünü yapmıştır.
- **Kemanın atası** olarak bilinen **"rebab"** isimli müzik aletinin de mucididir.

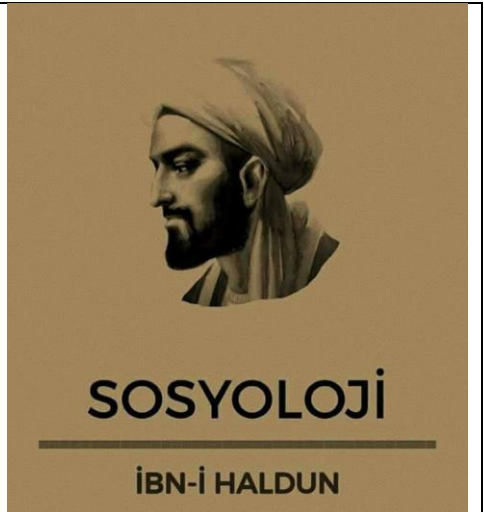

PİRİ REİS (1470-1553)*Haritası ile Meşhur Denizci*

- ✓ Osmanlı Devleti döneminde yaşamış ünlü **Türk denizcisi, haritacısı ve coğrafyacısıdır.**
- ✓ Ceylan derisi üzerine çizdiği **Dünya haritasını** 1517'de Yavuz Sultan Selim'e takdim etmiştir. Bu haritada İspanya, Portekiz ve Batı Afrika kıyıları ile Amerika kıtasının doğu kıyılarını göstermiştir.
- ✓ Günümüzde bu haritanın sadece 1/6'sı elimizdedir. Haritanın kenarlarında, çizimini yaptığı bölgelerde yaşayan insan ve hayvanlara ait resimler de vardır.
- ✓ 1528'de çizdiği ikinci Dünya haritasında ise Kuzey ve Orta Amerika kıyılarını da göstermektedir.
- ✓ **Atatürk** 1933 yılında Piri Reis'in haritasını bizzat inceleyerek haritanın **devlet matbaasında** çoğaltılmasını sağlamıştır.

İBN HALDUN (1332-1406)*Fikirleriyle Sosyal Bilimlerin Öncüsü*

- ✓ **Hukuk, matematik, edebiyat, mantık**, tefsir, hadis ve gramer dallarında öğrenim görmüştür.
- ✓ İbn Haldun'un en önemli eseri **Mukaddime** dir.
- ✓ İbn Haldun, pek çok Batılı bilim insanı tarafından **sosyoloji ve tarih felsefesinin kurucusu** olarak kabul edilmiştir.
- ✓ İbn Haldun milletlerin geçmişten ders çıkartarak tarih ilminden faydalanması gerektiğini söylemiştir.
- ✓ Fikirleri ile Osmanlı tarihçilerini büyük ölçüde etkilemiştir.

ORTAÇAĞI AYDINLATAN BİLİM VE KÜLTÜR MERKEZLERİ

8. ve 15. yüzyıllar arasında bazı **İslam memleketleri bilimsel çalışmaların merkezi olmuştur.** Buralarda yetişen bilim adamları ve yapılan bilimsel çalışmalar sonraki yüzyılları aydınlatan âdeta bir kandil görevi görmüştür.

Bağdat:

- **Abbasi Devleti'nin başkenti** olduktan sonra İslam dünyasının ilim, kültür ve medeniyet merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Devlet adamlarının himaye ve teşvikleriyle kurulan kurumlarda önemli bilim insanları yetişmiştir.
- Sultan Alparslan ve veziri **Nizamülmülk**'ün gayretleriyle külliye şeklinde inşa edilen **Bağdat Nizamiye Medresesi** İslam tarihindeki ilk üniversitelerdendir.

Endülüs Medeniyeti:

- **Emevi Devleti**'nin İspanya'da fetihlerde bulunması **dünya bilim tarihi ve Avrupa tarihi** için önemli etkileri olmuştur.
- Doğu medeniyetinin batıdaki uzantısı niteliğinde olan **Endülüs Emevi Devleti**, 711 yılından itibaren yüksek ve parlak bir medeniyet oluşturmuştur. Bu dönemde Endülüs'ün Kurtuba şehrinde **300 hamam, 50 hastane, 80 ilkokul, 17 yüksekokul** bulunması ulaşılan medeniyet seviyesinin bir göstergesidir.
- Avrupalılar, Arapça eserleri kendi dillerine tercüme etmişler, böylece İslam dünyasında biriken bilimsel zenginlik Batı dünyasına aktarılmıştır. Bu faaliyetler **Avrupa'da Rönesans'ın doğmasında etkili olmuştur.**

Semerkant ve Buhara:

- İslam dünyasında **astronomi** çalışmaları diğer ilimlere göre daha erken bir dönemde başlamış ve daha hızlı ilerlemiştir. Bunun sebeplerinden biri de ibadet vakitlerini hassas bir şekilde tespit edebilme ihtiyacıdır.
- **Astronomi alanında yapılan çalışmalarda Semerkant ve Buhara Medreselerinde yetişen bilim insanlarının büyük katkısı vardır.**
- **Semerkant Rasathanesi** Uluğ Bey tarafından inşa edilmiş üç katlı bir gözlemeviydi. Bu rasathane Güneş, Ay, yıldızlar ve gezegenler üzerine gözlemler yapmak için kullanılmıştır. Zamanının en ileri gözlem araçlarından bir kısmına sahipti.
- **Semerkant'taki gök bilimciler bir yılın 365 gün, 6 saat, 10 dakika ve 8 saniye olduğunu hesap etmişlerdir.** Yaptıkları bu hesaplama günümüz hesaplamasına oldukça yakındır.
- Yüzyıllarca Orta Asya'da Türk devletlerinin siyasi ve kültür merkezlerinden olan Buhara, yetiştirdiği **bilim ve din** adamlarıyla **İslamiyetin Kubbesi** unvanını almış bir şehirdir. Şehirde 140'tan fazla mimari eser olması, Ortaçağ'dan itibaren önemli merkezlerden birisi olduğunun göstergesidir.

EK BİLGİLER-2**BİRÜNİ (973 – 1048)**

- ✓ **Astronomi, matematik, eczacılık ve coğrafya** uzmanıdır. Gazneli sarayında büyük saygı gördü.
- ✓ **Dünyanın çapını**, bugünkü değere çok yakın olarak buldu. **Jeodezi** biliminin ise kurucusu oldu.
- ✓ Galileo'dan da 600 yıl önce, **dünyanın döndüğü** fikrini savundu. Dünya dönüyorsa, ağaçlar ve taşların neden fırlamadığı sorusuna ise **merkezde bir çekicilik** olduğu ve her şeyin dünyanın merkezine düştüğü cevabını verdi.

İBN-İ HEYSEM (965-1040)

- Müslüman **fizik, matematik ve astronomi** bilginidir.
- Asıl ününü **optik alanında** yaptığı çalışmalar ile kazanmıştır. Gözde **görme olayının mercek** meydana geldiğini, iki gözün birden aynı şeyi nasıl gördüğünü, ışığın küresel ve parabolik aynalarda yansımaları inceleyerek aydınlığa kavuşturmuştur.

TAKİYÜDDİN (1526-1585)

- ✓ III. Murat döneminde **Osmanlı Devletindeki ilk rasathaneyi** yapmıştır. İstanbul Rasathanesi 1575-1580 yılları arasında faaliyet göstermiştir.

AKŞEMSEDDİN: Mikrobu ilk defa keşfetmiştir.
BATTANİ: Trigonometriyi bulmuştur.
RAZİ: Kızamık ve çiçek hastalığını keşfetmiştir.
İBN-İ BATUTA: İlk kıta seyahatnamesini yazmıştır.

Astronomi: Gök cisimlerini inceleyen bilim dalıdır.
Rasathane: Gök cisimlerini incelemek için kurulan gözlemevi.
Zic: Yıldızların yerini ve büyüklüğünü göstermek için hazırlanan cetvellere denir.
Usturlab: Gök cisimlerinin yüksekliğini ölçen alet.

Mürekkep, MÖ 2000'li yılında, **Çinliler tarafından bulunmuştur.** Yine aynı tarihlerde Mısırlılar'ın da mürekkep kullandığı bilinmektedir. Yunanlar ile Romalılar da düşüncelerini yazı halinde ifade etmek için mürekkep kullanmıştır.

HER YENİLİK GELECEĞİMİZE BİR KATKIDIR

15 ve 20. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüzdeki bilimsel birikiminin oluşmasına büyük katkısı olmuştur.

- Matbaanın icat edilmesi, Dünya'nın yuvarlak olduğunun bilimsel olarak ispat edilmesi, kütle çekim kanunun keşfedilmesi ve buhar makinesinin bulunması gibi gelişmeler bunlardan bazılarıdır.

Matbaanın İcadı

- **Matbaa,** sert bir kalıbın izini daha yumuşak bir maddenin üzerine basma işini yapan makinedir.
- **Kâğıt üzerine baskının ilk kez Çinliler** tarafından yapıldığı, daha sonra Uygur Türklerinin ahşap harflerle baskı yaptıkları bilinmektedir.
- Kâğıdın Avrupalılar tarafından öğrenilmesiyle elle yazılan kitapların çoğaltılmasını hızlandırmak için çeşitli yollar aranmaya başlandı.
- Almanya'da **Johann Gutenberg 1440** yılında önceki matbaa tekniklerinden farklı bir yöntem denedi. Harfleri tahta veya madenî bir parçaya kazıyıp onları yan yana dizerek satırlar oluşturdu. Böylece bugünkü **modern matbaanın temelleri** atılmış oldu. Gutenberg'in "kalıpların ve harflerin harika bağdaşımı, oranı ve uyumu" olarak tanımladığı bu yeni basım tekniği broşürlerin ve kitapların hızla basılmasına imkân sağladı.

Matbaanın icadı önemli gelişmelere yol açmıştır. Bu gelişmeler şunlardır:

- ✓ Bilimsel gelişmelerin yolu açılmıştır.
- ✓ İnsanların bilgi ve kültür düzeyi artmıştır.
- ✓ Fikirlerin hızlı ve kolay yayılmasını sağlamıştır.
- ✓ Daha önce çok pahalı olan kitaplar ucuzlamıştır.
- ✓ Böylece bilgiye ulaşmak kolaylaşmıştır.

Dünya'nın Yuvarlak Olduğunun Bilimsel Olarak İspat Edilmesi

Tales (MÖ 624-548): Dünya'nın yuvarlak olduğu fikrini ortaya atan bilinen ilk kişidir. Ona göre Dünya'daki karalar okyanusların üzerinde yüzen bir diske benzemektedir.

Pisagor MÖ 590'da Dünya'nın yuvarlak olduğu düşüncesini dile getirmiştir. Pisagor aynı zamanda ilk kez Dünya'nın Güneş etrafında döndüğü fikrini ortaya atmıştır.

Aristo (MÖ 384-322) Ay tutulması sırasında Dünya'nın Ay'ın üzerine düşen gölgesinin yuvarlak olduğunu görerek aynı düşünceyi savunmuştur.

Biruni (978-1048) Dünya'nın yuvarlak olduğunu ve döndüğünü savunmuştur. Kendisine "Dünya dönüyorsa neden ağaçlar taşlar vb. yerlerinden fırlamıyor?" diye soranlara "Dünya'nın merkezindeki çekim gücü varlıkların dışarıya fırlamasını engellemektedir." cevabını vermiştir. Bu fikriyle **yer çekim kuvvetini** Newton'dan asırlarca önce ortaya koymuştur.

Galileo (1564-1642) teleskopu kullanarak gezegen ve yıldızları incelemiştir. İncelemeleri sonucunda **gezegenlerin Güneş çevresinde hareket ettiğini ve Dünya'nın yuvarlaklığını ortaya koymuştur.** Ancak 1633'te bu düşüncesi nedeniyle Engizisyon Mahkemesinde yargılanmıştır.

➤ Dünya'nın yuvarlak olduğuna dair yukarıda ortaya atılan görüşleri **bilimsel olarak ispatlayan ise Portekizli denizci Macellan olmuştur.** Hep batıya doğru giderek Hindistan'a ulaşabileceğine inanan **Macellan'ın başlattığı yolculuk yardımcısı Del Kano tarafından tamamlanmış ve böylece Dünya'nın çevresi dolaşarak yuvarlak olduğu ispat edilmiştir.**

Buhar Gücünün Makinelerde Kullanılması

- **Buhar makinesi,** buharın içinde var olan ısı enerjisini mekanik enerjiye dönüştüren bir makinedir.
- **Buhar makinelerinin sanayi ve ulaşımda kullanılması Sanayi Devrimi'nin ilk adımı oldu.**
- Buhar gücünden faydalanan Denis Papin 1679 yılında düdüklü tencereyi icat etti. Amacı suyu daha yüksek sıcaklıkta kaynatmaktır.
- 1698 yılında Thomas Savery buharın yemek pişirmek dışındaki alanlarda da kullanılabileceğini gösterdi. Kaynayan suyu buhar odacığına doldurdu. Odacığın üzerine soğuk su dö-küldüğünde suya dönüşen buhar vakum etkisi meydana getirip suyu içeri çekti. Böylece maden ocağındaki suyu dışarıya atmaya başladı.
- 1764 yılında **James Watt** iki odalı bir **buhar makinesi** geliştirdi. Bu odalardan biri sürekli sıcak diğeri soğuk tutuldu. Watt 1781'de yeni mekanik aksam ekleyerek makineyi iyice geliştirdi. Bu icadı günümüz makinelerinin temelini oluşturdu.

www.sosyalciniz.net

- **Buhar makinelerinin tekstil ve kâğıt üretiminde kullanılmaya başlanması Sanayi Devrimi'nin başlangıcı oldu.** Daha önce insan ve hayvan gücü ile yapılan işlerin yerini buhar gücü ile çalışan makineler aldı. Bu sayede üretim artarak **sanayileşme** başladı ve **büyük fabrikalar** kuruldu.

Günümüzde ise makineler bilgisayarlar ile kontrol edilmeye başlandı. **Makinelerde kullanılan enerji kaynakları** zamanla değişim göstermiştir.

Bu değişim şöyledir:

- **Kömür ve Su Gücü ile** Çalışan Buharlı Makineler
- **Fosil Yakıtlar ve Elektrik ile** Çalışan Makineler
- **Yenilenebilir Enerji Kaynakları ile** Çalışan Makineler

Kütle Çekim (Yerçekimi) Kanununun Keşfedilmesi

Dünya'nın ve diğer gök cisimlerinin üzerinde bulunan varlıklara uyguladığı çekim kuvvetine **kütle çekim kuvveti** denir.

- Daha önce kütle çekim kanunun varlığı bazı bilim insanları tarafından biliniyordu. **Hazini ve Biruni** bu konuda çalışmalar yapmıştır. Ancak kütle çekim kanununu sistemleştirerek bilim dünyasına kazandıran İngiliz bilim insanı **Newton** olmuştur.

Aşağıdaki soruların cevabını arayan bilim insanları, kütle çekim kanununun varlığına ulaşmışlardır.

- ✓ Okyanustaki gelgit olaylarının sebebi nedir?
- ✓ Fırlatılan güller yer küreye tekrar düşmeden evvel neden belli bir yol izler?
- ✓ Dünya saatte yüzlerce kilometre hızla, topaç gibi dönerken neden uzaya fırlamıyoruz?
- ✓ Gezegenler neden belli bir yörüngede hareket eder?

Bilgi: Uzaya roket veya uydu gönderebilmemiz için kütle çekim kanununu dikkate almamız gerekir. Göndereceğimiz cismin atmosferde sürtünme nedeniyle yanmaması için kaçış hızının ve kütle çekim gücünün hesaplanması gereklidir. Yerin eksenini çevresinde saniyede 465 metre dönmesinden yararlanılarak uydular hep doğruya doğru atılır. Eğer roketler batı yönünde fırlatılacak olsaydı çok daha fazla yakıt harcamak zorunda kalınacaktı.

Geleceğe Yön Verecek Teknolojiler

Ünlü fizik bilimci Feynman 1959'daki "Daha Aşağıda Çok Yer Var" başlıklı konuşmasında şöyle diyordu:

- 24 ciltlik bir ansiklopediyi niçin toplu iğnenin başına sığdıramayalım? Niçin elektron mikroskopları daha da geliştirip atomları göremeyelim? Niçin bilgisayarları minyatürleştiremeyelim? Niçin atomları teker teker istediğimiz biçimde dizemeyelim? Niçin hastalar hap boyutundaki bir robotu yutup tedavi olamasın? Niçin atom veya moleküllerden makineler yapamayalım?

Feynman konuşmasının sonunda biner dolar ödüllü iki proje önermişti. Birincisi boyutu 0,4 milimetre olan bir motor yapmaktı. 0,25 gram ağırlığındaki bu motor 1960'ta yapıldı. İkincisi ise kitap sayfasının 25 bin kez küçültülmesiydi. Bu ise ancak 1985 yılında gerçekleştirilebildi. Ünlü fizikçinin hayali olan "atomları tek tek istediğimiz şekilde düzenleyebilme" çalışmaları ise günümüzde hızla devam etmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalara **nano teknoloji** denilmektedir.

Nano teknoloji, maddenin en küçük yapısının ve bileşenlerinin yardımıyla yeni malzemeler üretmek, tasarlamak ve kontrolünü sağlamaktadır.

Teknolojide Devrim

"**Nano**" kelimesi cüce veya küçük anlamına gelir. Bir nanometre, bir metrenin milyarda birine eşittir. Örnek olarak bir adet saç telini diklemesine 100 bine bölebilirsek ancak 1 nanometre olur. Atomların boyutu 0,1-0,3 nanometre, virüsler 100, bakteriler ise 1.000 nanometre boyutundadır. Artık 250 bin kez büyütme yapabilen modern elektron mikroskoplar sayesinde atom ve molekülleri görülebilmektedir. Bu sayede nanoteknolojiyi kullanılarak yüzlerce yeni ve yararlı malzeme üretilebiliyor. **Kirlenmeyen kumaş, çizilmeyen plastik ve akıllı ilaçlar** ise artık hayal değil.

Nano teknolojinin Yararları

- ✓ Daha az maliyet ile daha fazla üretim sağlanabilir.
- ✓ Yaşam kalitesinin artırır.
- ✓ Daha sağlıklı ve güvenli bir yaşam sunar.
- ✓ Zaman ve maliyet kaybını en az seviyelere düşürür.

Nano Teknoloji Nerelerde Kullanılır?

- Nano teknolojinin alanı oldukça genişler ve genişlemektedir. Günümüzde **fizik, kimya, biyoloji, bilgisayar, malzeme bilimi, elektronik** gibi alanlarda kullanımının yanında, **tıp alanında** da oldukça çarpıcı gelişmelere imkân sağlamaya başlamıştır.
- Bu teknolojiyle üretilebilecek birçok mikroskobik aygıtlar belki de damarlarımızda dolaşacak ve birer uzman gibi tedavi sağlayacaklardır. Nano boyuta sahip yapıların fiziksel özelliklerini anlaşılması ile yeni bir nanoskopik dünya ile bir köprü kurulabilir.
- Nano materyallerin üretimi ile birlikte çok **daha dayanıklı ulaşım araçları** ve **kirlenmeyen, paslanmayan eşyalar, kendi kendini temizleyen giysiler** üretilbilecektir.
- Belki de yakın bir tarihte insan vücudunda çalışabilecek biyolojik ve farmakolojik bilgisayarlar bu şekilde üretilir.

MARIE CURIE (Mari Kuri)

1867'de Polonya'da doğdu. Polonya'daki Krakow Üniversitesinde doktora yapmak istedi ama kadın olduğu için reddedildi. Fakat o yılmayarak çalışmalarına devam etti. **Radyoloji bilimini** kurarak iki kez **Nobel Bilim Ödülü**'nü alma başarısını gösterdi. Bu ödülü kazanan ilk ve tek kadın bilim insanıdır. Marie Curie'nin o günlerde farkına varamadığı ve ölümüne neden olan radyasyon, not defterlerine o kadar çok yerleşmişti ki bu notlar günümüzde ancak kurşun kaplı bölmelerde saklanarak radyoaktif koruma altında incelenebilmektedir. Marie Curie" **bilim için ölen kadın**" olarak anılır.

ÖZGÜR DÜŞÜNCENİN BİLİME KATKISI

Orta Çağ'da Avrupa'da skolastik düşüncenin etkisiyle insanların özgürce fikirlerini söylemesi engelleniyor, kilisenin düşüncesi dışındaki tüm bilgiler yanlış kabul ediliyordu. Bu durum bilimin gelişmesinin önündeki en büyük engellerden biriydi.

Skolastik düşünce: Orta Çağ'da her şeyi kilise ile ilişkilendirerek açıklayan ve kilise öğretisi dışındaki her şeyi yanlış kabul edip, **özgür ve bilimsel düşüncayı reddeden düşünce sistemidir.**

- Yeniçağda bile **Galileo, Dünya'nın Güneş etrafında döndüğünü ve yuvarlak olduğunu söylediği için** kilise tarafından Engizisyon Mahkemesinde yargılanarak fikrini değiştirmeye zorlanmış ve **ev hapsiyle cezalandırılmıştır.**
- Galileo ile aynı dönemlerde yaşayan **Bruno** ise, aynı görüşlerinden dolayı on yıl hapis yattıktan sonra **ölüme mahkûm edilmiştir.**
- O tarihten yaklaşık iki bin yıl önce ise İyonlarda sağlanan özgür düşünce ortamı sayesinde önemli bilimsel gelişmeler yaşanmıştır. Ege kıyılarında kurulan **İyonlar** deniz ticareti sayesinde hem ekonomik açıdan zenginleşmiş hem de ticaret sayesinde dünyanın çeşitli yerlerinden öğrendikleri bilgileri ülkelerine getirmişlerdir. Burada insanlara sağlanan **özgür düşünce ortamı bilimsel gelişmelerin yeni buluşların önünü açmıştır.**
- Bilimsel gelişmelerin görüldüğü yerlerden biri bugün Aydın ilimiz sınırları içerisinde yer alan Milet şehridir. Bu şehirde bilimsel çalışmalara katkısı olan bilim adamlarından birisi de **Tales** idi. **Matematik ve felsefe** alanında da çalışmalar yapmıştır.

Bilgi: MÖ 585 yılında Lidyalılar ile Persler arasında yapılacak savaş öncesi Tales 28 Mayıs tarihinde Güneş tutulması meydana geleceğini söylemiştir. Savaşın başlaması ile Güneş tutulması meydana gelince bu olaydan çok etkilenen iki kral savaşa son vermiştir.

- Avrupa'da özgür düşüncenin yasaklandığı Orta Çağ'da **İslam coğrafyasında bilimsel gelişmeler altın çağını yaşıyordu. Özgür düşünce ortamı sayesinde yeni fikirler, bilimsel çalışmalar büyük ilgi ve destek görüyordu.**
- Bu bilim insanlarından birisi olan **İbni Sina** "Bilim ve sanat takdir edilmediği yerden göçer." sözüyle özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını vurgulamıştır.
- İslam coğrafyasında bilimin gelişmesinde **İslam dininin ilim öğrenmeye ve özgür düşünceye verdiği destek** önemli rol oynamıştır. **Hz. Muhammed'in "İlim Çin'de de olsa gidip onu alın." ve "İlim Müslüman'ın yitik malıdır. Nerede bulursa onu alsın."** sözleri bilimsel araştırmaları teşvik etmiştir.
- İslam devlet başkanlarının ilgi ve desteği de bilimin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. **Gazneli Mahmud**, ünlü bilim insanı **Biruni** için "Sarayımın en değerli hazinesi" ifadesini kullanmıştır. Ayrıca devlet başkanlarının saraylarına kurdukları çok büyük kütüphaneler bilim insanlarının çalışmalarını kolaylaştırmıştır.
- **Türk-İslam bilim insanları** hiçbir menfaat beklemeden kendilerini sadece bilime adanmışlardır. Bu insanların çeşitli zorluklarla karşılaşmalarına rağmen vazgeçmemeleri, vakitlerinin büyük çoğunluğunu çalışmalarına ayırmaları da **bilimsel gelişmelere katkı sağlamıştır.**

Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketlerinin öncesinde ve sonrasında özgür düşünce ve bilimsel gelişmeler açısından büyük fark vardır.

Skolastik düşünceye göre:

- ✓ Dünya evrenin merkezindedir.
- ✓ Kilise, evrenle ilgili bütün bilgilere sahiptir. Her şey bilinmektedir. Yeni şeyler bulmak imkânsızdır. **Kilisenin dediği her şey doğrudur.**
- ✓ **Deney ve gözleme gerek yoktur.**
- ✓ Skolastik düşünce özgür düşünceyi yasaklayarak bilimsel gelişmelerin önünü kapatmıştır.

Pozitif düşünceye göre:

- ✓ Dünya evrenin bir parçasıdır. Evreni tanımak için **araştırmak gerekir.**
- ✓ Gelişime ayak uydurabilmek için **bilimsel araştırmalara ihtiyaç vardır.**
- ✓ **Bilgilerin doğruluğu ancak deney ve gözlem ile ispat edilebilir.**
- ✓ Pozitif düşünce insanların serbestçe düşünmesine ve bilimsel çalışmalar yapmasına imkân tanımıştır.

- Avrupa'da Aydınlanma Çağı'nın önemli düşünürlerinden **Montesquieu**'ye göre "**Düşünce özgürlüğü en önemli özgürlüktür.**" Montesquieu'nün bu görüşleri günümüzde de geçerlidir. Düşüncenin özgürce ifade edilebildiği ortamlarda demokratik kurumlar varlıklarını sürdürmekte ve gelişme olanağı bulabilmektedirler.

www.sosyalciniz.net

- 1789 yılında meydana gelen **Fransız İhtilali** ile Fransa'nın yönetim biçimi değişti. Tüm dünyaya yayılan "**hürriyet, adalet, kardeşlik, eşitlik**" gibi kavramlar özgür düşüncenin gelişmesine katkı sağladı. İlan edilen Fransız Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisi'nde "**Düşüncelerin ve inançların özgürce ifade edilmesi insanın en değerli haklarından**." denilmektedir.
- II. Dünya Savaşı sonrası 1948'de ilan edilen **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi**'nin 19. maddesinde ise düşünce özgürlüğü "**Herkesin görüş ve anlatım özgürlüğü hakkı vardır. Bu hak hangi ülkede olursa olsun bilgi ve düşünceleri arama, alma ve yayma özgürlüğünü içerir.**" şeklinde açıklanmıştır.
- Cumhuriyet'in ilanından sonra **Mustafa Kemal Atatürk**, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı hedef olarak belirlemiştir. Bunun için dünyadaki gelişmelerin yakından takip edilmesini tavsiye etmiştir. "**Cumhuriyet fikir serbestliği taraftarıdır. Samimi ve haklı olmak şartıyla her fikre saygı duyarız.**" sözüyle özgür düşüncemeyen bireylerin bilimsel gelişmeleri takip etmesinin mümkün olamayacağını vurgulamıştır.

Düşünce özgürlüğü Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın maddeleri ile de güvence altına alınmıştır. Anayasamızda düşünce ve ifade özgürlüğü ile ilgili maddeler şunlardır:

1982 Anayasası

MADDE 25 Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

MADDE 26 İfade Hürriyeti: Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hürriyetine sahiptir.

MADDE 27 Bilim Ve Sanat Hürriyeti: Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

TOPRAKTAN ÜRETİR, TOPRAĞI YÖNETİRİZ

- Ekonomik faaliyetlerimizin birçoğunda topraktan yararlanırız.
- Tarım, hayvancılık, ormancılık, endüstri(sanayi)** gibi sektörler toprak ile ilişkilidir.
- İnşaat sektöründe kullanılan **tuğla, kiremit, porselen, fayans ve cam** üretiminde toprak ham madde olarak kullanılır. Toprağın verimliliği ve yapısı bu sektörlerin gelişimini etkiler. Toprağın ekonomik önemi gün geçtikçe artmaktadır. Toprak tarım ve sanayinin vazgeçilmez unsurudur.

Endüstri Alanında**Her türlü sanayinin temel dayanağı topraktır.**

Toprağın endüstriyel önemi de eski çağlardan beri fark edilmiştir. Günlük yaşamda kullanılan ilk ev ve mutfak gereçleri topraktan yapılmıştır. Günümüzde **gıda, tekstil, inşaat ve metal endüstrisinin** temel ham madde kaynağı topraktır.

Tarım Alanında

Arkeolojik kazılar, ilk insanların toprağı bitki yetiştirmek amacıyla 8000 yıl önce kullanmaya başladığını göstermektedir. İnsanların toprağı yaptığı ilk müdahale **sulama**, ikincisi **gübrelemedir** (MÖ 4000). İlk ıslah işlemi ise teraslamadır (MS 600).

Günümüz koşullarında **toprak**, tarım üretimi için hâlâ vazgeçilmez bir yetiştirme ortamı olarak önemini sürdürmektedir.

Toprak-insan ilişkisi insanlık tarihi kadar eskidir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de toprak önemini korumaktadır. Bunun en önemli nedeni toprağın **tarım ve tarıma dayalı üretim** için temel kaynak olmasıdır.

HİTİTLERDE

- İlk Çağ Anadolu medeniyetlerinden biri olan **Hititlerin ekonomisinin temelinde toprağı bağlı üretim yani tarım ve hayvancılık vardır**. Bu yüzden Hitit kralları gelişmiş bir **"toprak yönetimi"** uygulamışlardır. Hitit

kralları **ülke arazisinin bir kısmını mülkiyet hakkını elinde tutmak şartıyla kullanım hakkını birtakım kişilere vermiştir**.

- Toprağı işleyen kişiler elde ettikleri gelirle atlı arabaların masraflarını karşılamışlar ve **asker beslemişlerdir**.

Püf bilgi: Hitit Devleti'nin Anadolu'da uyguladığı toprak yönetimi ile daha sonra **Arapların, Bizanslıların, Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinin** uyguladığı toprak sistemi arasında **benzerlikler** bulunmaktadır. Tarih boyunca tarımsal ağırlıklı bir ekonomik yapının hâkim olduğu devletler **benzer sistemler** uygulamıştır.

Anadolu'da yaşayan **Friglerin** en önemli geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Bu yüzden **tarım ve hayvancılığı koruyacak kanunlar koymuşlardır**. Friglerde öküz kesmenin ve saban kırmanın cezası ölümdür. Ayrıca ekili araziye zarar vermenin cezası da ağırdır.

ORTAÇAĞ AVRUPA'SINDA

İlk Çağ ve Orta Çağ toplumlarında **toprağı sahip** olan **senyör** veya **derebey** de denilen soylular sosyal, ekonomik ve siyasi gücün belirleyicisi olmuşlardır.

Batı ve Orta Avrupa ülkelerinde toprakların ve üstünde yaşayan köylülerin derebeyine ait olduğunu kabul eden bir yönetim şekli olan **feodalizm** ortaya çıkmıştır.

Feodalite: Orta Çağ Avrupa'sına egemen olan siyasi, ekonomik ve sosyal sistemdir.

Feodal toplum düzeninde toprakla alınıp satılan köylülere **serf** denirdi. **Senyör** hem toprağın hem de serfin sahibiydi.

Feodalizmde senyör yargı yetkisine de sahipti.

Feodalite aynı zamanda hukuki bir sistem olduğundan serfin senyör topraklarında çalışma mecburiyeti vardı.

Çalışma şartları ve süreleri senyörce tayin edilirdi. Serfin topraktan ayrılması hâlinde senyörün onu bulup getirme ve tekrar toprakta çalıştırma yetkisi vardı.

İSLAM DEVLETLERİNDE

Miri arazi: Müslüman devletlerde **mülkiyeti devlete, kullanım hakkı halka bırakılan topraklara** mirî arazi denilmekteydi.

İkta arazi: Devlet görevlilerine hizmet ve maaş karşılığı olarak verilen arazilerdir.

İkta sistemi başta Emeviler ve Abbasiler olmak üzere birçok İslam devletinde uygulanmıştır. İkta sistemini **Büyük Selçuklular ve Türkiye Selçukluları** da uygulamıştır.

SELÇUKLULARDA

Selçuklu Devleti'nin kurulması ile Oğuz Türkleri batıya göç etmeye başlamışlar ve bu durum Selçukluları güç duruma sokmuştur. Devlet hem **konargöçerlere yer bulmak** hem de **emniyet ve asayişini temin etmek** zorundaydı. Devletin yaşaması için askerî güce ihtiyaç vardı. Büyük Selçuklu veziri **Nizamülmülk** bu sorunu çözmek için toprak yönetimi konusunda önemli islahatlar yapmıştır.

Selçuklu Devleti konargöçer Türkmenlere **askerî hizmetleri karşılığında arazi dağıtımını yapmış** ve bu arazilere ait vergilerin toplanması işini askerlere bırakmıştı. Selçuklularda **ikta sahipleri** bütün ihtiyaçlarını (at, silah, yiyecek, içecek vb.) bizzat kendi iktalarından sağlamışlardır. **Savaşlarda yararlılık gösterenler** ise **ikta** vermek suretiyle ödüllendirilmişlerdir.

- Türkiye Selçukluları yeni fethettikleri toprakların iskânına ve hudut boylarının güvenliğine önem vermiştir. Bunun için **devlete ait topraklar üzerinden elde edilen vergilerin geliri ile geçinen bir ordu kurmuşlardır.**
- Türkiye Selçuklularının uyguladığı **ikta sistemi Osmanlı tımar rejiminin esasını teşkil etmiş** ve sistem XIX. yüzyıla kadar uygulanmıştır.

OSMANLI DEVLETİNDE

Osmanlı Devleti toprak sistemi olarak **Tımar Sistemi**ni uygulamıştır.

- Osmanlı Devleti'nde toprakların önemli bir bölümü miri arazi olarak adlandırılmıştır.
- **Miri arazi: Mülkiyeti devlete ait olan topraklardır.** Devlet bu toprakları işletmesi için üzerinde yaşayan kişilere verirdi. Toprağı iyi ekip biçmeyen veya üç yıl üst üste boş bırakanlardan toprakları geri alınır, başkasına verilir. Amaç; **tarımda üretimin devamlılığını sağlamaktır.**
- Miri arazinin en önemli bölümünü **dirlik arazi** oluştururdu.

Dirlik Arazisi: **Geliri devlet memurlarına ve askerlere maaş ve görev karşılığı olarak verilen topraklardır.** Dirlik, gelirlerine göre **has, zeamet** ve **tımar** olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Has: Senelik geliri 100 bin akçeyi geçen tımarlardır. Padişah ve hanedana mensup kişilere verilen topraklardır.

Zeamet: Senelik geliri 20 bin akçeden 100 bin akçeye kadar olan dirliklere denir. Subaşı gibi memurlara, eyalet merkezlerindeki defterdarlara ve sancaklarda alay beylerine verilir.

Tımar: Senelik geliri 20 bin akçeye kadar olan dirliklere denir. Tımarlar hizmet karşılığı sipahi askerlere verilir. Tımar sahipleri senelik gelirlerinden kılıç adı verilen belirli bir kısmın ayrılmasından sonra geriye kalan gelirin her üç bin akçesi için bir asker beslemek mecburiyetindedir.

- Osmanlı Devleti'nde toprak ve ordu sisteminin temelini **Tımar Sistemi** oluştururdu. Bu sistemde devlet tımarlı sipahiye belli bir toprak parçası verirdi.
- **Tımarlı sipahi, emrindeki askerlerle bu toprağı ekip biçer, elde edilen gelir, askerlerin ihtiyaçları ve eğitimi için harcanırdı.** Çok disiplinli bir asker topluluğu olan Tımarlı Sipahiler, savaş zamanında savaşlara katılırlardı.
- Tımar sahibi kanunlara uyduğu ve devlete sorumluluklarını yerine getirdiği sürece

toprağı işletmeye devam ederdi. Ancak ordunun düzenlediği sefere katılmayan tımar sahiplerinin elinden tımarları alınırdı.

- **Toprağın mazeretsiz arka arkaya üç yıl boş bırakılması, tımar sahibinin köylüye kötü davranması tımarın geri alınma sebeplerindendi.** Köylünün tımar sahibine karşı sorumlulukları vardı. Köylünün toprağı terk etmemesi bunlardan biridir.

Tımar Sisteminin Faydaları

- ✓ Merkezi otorite güçlenmiştir. (Tımarlı sipahiler en uzak yerlerde bile güvenliği sağlamıştır.)
- ✓ Vergiler düzenli olarak toplanmıştır.
- ✓ Ülke bayındır (imar) hale getirilmiştir.
- ✓ Devlete yük olmadan asker yetiştirilmiştir.
- ✓ Toprak sürekli ekip-biçildiği için üretimin devamlılığı sağlanmıştır.

Topraklar üç yıl üst üste boş bırakılırsa, bu kişinin elinden topraklar alınarak başkalarına verilmiştir. Bu durum **üretiminin sürekliliğini** sağlamıştır.

XVII. yüzyıldan itibaren bazı topraklar hak etmeyen ve tarımdan anlamayan kişilere tımar toprağı olarak verilmeye başlandı. **Yeniçerilerin tımarları ele geçirmesi, sipahilerin sayılarının azalması,** dirlik gelirlerin azalmasına yol açtı. Bu nedenlerle bozulan **Dirlik Sistemi 1839'da yayımlanan Tanzimat Fermanı ile tamamen ortadan kaldırıldı.**

- Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımın geliştirilmesi ve işletmecisi olan köylünün kalkınması için çalışmalar yapılmıştır. 1920'li yıllarda izlenen iktisat politikasının esasları büyük ölçüde Şubat 1923'te İzmir'de toplanan **Türkiye İktisat Kongresi'**nde kararlaştırılan ilkelere dayandırılmıştır.
- Bu ilkeler cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan tarım politikasının önceliklerini oluşturmuştur. **Aşar vergisi kaldırılmıştır. Ham maddesi tarıma dayalı sanayinin kurulmasına destek verilmiştir.**

- **Ziraat Bankası** yeniden düzenlenerek çiftçiye verilen krediler artırılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Türk çiftçisine örnek teşkil etmesi için Ankara'da Gazi Orman Çiftliği, Silifke'de Tekir, Yalova'da Baltacı, Tarsus'ta Piloğlu, Dörtöyl'da Karabasmak gibi çiftlikleri yurdun değişik kesimlerinde faaliyete geçirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk bu çiftliklerini 1937 yılında çok sevdiği ve uğruna hayatını adadığı milletine bağışlamıştır.

Tarımı Destekleyen Kuruluşlar

- Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
- GAP İdaresi Başkanlığı
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
- Ziraat Bankası
- Toprak Mahsulleri Ofisi
- Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri
- Devlet Su İşleri

ÜRETİM TEKNOLOJİSİ HAYATIMIZI ETKİLİYOR

- İlk tekerleğin Mezopotamya'da MÖ 5000'lerde bulunduğu sanılmaktadır. Ancak o dönemde tekerlek seramik kap yapmak için **seramikçi çarkı** olarak kullanılırdı. Taşımacılık amacıyla **tekerlek** ilk kez Sümerlerin MÖ 3000'de geliştirdiği kağnıda kullanıldı.
- **Çıkrık** geçmişte yün eğirmek için kullanılan basit bir alettir. Günümüzde yerini **dokuma tezgâhlarına** bırakmış böylece **tekstil sanayisi** gelişmiştir.
- Dişli, çarkın hareketini değiştirmek veya iletmek için kullanılan basit bir mekanizmaydı. Günümüzde araba vitesi, kurmalı saat, mikser, bisiklet, el matkabı gibi makinelerde dişliler kullanılmaktadır.
- Buğday ve arpa eskiden de yıkanır, kurutulur ve değirmenlerde öğütülerek un hâline getirilirdi. Bu iş artık fabrikalarda büyük makineler tarafından yapılmaktadır.

- **Tekerlek** üretim alanındaki birçok teknolojik gelişmeye zemin oluşturmıştır. Tekerleğin dişliler ile birleşmesi makinelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. **Makinelerde buhar gücünün kullanılması Sanayi İnkılabını başlatmıştır.**
- İnsanlık tarihinin dönüm noktalarından biri olan **Sanayi İnkılabı, insan ve hayvan gücünden makine gücüne geçiş** olarak ifade edilebilir. Bu üretim şekli 18. yüzyılda İngiltere’de **dokuma** sektöründe ortaya çıkmış, kısa sürede başka alanlara yayılmıştır.

Sanayi İnkılabının Öncesi ve Sonrası

Önce, İnsan gücüne dayalı üretim yapılıyordu.
Sonra, Makine gücüne dayalı seri üretime geçilmiştir.

Önce, Üretimin temel alanları tarım, hayvancılık ve zanaattır.
Sonra, Üretim alanı genişlemiştir. Ham maddesi tarım ürünleri, madenler olan birçok yeni ürün ortaya çıkmıştır.

Önce, Uzak yerler insanoğlu için önemli bir sorundur.
Sonra, Demir yolu, buharlı lokomotif, buharlı gemi, otomobil, telgraf aracılığıyla insanlar uzak mesafeleri yakınlaştırmıştır.

Önce, Dağınık bir yerleşim yapısının olduğu görülür.
Sonra, Sanayi Devrimi nüfusun kentlerde toplanmasına yol açmıştır.

Önce, Üretim ve tüketim kısıtlıdır.
Sonra, Fabrikaların açılmasıyla üretilen ürün miktarı artmıştır.

Önce, Geniş aileler yaygındır.
Sonra, Çekirdek aile yaygınlaşmıştır.

Önce, Uygulanan teknik, tecrübe ve ustalık geleneğine dayanır.
Sonra, Bilime ve teknolojiye dayanan teknikler geliştirilmiştir.

Geçmişten günümüze üretim teknolojileri

İlkel ziraat araçlarında en çok hayvan gücü kullanılıyordu. Günümüzde teknolojik olarak oldukça gelişmiş tarım aletleri yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. **İş gücüne duyulan ihtiyaç azalmış ancak üretim artmıştır.** Bu durum ticaretin gelişmesini sağlarken köyden kente göçlere de sebep olmuştur. **Kent nüfusu hızla artmıştır.**

Eskiden demire şekil vermek insan gücü istiyordu, uzun ve yorucu çalışma gerektiriyordu. **Kömür, doğal gaz, elektrik, petrol** gibi enerji kaynakları ile ısıtılarak büyük kazanlarda eritilen demire kalıplarla şekil verilmeye başlanmıştır. Burada üretilen ürünler **inşaat, makine ve ulaşımaya dayalı sanayi kollarının gelişmesini** sağlamıştır. Bu sanayi kollarında çalışan **işçi sınıfı** oluşmuştur.

Üretim teknolojisinin hızlı ilerlediği yerlerden biri de tarım olmuştur. Tarımsal üretimin nüfusun gıda ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması gibi sebeplerden dolayı daha fazla ürün elde etmek isteği ortaya çıkmıştır. Tohum ıslahı, makineleşme, kimyasal gübre ve sulama gibi gelişmelerle hibrit tohumlar da ortaya çıkmıştır.

Sanayi İnkılabı ile başlayan üretim teknolojisindeki hızlı değişim sosyal ve ekonomik hayattaki değişimi de beraberinde getirmiştir.

- Üretim teknolojisindeki gelişmeler ile nüfus yoğunluğu belli noktalarda toplanmış ve **şehirleşme hızlanmıştır.** Şehirleşmeyle **çevre sorunları** ortaya çıkmıştır.
- Ülkeler üretim teknolojisindeki araştırma ve geliştirme çalışmalarında yarış hâlinindedir.
- Yeni teknolojiyle üretim yapan **sanayileşmiş ülkelerin hem refah seviyeleri artmakta** hem de bu ülkeler dünya ekonomisinde ve politikasında etkin rol oynamaktadırlar.
- Teknolojinin gelişmesiyle üretimde makinelerin payı artmıştır. Bu durum **işsizliğin artmasına** neden olmuştur.

VAKIF DEMEK, MEDENİYET DEMEK

Geçmişten günümüze toplumlar kendi yapıları içinde sosyal yardım, dayanışma ve güvenlik ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kurumlar oluşturmuşlardır. Günümüz modern toplumlarında tesis edilen sosyal yardım ve sosyal güvenlik uygulamaları geçmişte İslam toplumlarında vakıf müessesesi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Vakıf: Bir hizmetin gelecekte de yapılması, sürüp gitmesi için, belirli koşullarla ve resmi bir işlemle bırakılan gelir, para ya da mülk.

- **Vakıf**, bireylerin yardımlaşma amacıyla sahip oldukları servet veya gelirin bir kısmını gönüllü olarak kamu yararına harcama gayesiyle ortaya çıkmıştır.
- Türk-İslam devletlerinde hükümdarlar, hükümdar anneleri ve eşleri, hükümdar ailesine mensup kişiler, devlet adamları birçok vakıf kurmuşlardır. Kurulan vakıfların hayır şartları belirlenmiştir.
- Selçuklu Türklerinin **Anadolu'yu Türk İslam yurdu hâline getirme sürecinde vakıfların önemli katkısı olmuştur.**
- Vakıflar sosyal ihtiyaçları karşılarken vakıf eserleri Türk-İslam sanatının en güzel örnekleri ile inşa edilmiş ve süslenmiştir.

Türkiye Selçukluları Dönemi'nde Kayseri, Sivas, Konya, Çankırı, Divriği, Amasya, Kastamonu ve Tokat'a **hastaneler** yapılmış ve hastaların tedavilerinin yapılması için vakıflar kurulmuştur.

Vakıf eserlerinin çoğalması Anadolu'nun bayındır hâle gelmesine katkı yapmıştır. Vakıf eserlerinin inşası birçok sanatçı, mimar ve ustanın yetişmesini sağlamıştır.

- Osmanlılarda **vakıflar bir insanın doğumundan ölümüne kadar etkili olan ve ihtiyaç sahiplerinin bütün gereksinimlerini karşılayan sosyal yardımlaşma müesseseleri olmuştur.**

Bunları Biliyor musunuz?**Fatih Sultan Mehmed Han'ın 1470 Tarihli Vakfiyesinin Hayır Şartları**

Yatağa düşmüş, evine doktor getirme imkânı olmayan hastalara başvuruları hâlinde doktor gönderilmesi.
İmarete gelen misafirler, görevliler tarafından güler yüzle karşılanıp misafir olarak kalmak isterlerse üç günden çok olmamak üzere misafir edilip yeme-içme ihtiyaçlarının karşılanması.

VAKIFLARIN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATA KATKISI

- ✓ **Vakıflar insanlar arasında din, dil, ırk, düşünce farkı gözetmeden ihtiyaç sahiplerine yardım götürmüşlerdir.**
- ✓ Vakıflardan yardım alan kişiler sadece yardım gördüğü vakfa değil aynı zamanda ait olduğu topluma karşı da sevgi, saygı, bağlılık duyguları beslemektedir.
- ✓ Devlet görevlilerinin vakıf kurma konusunda öncülük etmeleri de devlet-toplum kaynaşmasını kuvvetlendirmiştir.
- ✓ Şehir merkezlerinde bir cami etrafında kümelenen medrese, imaret, çeşme, sebil, kütüphane, hastane ve bunun gibi diğer kuruluşlardan oluşan külliyeler ve bunları yaşatmaya çalışan vakıflar şehirleşmeyi hızlandırmıştır.
- ✓ **Vakıfların faaliyetleri toplumda birlik ve beraberliğe katkı sağlamıştır. Vakıflar sadece insanların değil aynı zamanda hayvanların da beslenmelerini, tedavilerini ve barınmalarını sağlayacak faaliyetlerde bulunmuşlardır.**

Vakıfların sosyal, ekonomik, dinî, askerî ve kültürel alanlarda birçok faydaları vardır.

- **Cami, mescit;** camilerin mum ve kandillerinin temin edilmesi, camilerde vaaz edilmesi ve camilerin temizliği vakıflar tarafından yapıldı.
- Osmanlı Devleti'nde günümüz ilkokullarına denk gelen **sıbyan mekteplerinden medreselere** kadar **tüm eğitim faaliyetleri** vakıflarca sunulurdu.

- **Yol, köprü, kanal, kemer, bent, çeşme, sebil, kaldırım, kervansaray, deniz feneri** vakıflar tarafından yapıldı. Bu yapıların her türlü masrafı vakıflar tarafından karşılanırdı.
- Osmanlı Devleti'nde ülkenin her tarafında bulunan **darüşşifa, bimarhane, darus-sıhha** gibi isimlerle anılan hastanelerin giderleri ve personel ücretleri vakıflarca karşılanmıştır.
- Bazı hayır sahipleri kurdukları vakıflarla görevliler tutuyor, yine vakıf geliri ile gaz lambası ve yağ alarak sokakları aydınlatıyorlardı.
- Vakıflar bugün Türkiye'nin en köklü kurumlarından **Vakıflar Genel Müdürlüğü** tarafından temsil ve idare edilmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü bu vakıflar adına hizmetlerini sürdürürken diğer taraftan da yeni kurulan vakıfların kuruluş, dağılışı ve denetim işlemlerini gerçekleştirmektedir.

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Toplumda herhangi bir hizmeti karşılamak için gönüllü olarak faaliyet gösteren kurumlara sivil toplum kuruluşu denir.

Örneğin **dernekler, sendikalar, vakıflar, mesleki kuruluşlar ve kooperatifler** sivil toplum kuruluşlarıdır.

Sivil toplum kuruluşlarının kuruluş amaçlarından bazıları şunlardır.

- ✓ Toplumsal sorunlar için çözümler üretmek ve bunları uygulamaya koymak
- ✓ Dergi, radyo, kitap, televizyon gibi araçlarla vatandaşları uyarmak, bilinçlendirme
- ✓ Küresel ısınma gibi tüm dünyayı etkileyen konularda sorunlara çözüm aramak
- ✓ Doğal afetlerde halka en kısa zamanda ulaşarak gerekli yardımı sağlamak
- ✓ Kamuoyu oluşturma yoluyla bireylerin taleplerinin dikkate alınmasına yardımcı olmak
- ✓ Demokratik bir yönetim anlayışının oluşmasında etkili olmak

Bazı Sivil Toplum Kuruluşları

TEMA
Türk Kızılayı
Yeşilay
TEV Türk Eğitim Vakfı
Mehmetçik Vakfı
ÇEKÜL
LÖSEV

İŞİNİN EHLİ İNSAN YETİŞTİRMEK

Biliyor muyuz?

Eskiden **mesleki eğitimden geçmeyen birisi dükkân açamazmış**. Usta olmanın usul ve adabı varmış.

Öncelikle bir ustanın yanında **"yamak"** olabilmek için on yaşını doldurmak gerekirmiş. İki yıl "yamaklık" yaptıktan sonra **"çırak"** olunurmuş. Yamaklıktan çıraklığa geçerken **"şed"** adı verilen bir tören düzenlenirmiş. **Şed töreni**ne çocuğun babası, ustası ve şehirdeki esnafların piri de katılmış.

Çıraklığa yükselince haftalığı belirlenir böylece evine de katkısı olurmuş. **Üç yıl çıraklık yaptıktan sonra "kalfalığa"** yükselirmiş. Bu dönemde mesleğin temel bilgilerini öğrenirmiş. **3 yıl kalfalık yaptıktan sonra** yine bir şed töreni ile **"usta"** olabilirmiş. Böylece kendine ait bir dükkân açabilecek yeterliliğe sahip olurmuş.

- Ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerinde rol oynayan en önemli faktörlerden birisi de **mesleki eğitimidir**. **Bireylerin eğitim seviyeleri yükseldikçe nitelikli iş gücü ihtiyacı karşılanır, iş gücü verimliliği artar, bilimsel ve teknolojik yenilikler hız kazanır.**
- Anadolu'nun Türklerin ikinci anayurdu hâline gelişi XI. yüzyılın ikinci yarısının başlarındadır.
- **Asya'dan göç eden zanaatkâr ve tüccar Türklerin yerli tüccar ve zanaatkârlar karşısında tutunabilmeleri için aralarında bir kuruluş kurmaları gerekmiştir.** Ayrıca Türkler bu kuruluş yardımıyla sağlam, dayanıklı mal yapabileceklerini düşünmüşlerdir. Bu düşünce Ahiliğin kurulmasını sağlamıştır.

Ahilik millî bir kuruluş olarak XII. yüzyılda ortaya çıkmış, **Lonca Teşkilatına** dönüşerek XX. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür.

Ahi birliklerinin meslek dallarına göre bir teşkilatlanma yapısı vardır. **Her şehirdeki değişik meslek grupları** (saraç, debbağ, terzi, kuyumcu vb.) ayrı **birlikler oluşturmuştur**. Her esnaf kolunun kendine mahsus gelenekleri ve her mesleğin manevi piri vardır.

Osmanlı Devleti'ndeki esnaf loncaları Ahilik Teşkilatının bir devamıdır.

Bilgi: Lonca Teşkilatının Ahilikten farkı sadece Müslüman esnaf Ahilik Teşkilatına katılabiliyorken loncalara gayrimüslim esnaf da katılabiliyordu. **Loncaların kuruluş amacı tüccar ve sanatkâr olan üyelerin haklarını korumaktı.**

Ahilik ve Lonca Teşkilatı Tanzimat'ın ilanı ve yabancı devletlerle yapılan ticari anlaşmalar neticesinde gücünü kaybederek zamanla sona ermiştir.

Tanzimat'tan sonra genel eğitimle mesleki eğitim bir arada düşünölmeye başlanmış ve bu yönde okullar açılmıştır.

- II. Mahmud döneminin sonlarında memur yetiştirmek üzere açılan Mekteb-i Maarif-i Adliye(1838) ve Mekteb-i Ulûm-u Edebiye (1839) **devlet memuru yetiştirmek amacıyla** açılmış okullardandır. Diğer önemli bir eğitim alanı ise askerî eğitimidir.
- Tanzimat Dönemi'nde mesleki ve teknik eğitim alanında bazı girişimler olmuştur. Örneğin 1842 yılında Askerî Baytar Mektebi, 1847'de **Ziraat Talimhanesi** adıyla ilk uygulamalı tarım okulu açılmıştır.
- Meşrutiyet Dönemi'nde mesleki ve teknik eğitim alanında oldukça zengin bir okullaşma görölmektedir.

MEDRESELER

Türk-İslam devletlerinde, eğitimde önemli kurumların başında yer alan **medreseler**, **"ders verilen yer"** anlamına gelmektedir. Bu eğitim kurumları bugünkü anlamıyla yükseköğretime benzetilebilir.

- Büyük Selçuklu Devleti Dönemi'nde **ilk medrese** Nişabur'da Tuğrul Bey tarafından kuruldu.
- **Nizamiye Medresesi** olarak bilinen kurum ise ünlü vezir **Nizâmülmülk** tarafından Bağdat'ta kuruldu.
- Osmanlı Devleti'nde ise ilk medrese **Orhan Bey** Dönemi'nde İznik'te kuruldu.
- Osmanlı Devleti'nde, Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'da yaptırılan **Sahnı Semân Medresesi** dönemin en büyük eğitim kurumuydu. **Külliye** içinde yer alan medresenin yanında kütüphane, cami, darüşşifa, eczane, hamam ve öğrencilerin kalacakları yerler de bulunurdu.
- **Külliye:** Bir caminin çevresinde camiyle birlikte yapılmış medrese, imaret, çeşme, kütüphane, hastane gibi yapıların tümüne verilen ad.

- Medreselerde, alanında uzman **"müderris"** adı verilen hocalar eğitim verirdi. Müderrislerin yanında **"muid"** denilen asistanlar bulunurdu.
- **"Sıbyan"** adı verilen **mahalle mekteplerinden** mezun olanlar, medreselerde orta ve üst düzeylerde eğitim alabilirdi.
- **Medreselerde eğitim ve barınma parasızdı. Medrese öğrencilerinin ihtiyaç ve giderlerinin çoğu, vakıflar aracılığıyla karşılanırdı.**

Enderun ve Meslek Eğitimi

Enderun: **Osmanlı'da idari ve askeri kadronun (devlet memurlarının) yetiştirilmesi için kurulan eğitim kurumu** (saray okulu) demektir.

Osmanlı Devleti'nde II. Murad Dönemi'nde temeli atılan **Enderun Mektebine öğrenci alımı devşirme sistemine göre yapılırdı.**

- **Osmanlı Devletinde ihtiyaç duyulan devlet adamı ve asker kadrosunun büyük kısmı Enderun Mektebi ile sağlanırdı.**
- Enderun Mektebi, İstanbul'da Topkapı Sarayı'nın içinde eğitim veren bir okuldu.
- Enderun Mektebinden mezun olanlar **sadrizam, kaptanı deryâ, sancak beyliği** gibi üst düzey görevlere gelirdi. Ün kazanmış şair, ressam, mimar, tarihçi ve müzisyenler de Enderun Mektebi mezunları arasındaydı.

Cumhuriyet Döneminde Mesleki Eğitim

Milli Mücadele'de kazanılan askerî başarılar Cumhuriyet'in ilk yıllarında ekonomik başarılarla güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla ekonominin temelini oluşturan mesleki eğitime önem verilmiştir. **Mesleki eğitim millileştirilmeye çalışılmış, mesleki ve teknik eğitim Millî Eğitim Bakanlığının görev ve hizmet alanına alınmıştır.** 1934 yılında mesleki eğitim planı hazırlanmış ve planda **çırak okulları, sanat ve orta sanat okulları, akşam sanat okulları, tekniker okulları, mühendis okulları ile gezici köy kursları** açılmıştır.

MESLEKİ EĞİTİMİN AMACI

İyi Vatandaş Yetiştirmek
İşe ve Hayata Hazırlamak
Nitelikli İnsan Gücü Yetiştirmek
Yükseköğretime Hazırlamak

Günümüzde örgün eğitimin yanı sıra **yaygın eğitim** yolu ile de halkımıza mesleki eğitim kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca ev hanımlarının da ekonomiye katkı sağlaması planlanmaktadır. Bu amaçla belediyelerimiz de **meslek edindirme kursları** açarak mesleki eğitime katkı sağlamaktadır. Meslek odaları ve ticaret odaları da Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içerisinde uygulamalı eğitim vererek sanayinin kalkınmasına yardım etmektedir.

GELECEĞİN SENİN ELLERİNDE

- "Büyüyünce ne olacaksın?" sorusuna verilen yanıtlar genelde hayalle gerçek arasında gidip gelir. Kimi bir çizgi kahramandan kimi bir filminden etkilenir. Bazen rol model olarak görülen yan komşunun ya da anne ve babanın mesleği bile bu yanıtı etkiler.
- Geleceğimize yön veren **meslek seçiminde doğru adımlar atabilmek için önce meslekleri tanımalıyız.**

Günümüzde geçmişten gelen birçok meslek vardır.

- **Doktorluk, hemşirelik, öğretmenlik, çiftçilik** gibi mesleklere gelecekte de ihtiyaç duyulacaktır. Gelişen teknoloji ve değişen ihtiyaçlarımızı karşılayacak yeni meslekler ortaya çıkmaktadır.
- Bunların yanında insanların daha sağlıklı bir yaşam sürebilmesini sağlayacak beslenme şekilleri konusunda çalışma yapan **gıda mühendisliği, diyetisyenlik, beslenme uzmanlığı** gibi mesleklerin de gelecekte var olmaya devam edeceği beklenmektedir. Teknolojik gelişmeler ve dijitalleşmedeki değişim seçeceğimiz meslekleri de etkiliyor.

GELECEĞİN MESLEKLERİ

- Sosyal Medya Uzmanlığı
- Beslenme Uzmanı
- Yazılım Mühendisi
- Tıp Mühendisi
- Havacılık ve Uzay Mühendisliği
- Yapay Zekâ Uzmanı

Geleceğin mesleklerinde başarılı olabilmek için gerekli olan beceriler

Araştırma becerisi
İkna edebilme
Keşifler yapabilme
Liderlik
Yönetim becerileri
Değişime açık olma
Yaratıcılık
Problem çözme
Etkin dinleme
Eleştirel düşünme

- **Yetenek ve ilgilerine uygun meslek seçen bireylerin işlerini severek yaptıklarını, mesleki başarılarının arttığını ve daha mutlu bir yaşam sürdürdüklerini görür.**
Bu konuda doğru karar verebilmek için meslekleri ve kendinizi iyi tanımalı, seçeceğiniz mesleğin kendinize uygunluğunu ölçmelisiniz.
- Kişinin farklı meslekler arasından kendisine en uygun gördüğü ve mutlu olacağını düşündüğü mesleğe yönelmesi çok önemlidir.

Uygun meslek seçiminde izleyeceğimiz basamaklar şunlardır:

Kendini tanıma
Meslekleri tanıma
Mesleki Eğitim hakkında bilgi edinme
Edindiği bilgileri değerlendirme

Meslek seçimi konusunda gerçekçi ve doğru karara ulaşabilmek için

Kendimizi tanımalı
Yeteneklerimizi keşfedebilmeli
Kişilik özelliklerimizi bilmeli
İlgilerimizin farkına varabilmeli
Değerlerimizi belirleyebilmeli
Güçlü ve geliştirilmesi gereken yönleri bulmalıyız.

DİJİTAL TEKNOLOJİ ÇAĞINDAYIZ

İnsanlık tarihinin en önemli gelişmelerinden biri olan tarım devrimi üretim, taşımacılık ve iletişim amacıyla hayvan emeğini insan emeğiyle birleştirdi. Gıda üretiminin artması nüfusun artmasına neden oldu.

Tarım Devrimi'ni 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Sanayi Devrimi izledi. Bu süreç **kas kuvvetinden mekanik kuvvete geçişi** getirdi. Sanayi Devrimi demir yollarının inşası ve **buhar makinesinin devreye girmesiyle** mekanik üretime öncülük etti.

19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında elektriğin de sağladığı destekle **seri üretim** başladı. 1960'larda bilgisayarların ve 1990'larda Genel Ağ'ın kullanılmasıyla mekanik teknoloji **bilgisayar ve yazılım teknolojisiyle** desteklendi.

1.Sanayi Devrimi

Suyun gücünden faydalanan ilk mekanik tezgâhlar bulundu. **Buhar gücü** gittikçe daha fazla kullanılmaya başlandı ve makineler için çeşitli araçlar geliştirildi.

2.Sanayi Devrimi

Elektrik enerjisinin kullanılmaya başlanması ile seri üretime geçildi. Elektrikle çalışan ilk üretim bandı kullanıldı.

3.Sanayi Devrimi

Üretim süreçlerinin **elektronik ve bilgi teknolojileri** ile otomasyonu sağlandı. İlk programlanabilir akıllı kontrol cihazı üretildi.

4.Sanayi Devrimi

Bilişim teknolojisi ürünlerinin ve internetin üretimin aşamalarına katılması sağlandı.

- Bugün ise bambaşka bir **dijital üretim** modeli ile karşı karşıyayız. Dijital ve ileri teknolojinin üretimin her alanında kullanıldığı bir dönemdeyiz. Günümüzde makinelerin birbiriyle iletişim kurabildiği, önceden insan gücü ile yapılan **birçok işin robotlarla yapıldığı** yeni bir teknolojik çağda yaşıyoruz. "Sanayi 4.0" olarak da adlandırılan yeni dönemde her biri farklı bilgisayarlar tarafından yönlendirilen makineler bir bütün olarak ana bilgisayarların kontrolüne girecek. Daha önce tek tek makineleri yöneten bilgisayarlar, bundan sonra fabrikaları yönetecek. Buna **Akıllı Fabrika Dönemi** veya **Akıllı Üretim Dönemi** deniliyor.
- Günümüzde tarım, sanayi, hizmet sektörlerine dayalı üretim dijital teknolojinin katkısı ile yapılıyor. Dijital teknoloji tabanlı yeni üretim **akıllı üretim, akıllı fabrika, akıllı makine, akıllı tarım** gibi isimlerle adlandırılıyor. Bilgisayar ve Genel Ağ ile hayatımıza giren dijital teknoloji tüketim alışkanlıklarımızı da hızla değiştiriyor.

- Teknolojik gelişmeler, tarım ve hayvancılığa dayalı üretimi etkiledi. Sulama, gübreleme, tarımsal araçlar ve üretimde teknolojinin gücü devreye girdi. **Modern çiftliklerde artık hayvanlar cep telefonundan takip ediliyor. Seraların sıcaklık seviyesi tek tuşla ayarlanabiliyor.**

- Yapacağınız bir aracı, oyuncacı ya da herhangi bir nesneyi bilgisayar ortamında dijital olarak tasarlıyorsanız ürününüzün örneğini **3D yazıcı** sayesinde dakikalar içinde alabileceksiniz. Günümüzde üç boyutlu yazıcı teknolojisi mücevher, aksesuar, ayakkabı ve mimari tasarımlarda kullanılıyor. Bundan başka **inşaat mühendisliğinde, otomotiv sanayisinde, tıp sektöründe, eğitimde, bilimsel çalışmalarda** birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır.

- Dijital teknolojiyi ve sunduğu fırsatları iyi takip eden firmalar kendi sektörlerinde ürettikleri ürünleri piyasaya sürüyor.
- Teknolojik gelişmelerin fırsatlarından yararlanmayı tercih eden gazeteler kurdukları web siteleri vasıtasıyla farklı kitlelere ulaşmayı hedeflemişlerdir.

4.5G mobil iletişim teknolojisi 1 Nisan 2016 tarihi itibarıyla Türkiye’de kullanılmaya başlandı. 4.5G ile kullanıcılara daha hızlı Genel Ağ erişim ve kullanım olanağı sunuldu. Bu teknolojiyle 3G’nin en az 10 katı hıza ulaşabiliyoruz. Özellikle yüksek veri hızları ve düşük gecikme süreleri sayesinde bilgiye erişim hızlandı. Bu sayede HD kalitesinde ve daha yüksek hızda video, film, dizi ve TV izlenebiliyor.

İngilizcede erkek arı anlamına gelen drone (diron) günümüzde **insansız hava araçları** (İHA) anlamında kullanılıyor. Uzaktan kontrol edilen pilotsuz ya da insansız hava araçları dronelar XX. yüzyılın birçok buluşu gibi öncelikle savunma sanayi için geliştirilmiştir.

Genel Ağ üzerinden yapılan alışverişe **"e ticaret"** diyoruz. E ticaret ticari işlemlerin elektronik ortamda en basit, hızlı, verimli ve güvenli şekilde yapılmasıdır.

- E-ticaretin en büyük avantajı zamandan ve mekândan bağımsız olarak **dünyanın herhangi bir yerinde ve herhangi bir saatinde** müşterilere alışveriş imkânı sunabilmesidir.
- E-ticarette süreçlerin büyük kısmı dijital ortamda yürütüldüğü için kısıtlayıcı zaman ve mekân problemleri bulunmamaktadır. E-ticaret geleneksel alışverişe göre müşterinin **zaman kaybını azaltır.**
- Binlerce müşteri beklemeksizin aynı anda alışveriş ve ödeme yapılabilir. Firmalar fiziki ortamda ulaşabildiklerinin çok üzerinde müşteri ve ciroya ulaşabilirler.
- E-ticaret müşterilere daha **şeffaf bir ortam** sunar. E-ticarette müşteriler farklı firmaların web siteleri ve farklı ürünler arasında hızlıca fiyat araştırması yapabilir. Bu da rekabetin artmasını ve fiyatların düşmesini sağlar. E-ticaret ulaşım sorunu ve giderlerini azaltır.
- E-ticarette tüketiciler çok sayıda ürün çeşidini görebilir. Genel Ağ üzerinden uçak, tren veya otel odası rezervasyonu, çevrimiçi bilet alımı gibi işlemler zaman kaybetmeden kolayca gerçekleştirilebilir.
- E-ticaretin **dezavantajları** da vardır. Genel Ağ üzerinden yapılan alışverişlerde müşterinin ürünü canlı olarak görüp inceleme ve deneme şansı yoktur. Genel Ağ üzerinden yapılan alışverişlerde kredi kartı kullanımından dolayı **güvenlik riski** olabilir.

DEMOKRASİ SERÜVENİ

Demokrasi: Yunanca demos (halk) ve kratos (iktidar/egemenlik) kelimelerinden türemiştir. Yani halk egemenliği demektir.

Demokrasi insanların yönetime doğrudan doğruya ya da seçtikleri temsilciler vasıtasıyla katılma biçimidir.

Günümüz demokrasinin temelleri Eski Yunan toplumunda ortaya çıkmıştır. Eski Yunan'da merkezî bir devlet yoktu. Birbirinden bağımsız **site** adı verilen **şehir devletleri** vardı. Bu sitelerde halk agora adı verilen meydanda toplanıp bir **meclis** oluşturuyordu. Yasaları kabul eden, savaşa, barışa ve vergi toplanmasına karar veren organ bu meclisti. Meclise sadece şehrin mahallelerinden seçilen hür erkek yurttaşlar katılabiliyordu. Bu uygulama tarihte bilinen ilk demokrasi örneğidir.

Geçmişten Bugüne Demokrasinin Gelişimi

MÖ 5. yüzyılda Roma Cumhuriyeti'nde **On iki Levha Kanunları**nda vatandaşlık hukuku ile devlet vatandaş ilişkileri düzenlenmiştir.

1215 yılında İngiltere'de ilan edilen **Magna Carta** ile **kralın yetkileri sınırlandırılmış, krala ait bazı yetkiler soylulara dağıtılmıştır.** Bu yetkilere sahip olan soyluların da halka bazı hak ve özgürlükler tanınması öngörülmüştür.

1689 yılında **İngiltere**'de ilan edilen **Haklar Bildirisi** ile kralın bazı yetkileri sınırlandırılmış soylulara ve diğer yurttaşlara bazı hak ve özgürlükler tanınması öngörülmüştür.

1789'da **Fransız İhtilali** ile Fransa'da mutlak monarşi yıkılmış yerine **cumhuriyet yönetimi** kurulmuştur.

1948 yılında ilan edilen **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi** ile devletler bireylere tanınan hak ve özgürlükleri güvenceye almak için uzlaşmışlardır.

Demokrasinin tarihsel gelişimi sırasında uygulanış şeklinde de değişimler olmuştur.

Doğrudan Demokrasi: Halkın egemenliğini bizzat ve doğrudan doğruya kullandığı demokrasi türüdür. Doğrudan demokrasi, halkın halk tarafından yönetilmesini öngörmektedir. Eski Yunan'da olduğu gibi halkın bir yerde toplanıp oy kullanarak karar vermesi doğrudan demokrasidir.

Temsilî Demokrasi: Temsilî demokrasi, demokratik ülkelerde milletin egemenlik hakkını doğrudan değil de, seçtiği temsilciler aracılığıyla kullandığı bir demokrasi uygulamasıdır.

Püf bilgi: Günümüzde ülkemizde olduğu gibi birçok ülkede de **temsilî demokrasi** yöntemi uygulanmaktadır. Bu yöntemde halk kendisini temsil edecek kişileri seçer, o kişiler halk adına halk için kararlar alır.

Meclis bir kararı almakta zorlanır ve kendi içinde uyuşmazlığa düşerse bu yetkiyi halka verir. Halk oylaması yapılarak karar alınır.

Referandum (halk oylaması) yarı doğrudan demokrasi uygulamasıdır.

Halk Oylaması: Referandum ya da plebisit olarak da bilinir. Anayasa değişikliği ve bazı yasaların kabulü gibi önemli meselelerde halkın iradesini belirlemek amacıyla yapılan oylamadır.

Demokrasinin temel ilkelerini uygulayan ve koruyan devletler "**demokratik devlet**" olarak nitelendirilir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti gibi demokratik devletlerin temel ilkeleri ve bu ilkelerin günümüzde ifade ettiği anlamlar şu şekildedir:

KATILIM: Vatandaşlar, yöneticilerin belirlenmesi amacıyla yapılan seçimlerde oy vererek seçme hakkını kullanırlar.

Seçimlerde aday olarak seçilme hakkını kullanırlar. Bunun yanında yöneticilerin kararlarında etkili olmak ve topluma fayda sağlamak amacıyla dernek ve vakıflar gibi sivil toplum kuruluşları kurarlar. Bu sayede ülke yönetiminde aktif olarak rol alırlar.

ÖZGÜRLÜK: Demokrasi yönetimlerinde bireyler düşüncelerinde ve davranışlarında özgürdür. Herhangi bir kısıtlamaya veya zorlamaya bağlı olmaksızın düşüncelerini açıklayabilirler ve istedikleri davranışları yapabilirler. Ancak özgürlüklerimiz başkalarının hak ve özgürlüklerine zarar vermemelidir. Kanunlara aykırı olmamalıdır.

EŞİTLİK: Demokratik yönetimlerde bireyler arasında eşitlik prensibi vardır. **Tüm vatandaşlar kanun önünde eşittir.** Bu durum hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Devletin sunduğu hizmetlerden de vatandaşlar eşit şekilde yararlanır. Bizim demokrasimizde de eşitlik prensibi vardır.

MİLLÎ EGEMENLİK: Demokrasilerde egemenlik, yani **yönetme yetkisi millete aittir.** Millet egemenliğini seçimler sayesinde kullanır. Seçilen cumhurbaşkanı ve milletvekilleri aracılığıyla milletin egemenliği devlet yönetiminde görülür.

ÇOĞULCULUK: Demokratik devletlerde aynı fikirlere sahip olan insanlar bir araya gelerek siyasi partiler kurarlar. Birden çok siyasi parti sayesinde farklı siyasi düşünceler kendilerini ifade etme imkanı bulabilir.

Farklı seçenekler içerisinde istediği siyasi partiye oy veren insanlar çoğulcu bir demokrasi ortamını yaşatırlar.

Parlamento: Latince bir kelimedir. **Konuşmak amacıyla toplanılan yer** demektir. Günümüz demokrasilerindeki adına **meclis** denilmektedir.

- Demokraside esas olan **insana verilen değer ve gösterilen saygıdır.** Demokrasinin göstergelerinden biri de devletin halkın ihtiyaçlarını karşılamasıdır. Tarihimiz boyunca demokratik değerlere ait birçok uygulama görürüz.
- Köktürklerde** insana verilen önemi ve sosyal devlet anlayışını **Bilge Kağan Yazıtı**'ndaki şu sözler açıkça gösterir: *"Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturmam. Çıplak milleti giydirdim, fakir milleti zengin ettim. Başka milletler arasında onları pek üstün kıldım."*
- Eski Türk devletlerinde adalet bir devlet töresiydi. Hakan bile kanuna aykırı davranırsa cezalandırılırdı. Türk kültüründe **"meşveret"** kavramı vardır. Meşveret akıl toplamak demektir. Yani en doğruyu bulmak için **birilerine danışılmasıdır.** Bu işlem kurultayda yapılırdı.

Kurultay: Eski Türklerde siyasi, askerî ve ekonomik kararların alındığı meclise toy ya da kurultay adı verilirdi.

- Kurultayda devletin siyasi, askerî ve ekonomik konuları ile ilgili görüşmeler yapılır, kararlar alınırdı. Kurultaya hakanın eşi de katılırdı.
- Türk-İslam devletlerinde **vakıflar** ve **şifahaneler** insana verilen değeri göstermektedir. Sosyal yardımlarla insana ve diğer tüm canlılara faydalı olmaya çalışan bu kurumlar insan ve hayvan

haklarını korumuşlardır. Ayrıca insanların sosyal hayata aktif olarak katılımlarını sağlamışlardır.

- Osmanlı Devleti'nde Şeyh Edebali'nin **"İnsanı yaşat ki devlet yaşasın."** öğütüne uygun hareket edildiğini, insana hizmet eden çalışmaların yapıldığı görülür. Osmanlı Devleti'nde halkın dinî inançlarında serbest olması, mahkemelerde adaletle davranılarak kimseye haksızlık ve ayrımcılık yapılmaması buna örnek olarak gösterilebilir.
- Osmanlı Devleti'nde devlet adamı yetiştiren bir okul olan **Enderun Mektebi**nde bireysel farklılıklara değer verilmesi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre eğitim görmesi de demokratik eğitim modeline güzel bir örnektir.

Osmanlı Devletinde Demokratik Gelişmeler

- 1808 Senedi İttifak** ile Osmanlı Devleti'nde padişah eyaletlerin ileri gelenleri olan ayanları tanımış ve onlara yetkiler vermiştir.

Püf bilgi: Senedi İttifak ile Osmanlı Devletinde **padişahın yetkileri ilk kez kısıtlanmıştır.**

- 1839 Tanzimat Fermanı** (Gülhane Hattı Hümayunu) ile Müslüman ve gayrimüslim halka can, mal, namus güvenliği ile mülkiyet hakkı verilmiştir.

Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti'nde padişah gücünün de üstünde **kanun gücünün** olduğu kabul edilmiş ve bu ferman ile Osmanlı Devleti **hukuk üstünlüğünü** kabul etmiştir. Bu durum demokratikleşme yolunda atılmış en önemli adımlardan birisidir.

- 1856 Islahat Fermanı** ile Osmanlı Devleti'ndeki Müslüman ve gayrimüslimler eşit hâle getirilmesi amaçlanmıştır. Ancak bu ferman hiçbir zaman uygulanmamıştır.

Püf bilgi: Avrupalı devletlerin baskısıyla ilan edilen ferman, Tanzimat Fermanı'nın genişletilmiş halidir. Bu fermanla **azınlıklar, Müslüman halktan daha ayrıcalıklı hale geldiler.**

- 1876 I. Meşrutiyet'in** ilanı ile ilk anayasa (**Kanun-i Esasi**) hazırlanmış ve kanun önünde eşitlik ve birey haklarının anayasa güvencesine alınması sağlanmıştır.
- Osmanlı Devleti'nde **halk ilk kez seçme ve seçilme hakkını kullanmıştır.** Halk tarafından seçilen meclise "**Meclis-i Mebusan**" adı verilmiştir.

Püf bilgi: Osmanlı halkı ilk kez **1876'da II. Abdülhamid** döneminde ilân edilen **I. Meşrutiyet** ve hazırlanan **Kanun-u Esasi** (Anayasa) ile yönetimde söz sahibi olmuştur ve böylece Osmanlı Devletinin yönetim şekli "**meşruti monarşi**" şeklinde değişmiştir.

- II. Meşrutiyet'in** ilanı (24 Temmuz 1908) ile Osmanlı Devleti'nde **parlamentar yönetime geçilmiş** ve halk seçme seçilme hakkını kullanarak seçimlere katılmıştır.

Bazı Kavramlar

Kurultay: Eski Türklerde siyasi, askerî ve ekonomik kararların alındığı meclistir.

Referandum: Mecliste karara varılamayan bir konuda halkın iradesini belirlemek amacıyla yapılan oylamadır.

Doğrudan Demokrasi: Halkın tamamının bir yerde toplanıp oylama yaparak karar vermesidir.

Magna Carta: 1215'te İngiltere'de kralın yetkilerini sınırlandıran belgedir.

Kanunu Esasi: Osmanlı Devleti'nin ilk anayasasıdır.

Güçler Birliği: Yasama yürütme ve yargı güçlerinin bir kişide olduğu yönetim şeklidir.

ATATÜRK'TEN MİLLETİMİZE ARMAĞAN

Atatürk, ülkemizde Cumhuriyet'in ve demokrasinin kurucusudur. Atatürk'ün demokrasiye olan inancını onun milletimiz için yaptıklarında görmekteyiz.

Fransız ihtilalinden etkilenen birçok aydın gibi Atatürk de hürriyet, özgürlük prensiplerine Osmanlı yönetim anlayışında daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşünüyordu.

- 1906'da ilk görev yeri olan Şam'da **Vatan ve Hürriyet Cemiyeti**ni kurmuştur.
- Birinci Dünya Savaşı sonrası Millî Mücadele'nin başlarında Atatürk, **Amasya Genelgesi**'ni yayınlarak **Erzurum ve Sivas Kongrelerini** toplamıştır. Böylece Millî Mücadele'nin milletin desteğiyle devam etmesini sağlamıştır.
- Amasya Genelgesi'nde ülke bütünlüğünün tehlikede olduğu belirtilmiş **"Milletin istiklalini, milletin azim ve kararı kurtaracaktır."** kararı alınmıştır. Sivas'ta toplanacak olan kongreye bütün sancaklardan halkın güvenini kazanmış, üç delegenin katılması istenmiştir. Atatürk'ün Sivas Kongresine katılacakları belirleme şekli bir çeşit **temsili demokrasi**dir.
- Atatürk Amasya'dan Erzurum'a hareket ederek Millî Mücadele çalışmalarına

devam etmiştir. Erzurum Kongresinde kongre üyelerinden millî iradeyi temsil edecek bir **temsil heyeti** kurulmuştur. Yapılan seçimle Atatürk temsil heyetine başkan seçilmiştir.

- Erzurum Kongresi kararlarında *"Millî kuvvetleri etkin, millî iradeyi hâkim kılmak esastır."* denilmiştir. Bu ifade **millet iradesine saygı** duyulduğunu göstermektedir.
- Millî Mücadele hareketinin ilk yayın organı **İrade-i Milliye** (Millî İrade) gazetesidir. Sivas Kongresi'nde alınan kararla çıkarılan gazete, temsil heyetinin Ankara'ya gitmesinden sonra yayın hayatına Ankara'da **Hâkimiyet-i Milliye** (Millî Egemenlik) adıyla devam etmiştir. Millî Mücadele Dönemi'nde çıkarılan bu gazetelerin isimleri bize Mustafa Kemal Atatürk'ün demokrasi çalışmalarını anlatır niteliktedir.
- Millî Mücadele sırasında son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın **Misak-ı Millî** kararlarını alması milletin bağımsızlığı yolunda atılan çok önemli bir adımdır.
- Meclis-i Mebusan'ın kapatılıp dağıtılmasıyla **23 Nisan 1920'de BMM** açılmıştır. Farklı kültürlerle ve eğitime sahip insanlar ülkenin farklı yörelerinden gelerek millî egemenlik ve Millî Mücadele uğrunda meclis çatısı altında toplanmışlardır. Henüz Millî Mücadele devam ederken BMM'nin açılıp millî iradenin hayata geçirilmesi önemli bir adımdır.
- Meclisin açılmasında olduğu gibi saltanatın kaldırılması da Atatürk'ün **millî egemenliğe** verdiği önemin göstergesidir.
- Atatürk **29 Ekim 1923'te cumhuriyeti ilan ederek** millî egemenliği kurumsallaştırmıştır. Cumhuriyet'in ilan edilmesi demokrasi yolunda çok önemli bir aşama olmuştur. Atatürk, **Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk cumhurbaşkanı** olmuştur.

- **Medeni Kanun'un kabulü** (17 Şubat 1926) ile evlilik, boşanma, miras gibi toplumsal olaylarda kadın-erkek eşitliği sağlanarak önemli bir demokratik gelişme gerçekleştirilmiştir.
- **Türk kadınlarına önce 1930 yılında belediye seçimlerine katılma hakkı, 1934 yılında milletvekili seçimlerine katılma hakkı verilmiştir.** Kadınlara seçme ve seçilme haklarının verilmesi ile demokrasinin önemli değerlerinden eşitlik ve katılım ilkeleri gerçekleştirilmiştir.
- Milli Mücadele yıllarında **Anadolu Müdafaa-i Hukuk Grubunu** kuran Mustafa Kemal Atatürk daha sonra bu gruba **Halk Fırkası** adını vermiştir.
- 9 Eylül 1923'de kurulan Halk Fırkası, 1924'de **Cumhuriyet Halk Fırkası** ismini almıştır. 1935'ten itibaren Cumhuriyet Halk Partisi adıyla siyasi hayatına devam etmiştir.
- **Demokrasinin tam anlamıyla işleyebilmesi için çok partili siyasi yaşama geçilmesi gerekiyordu.** Birden çok siyasi partinin olması halkın seçme hakkını kullanması ve hükûmetin denetlenebilmesi açısından daha demokratik bir ortam oluşturacaktı. Bu durumu fark eden Atatürk bu konuda çalışmalar yaptırmış ve çok partili yaşama geçiş denemeleri bu şekilde gerçekleştirilmiştir.
- **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası** (17 Kasım 1924) Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, A. Adnan Adıvar tarafından kurulmuştur. Türkiye'nin doğusunda meydana gelen bir ayaklanmada etkili olduğu gerekçesiyle bu parti kapatılmıştır. Böylece ilk çok partili hayata geçiş denemesi başarısız olmuştur.

- İkinci deneme ise **Serbest Cumhuriyet Fırkası**'nın 1930 yılında kurulması ile gerçekleşmiştir. **Bu partinin kurulmasını bizzat Atatürk Fethi Okyar'a teklif etmiştir.** Fethi Okyar, Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurarak çalışmalara başlamıştır. Hızla büyüyen partiye inkılaplara karşı olanlar girince Fethi Okyar partiyi feshetmiştir. Böylece çok partili yaşama geçişin ikinci denemesi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.
- 1946 yılına gelinceye kadar tekrar çok partili hayata geçiş denemesi yapılmamıştır.
- Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından **7 Ocak 1946** tarihinde **Demokrat Parti** kurulmuştur. Demokrat Partinin katıldığı 1946 seçimlerinden sonra çok partili siyasi hayata geçilmiştir.

CUMHURİYETİMİ SEVİYORUM

Bir devletin demokratik olabilmesi için bazı niteliklerin bulunması gerekir. Bu niteliklerin olmadığı bir devlete demokratik devlet demek mümkün değildir.

Demokratik bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de demokratik devletlerin sahip olması gereken bütün niteliklere sahiptir.

Anayasamızın ikinci maddesinde "Cumhuriyetin Temel Nitelikleri" şu şekilde yer alır.

MADDE 2 – Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Demokratik Devlet: Demokrasi, hâkimiyetin millete ait olduğu bir siyasi rejimdir.

- **Demokratik devletlerde yöneticiler seçimle iş başına gelir.**
- Vatandaşlar seçme ve seçilme hakkına sahiptir.
- **Herkesin eşit oy hakkı vardır.**
- Seçimlerde oylama gizli, oyların sayımı açık yapılır.
- Millet sahip olduğu egemenlik hakkını temsilcileri olan milletvekilleri aracılığıyla kullanır.

Bir devletin demokratik, çağdaş ve modern bir devlet olabilmesi için insan haklarını anayasal bir hak olarak vatandaşlarına tanımış olması ve insan hakları ihlallerinin suç olarak kabul edilip cezalandırılması gerekir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, İnsan haklarına saygılı bir devlettir. İnsan hakları, vatandaşlarımıza anayasal bir hak olarak tanınmıştır.

- **Demokratik devletlerde egemenliğin kullanılması kısıtlanamaz; bir kişiye, bir zümreye veya sınıfa bırakılamaz.**
- Hiç kimse veya hiçbir organ kaynağını anayasa ve yasalardan almayan bir yetki kullanamaz, uygulama yapamaz. Böylece anayasa maddesinde belirtilen adalet anlayışı sağlanmış olur.

Laik Devlet: Laiklik yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması değil **tüm yurttaşların din, vicdan ve ibadet hürriyetinin sağlanmasıdır.** Laikliğin en önemli unsurlarından biri de devletin çeşitli dinlerin ve mezheplerin mensupları arasında kanun önünde ayırım gözetmemesidir.

Bu ilke Anayasa'nın 10. maddesinde "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." şeklinde yer almaktadır.

Devletimiz ve devlet adamlarımız laik devlet olmanın gereklerini yerine getirerek **her türlü inanca karşı saygı** duymaktadır.

Sosyal Devlet: Vatandaşlarının ekonomik ve toplumsal tüm sorunlarıyla ilgilenen, onların yaşam düzeyi, sosyal güvenliği vb. konularında gereken önlemi alan devlettir.

- Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en önemli özelliklerinden birisi de sosyal devlet anlayışının olmasıdır.
- Devlet, dil, din, mezhep, ırk, cinsiyet farkı gözetmeksizin her vatandaşını eşit kabul eder ve herkese hizmet götürmeye çalışır.
- **Sosyal devlet anlayışında devlet halk için çalışır ve halk için vardır.**
- Devlet; **eğitim-öğretim hizmetini, sağlık hizmetini, yol hizmetini, su hizmetini, elektrik hizmetini, iletişim hizmetini ve din hizmetini** vatandaşlarına ulaştırmak zorundadır. Bütün bu hizmetleri yaparken hiçbir ayırım yapmamalıdır.
- Sosyal devlet anlayışı vatandaşların hak ve özgürlüklerini koruyan eşitlik ilkesini benimseyen devlet anlayışıdır. Bu anlayıştaki devlet, vatandaşlarının toplumsal ve ekonomik varlıklarını iyileştirmek için önemli roller üstlenerek bu yolda vatandaşlarına olanaklar sunar.
- Sosyal adaletin artırılmasına yönelik çalışır. **Ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan geri kalmış ya da güçsüz insanların da toplumun içinde bulunduğu genel refah seviyesine ulaşması için çaba harcar.** Vatandaşların ekonomik ve sosyal gelişimleri için eşit olanaklar sunar. Türkiye Cumhuriyeti Devleti sosyal devlet anlayışına sahip bir devlettir.

GENEL AĞ HABERLERİNDE SOSYAL DEVLET İLE İLGİLİ ÖRNEK ÇALIŞMALAR

Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı tarafından başlatılan “Yaşlı Destek Programı” (YADES) ile yaşlıların evde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yaşam ortamları iyileştirilecek. Günlük yaşam faaliyetlerine yardımcı olunması amacıyla **sosyal, fiziksel, psikolojik destek hizmetleri verilecek**. Yaşlı ve yaşlının bakımını üstlenen kişilerin veya birlikte yaşadığı kişilerin ihtiyaç duyduğu **psikolojik destek** çalışmalarına ilişkin projeler desteklenecek.

Millî Eğitim Bakanlığı 2017-2018 eğitim öğretim yılında ilkökul, ortaokul ve lise öğrencileri için toplam 190 milyon **ücretsiz ders kitabı** dağıtacak.

MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürü tüm okullara ders kitaplarının ücretsiz verildiğini belirtti.

Bu kitaplar 81 ilde oluşturulan 420 dağıtım noktasına yükleniciler tarafından teslim edilip, poşetlenerek öğrencilerimizin sırasında hazır hâlde bekletilecek.”

Hukuk Devleti: Yetkili devlet organları tarafından ortaya çıkarılan kuralların tümüne hukuk denir. Kanun koyucuların da kanunlara uymak zorunda olduğu sisteme hukuk devleti denilir.

- **Hukuk devletinde yasalar anayasaya uygun olur.** Yasaların anayasaya uygunluğunu **Anayasa Mahkemesi** denetler.
- Yasaların yürütülmesini sağlayacak olan yürütme yani idare kurumunu da bağımsız yargı kurumu olan **Danıştay** tarafından denetler.
- Bağımsız mahkemeler bireylerin birbirleriyle ya da devlet kurumları ile olan uyuşmazlıklarının çözümünde görev alır.

- Bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde kimseye ayrıcalık tanınmaz, kanunlar karşısında herkes eşittir. Bu duruma **hukukun üstünlüğü** denir. Ülkemizde yargının bağımsız mahkemelerce yürütülmesi hukukun üstünlüğünü gösterir. Yasama ve yürütme organlarının yargı kararlarına uyma zorunluluğu vardır. Bu zorunluluk hukukun üstünlüğünün gereğidir.

HAKİMİYET MİLLETİNDİR!

Darbe: Bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükûmeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi.

- Demokrasiyle yönetilen ülkelerde yöneticiler halk tarafından seçilir. Yargı ve ordunun siyasete herhangi bir müdahalede bulunmaması önemlidir. **Darbeler demokrasiyi kesintiye uğratır, temel hak ve özgürlüklere sınırlamalar getirir.**
- Sivil iktidarın sahip olduğu yönetime el koyan darbe yönetimi, seçimle gelen meclisi kapatır ve meclisin seçtiği hükûmeti devirir. Yerine kendi yasama ve yürütme organlarını getirir ve rejimi yeniden oluşturur.
- Dünya siyasi tarihinde birçok darbe gerçekleşmiştir. Roma İmparatoru **Julius Caesar** (Jul Sezar) gibi bazı Roma imparatorları iktidarı darbe yaparak ele geçirmiştir. Fransa’da 1799 yılında **Napolyon**, Irak’ta 1968 yılında **Saddam Hüseyin**, Libya’da 1969 yılında **Muammer Kaddafi** darbe ile ülke yönetimlerine el koymuştur.

- Demokrasi ve çağdaşlaşma yolunda ilerlemeye çalışan ülkemizde bu sürece zarar verebilecek olaylar gerçekleşmiştir. Özellikle **1960, 1971 ve 1980** askerî darbeleri buna örnek olarak gösterilebilir.
- Farklı yöntemler kullanılsa da, darbe girişimlerinin amaçları aynıdır. **Hükûmeti yıkmak veya iş görmez hâle getirmek amacıyla yapılan bu darbeler kimi zaman ülkemizin gelişmesini istemeyen güçler tarafından desteklenmiştir.**
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan birtakım kişiler örgüt kurarak kendi menfaatleri uğruna vatanımıza ihanet etmişlerdir. Milletimizin demokrasiye ve millî egemenliğe bağlılığını hiçe sayan **FETÖ (Fetullahçı Terör Örgütü)** mensupları **15 Temmuz 2016** tarihinde bir kalkışma başlattılar.
- İstanbul'un farklı yerlerinde ve Ankara'da darbeciler buldukları her fırsatta saldırılarda bulundular ve **birçok vatandaşımızı, asker ve polisimizi şehit ettiler.** FETÖ terör örgütü mensupları yönetimindeki uçaklar ve helikopterler kent üstünde alçak uçuş yaparak sonik (ses dalgası) patlamalarla halkı sindirmeye ve halkın dışarıya çıkmasını engellemeye çalıştı.
- FETÖ terör örgütünün darbe girişiminde başta millî egemenliğimizin merkezi ve sembolü olan **Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı Külliyesi** hedef alındı. Milletimizin gözbebeği silahlı kuvvetlerimize ait Gölbaşı **Özel Harekât Başkanlığı, Ankara Emniyet Müdürlüğü** darbecilerin diğer hedefleriydi.
- 15 Temmuz gecesinde ordu içine sızmış FETÖ örgüt mensupları, milletin silahı ve tankıyla milleti hedef aldılar. TRT'yi ele geçirip darbe duyurusu yapmaya başladılar. **Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a** suikast girişiminde bulundular.

- Millî Mücadele yıllarında olduğu gibi halkımız bir ve beraber olarak **Kuvayı millîye** ruhu ile darbecilere dur dedi. 15 Temmuz'da Türk milleti darbe girişimini püskürterek bir demokrasi destanı yazdı. Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın çağrısına uyan milletimiz bağımsızlığımıza kast eden FETÖ terör örgütünü etkisiz hâle getirdi. Millet, ordu ve polisimiz omuz omuza vererek darbecilerin planlarını bozdu.
- 15 Temmuz darbe girişiminin seyrini değiştiren ve darbeye karşı direnişin sembolü hâline gelen **Ömer Halisdemir**, komutanının emrine sonunda şehadet olduğunu bilerek itaat etti. Özel Kuvvetler Komutanlığını ele geçirmek isteyen darbecilerin liderini etkisiz hâle getirdi. Darbenin engellenmesinde büyük rol oynayan Ömer Halisdemir olay yerinde FETÖ terör örgütü mensupları tarafından şehit edildi.
- Ülkemizin birliğine, vatanımızın bölünmezliğine, millet egemenliğine tehdit oluşturan kalkışmanın yaşandığı 15 Temmuz "**Demokrasi ve Millî Birlik Günü**" olarak kabul edildi.

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA BARIŞ

Uluslararası kuruluşlar: Ülkeler arasında ekonomik, bilimsel, siyasi, kültürel konular gibi birçok alanda iş birliğini amaçlayan, birçok ülkenin üye olduğu kuruluşlara uluslararası kuruluş denir.

- Uluslararası kuruluşlar her ülkenin çıkarına olacağı inancıyla kurulur. Üye ülkeler iş birliği içerisinde faaliyetlerini sürdürür.
- Bölgesinde ve dünyada söz sahibi olma amacını taşıyan ülkemiz geçmişten günümüze kadar uluslararası birçok kuruluşa üye olarak destek vermiştir ve hâlen vermektedir. Birçok uluslararası kuruluşa üye olan ülkemiz bölgesinin ve dünyanın barış ve huzuruna hizmet etmektedir.

UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) Mustafa Kemal Atatürk'ün 100. doğum yıl dönümü dolayısıyla 1981 yılını **Dünya Barış Yılı** olarak ilan etmiştir.

ÜLKEMİZİN İÇİNDE YER ALDIĞI ULUSLARARASI KURULUŞLAR**Birleşmiş Milletler (1945):**

Barışa yönelik tehditleri önlemek, ülkeler arasında dostane ilişkiler kurmak, ulusların ekonomik ve sosyal alanda iş birliği yapmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

1949

Üye ülkelerin özgürlük ve güvenliklerini korumak, bir saldırıya karşı üyelerini savunma amacı ile kurulmuştur.

Türkiye ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) 1994

Üye ülkelerin siyasi, askerî, ekonomik, çevre ve insani yükümlülüklerinin uygulanma durumlarını izlemek, katılımcı devletlerin demokratikleşme ve insan haklarına saygı alanlarındaki çabalarını desteklemek ve katılımcı devletlere yardım etmek amacıyla kurulmuştur.

- Ülkemiz dünyada barışı destekleme ve koruma operasyonlarına ilk kez **Kore Savaşı** sırasında katılmıştır. Türkiye bu tarihten sonra da bu operasyonlara imkânları ölçüsünde katkı sağlamaya gayret etmiştir.
- Bugün **Afganistan, Bosna-Hersek, Kosova** gibi dünyanın çeşitli yerlerindeki **NATO** ve **BM** barış operasyonlarına da askerî personel, polis ve jandarma desteği vermek gibi katkılar sağlamaktadır.

Ülkemiz uluslararası siyasi, güvenlik, ekonomik, sağlık, gıda, kültür alanlarında faaliyet gösteren kuruluşlar içerisinde de yer almaktadır.

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) 1969

İslam dünyasının hak ve çıkarlarını korumak, üye devletler arasında iş birliğini ve dayanışmayı güçlendirmek amacıyla kurulmuştur.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 1948

World Health Organization

Dünyadaki tüm insanların mümkün olan en yüksek sağlık düzeyine ulaşmasını sağlamayı amaçlayan bir kuruluştur.

TÜRK KONSEYİ (Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi) 2009

Türk dünyasının tarihî ve kültürel birikimlerinden en geniş şekilde yararlanmak suretiyle Türk dili konuşan ülkeler arasındaki çok taraflı iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) 1945

Dünyadaki gıda ve tarımla ilgili çalışmalarını organize edip geliştirerek gıda güvenliğini sağlamayı amaçlayan bir kuruluştur.

AVRUPA KONSEYİ 1949

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

İnsan haklarını, hukukun üstünlüğünü ve demokrasinin ilkelerini koruyup güçlendirmeyi amaçlayan bir kuruluştur.

Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP) 1961

World Food Programme

Doğal afetler, savaşlar veya sivil çatışmalar gibi nedenlerle ani olarak açlığa maruz kalan halk kitlelerine insani amaçlarla gıda yardımı sağlamayı amaçlar.

ÜLKEMİZİN İÇİNDE YER ALDIĞI ULUSLARARASI EKONOMİK KURULUŞLAR

- Coğrafi konumu itibarıyla ülkemizin kara komşuları olduğu gibi yakın deniz komşuları da vardır.
- Suriye, Irak, İran, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Bulgaristan ve Yunanistan** kara komşularımızı oluşturur.
- Rusya, Ukrayna, Romanya, Libya, Mısır, İsrail ve Lübnan** yakın deniz komşularımızdır.
- Ülkemiz, siyasi ve ekonomik açıdan güçlü bir devlet olmak amacıyla öncelikle bölgesindeki komşuları ile ekonomik ve ticari ilişkilerinin gelişmesine büyük önem vermektedir.

- Komşularımızdan **petrol ve petrol ürünleri** yanında **çeşitli tarımsal ürünler, ham maddeler ve yarı mamül maddeler** ithal etmekteyiz.

- Komşu ülkelere **makine ve makine aksamı, inşaat ve yapı malzemeleri, tekstil ürünleri, işlenmiş tarımsal ürünler ve gıda maddeleri** ihraç ediyoruz.

- Türkiye ekonomik ilişkilerini geliştirmek amacıyla birçok kuruluşla iş birliği yapmaktadır. Bu iş birliği ülkemize ekonomik fayda sağlamakta ve ülkemizin yeni pazarlara açılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu kuruluşlar ülkeler arasındaki ekonomi, bilim, ticaret, eğitim, teknik, politik, kültürel ve siyasal konularda iş birliği geliştirmek amacıyla kurulmuştur.

Avrupa Birliği 1958

Avrupa devletlerinin, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alandaki işbirliklerini güçlendirmek amacı ile kurulmuştur.

- Kuruluş yıllarında sadece 6 üyeden oluşan Avrupa Topluluğu, değişik tarihlerde yeni üyelerin katılımı sonucu **28 üyeden** oluşan bir birlik halini almıştır.
- Avrupa Birliğinde, eğitimden sosyal politikaya, gıda güvenliğinden taşımacılığa, çevreden tüketicinin korunmasına, rekabetten bilim ve teknolojiye dek pek çok alanda üye devletler ortak politikalar üretmektedir.
- Amacı, birlik üyesi devletlerin ekonomik kalkınmalarını sağlamak olan Avrupa Birliği, temellerinin atıldığı yıllardan bugüne kadar üye devletlerin ekonomilerinin gelişmesini ve büyümesini sağlamayı hedeflemiştir.
- Türkiye, 31 Temmuz 1959'da Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Türkiye'nin **adaylık süreci halen devam etmektedir.**

G-20

- G-20, uluslararası sistemde başlıca **gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin temsil edilmesi amacıyla**, 1999 yılında kurulmuştur.

- Üye ülkeler **Türkiye, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Rusya Federasyonu, AB, ABD, Kanada, Meksika, Arjantin, Brezilya, Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore, Endonezya, Avustralya, Güney Afrika ve Suudi Arabistan**'dir.
- G-20 Dünya ekonomisinin %90'ını, ticaretinin %80'ini ve nüfusunun 2/3'ünü temsil etmektedir. G-20 zirvesi 2015 yılında Türkiye'nin başkanlığında yapılmıştır.

Türkiye ve G-20

Türkiye, hem gelişmiş hem gelişmekte olan en büyük ülkeleri kapsayan temsil niteliği yüksek yapısıyla G-20'nin çalışmalarına aktif katkı sağlamaktadır.

Ülkemiz 1 Aralık 2014 tarihinde üstlendiği G-20 Dönem Başkanlığını, 15-16 Kasım 2015 tarihlerinde Antalya'da düzenlenen Liderler Zirvesi ile başarıyla tamamlamıştır.

Gelişen Sekiz Ülke (D-8)

- D-8 İşbirliği Türkiye'nin daveti üzerine **İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya**'nın katılımıyla, 15 Haziran 1997 tarihinde İstanbul'da yapılan Devlet ve Hükûmet Başkanları Zirvesi'nde resmen kurulmuştur.
- D-8'in amacı kalkınma yolundaki ülkelerin dünya ekonomisi içindeki konumlarını iyileştirmek, ticari ilişkilerini çeşitlendirmek ve ticaret alanında üye ülkelere yeni imkanlar yaratmak ve halklarının yaşam seviyesini yükseltmektir.

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)

- Üye ülkelerin kalkınmalarına katkıda bulunmak, EİT bölgesi içindeki ticari engelleri kaldırmak ve bölge içi ticareti geliştirmek amacıyla kurulmuştur.
- 1985 yılında kurulan teşkilatın merkezi Tahran'dır. Kurucu ülkeler, **Türkiye, İran ve Pakistan**'dir. Diğer üye ülkeler Afganistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan'dır.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ)

- Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin ekonomik iş birliğini amaçlayan uluslararası kuruluştur. Taraf devletlerin ikili ve çok taraflı ekonomik, teknolojik ve sosyal ilişkileri geliştirmeyi amaçlar. Böylelikle Karadeniz Havzası'nın bir barış, istikrar ve refah bölgesi olmasını temin etmeyi hedefler.
- Merkezi İstanbul'dadır.

Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA)

- **Karadeniz, Kafkasya ve Orta Asya'da** uluslararası ulaşımı geliştirmeyi ve siyasi-ekonomik ilerlemeyi hedefleyen hükûmetler arası bir programdır.
- Üye ülkeler, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Romanya, Tacikistan, Türkiye, Türkmenistan, Özbekistan ve Ukrayna'dır.

Akdeniz İçin Birlik (AİB)

- Amacı Avrupa-Akdeniz bölgesinde barış, istikrarı, güvenliği ve ortak ekonomik iş birliğini sağlamaktır. Akdeniz İçin Birlik Platformuna 43 ülke üyedir.

Türkiye'nin Enerji Ticaretindeki Yeri

- Ülkemiz, **petrol** ve **doğal gaz** rezervlerinin dörtte üçüne sahip bölge ülkeleriyle Avrupa'daki tüketici pazarları arasında bir konuma sahiptir. Bu ayrıcalıklı doğal köprü konumu ülkemize enerji güvenliği konusunda fırsatlar sağlarken sorumluluklar da yüklemektedir.
- Ülkemiz, birçok enerji projesinin hazırlanmasına ve gerçekleştirilmesine öncülük etmektedir.
- Bu projelerden biri de **Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP)**'dir. İki kardeş ülke, **Türkiye** ve **Azerbaycan**'ın iş birliğiyle ortaya çıkan bu dev proje ile Avrupa'nın ve Türkiye'nin doğal gaz ihtiyacını karşılamayı amaçlanmaktadır.

İNSANLARI NASIL TANIYORUZ?

- Tercihlerimiz hayatımızda çok önemli bir yere sahiptir. Yediğimiz yemek, giydiğimiz kıyafet, tuttuğumuz takım, oturduğumuz mahalle, saç şeklimiz, dinlediğimiz müzikler ve daha pek çok şeyi bu tercihlerimiz belirler.
- İnsanlar bu tercihlerimize göre bizleri değerlendirir. Kalıp yargı bu şekilde oluşur. Yeni bir kişiyle tanıştığımızda bu kalıp yargılar pratik bir biçimde o insanı değerlendirmemizi sağlar. Kalıp yargılar bazen kolaylık sağlarken bazen ise yanlış tutum ve davranışlara neden olabilir.

Kalıp yargı: Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak bazı olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikir.

- Kalıp yargı, insanları özelliklerine göre sınıflandırma eğiliminin neden olduğu bir algılama ve davranış biçimidir.
- İnsanlarda var olduğu sanılan bu özellikler çoğunlukla gerçeğe dayanmaz. Kalıp yargılar sözlü kültüre ait ürünlerdir.

Ön yargı: Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargılardır.

- Ön yargı ve kalıp yargı birbirinden farklı ama birbirini tamamlayan iki kavramdır.

Kalıp yargılar iki doğrultuda gelişir.

1. Genelleştirme Eğilimi: Kendisini tanıdığımız bir veya birkaç kişinin özelliklerini onunla aynı kategoride bulunan bütün diğer kişilere yaymadır. Kısa boylu, haylaz bir çocuğu olan birinin bütün kısa boylu çocukların haylaz olduğunu sanması gibi.

2. Özelleştirme Eğilimi: Bir ülke, grup veya durumla ilgili sahip olduğumuz bir kanıyı bu durumda olan herkese uygulamamızdır. Gördüğümüz tüm sarışınların Alman olduğunu düşünmek gibi.

İslamofobi: Müslümanlara karşı duyulan nefret, ayrımcılık, düşmanlık ve kin besleme anlamına gelir. İslamofobi, Müslümanlara ve İslam dinine karşı beslenen ön yargı ve ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır.

- İslamofobi 11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen olaylar sonrasında terör ile mücadele kapsamında aralarında Müslümanların, göçmenlerin, sığınmacıların ve kimi azınlıkların da bulunduğu gruplara ve kişilere karşı oluşmuştur.
- Bu nedenle Müslümanlar eğitim, istihdam, barınma ve kamu alanlarına erişim, toplumsal katılım ve hareket serbestliği gibi bazı alanlarda ırkçı ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar.
- **İslamofobi** İslam dünyasına mensup olan bireylerin maruz kaldıkları ayrımcı muamelelere verilen genel isimdir."
- Kalıp yargılardan kurtulmamızın yolu, **farklılıkları tanımak ve saygılı olmaktır.** İnsanları olduğu gibi kabul etmek ve yardımlaşma duygusunu geliştirmek kalıp yargıların yok olmasını sağlar.
- Çoğu zaman kalıp yargılarda gerçeğin payı oldukça azdır. Kalıp yargılar değiştirilemez gibi zannedilse de aslında değiştirilebilirler. Örneğin 1930'lu yıllarda Afrika kökenli insanlar için oluşturulmuş olan olumsuz kalıp yargılar, 1960'lardan sonra gerek sanatsal etkinlikler gerek spor etkinlikleri gerekse bu insanlarla daha fazla etkileşime yol açan ortamlar sayesinde değişmiştir.
- Kalıp yargıların zaman içinde ön yargıya dönüşmesi çeşitli sorunlara yol açarak

ayrımcılığa sebep olabilir. Bir ülkenin vatandaşları, bir dinin mensupları, bir okulun mezunları, bir takımın taraftarları aynı özelliklere sahip olamaz. Ancak kalıp yargılar onların öyle görülmesine yol açar.

Kalıp yargıların özellikleri:

- 1- Halk kültürüne yani **sıradan bilgiye** dayanırlar. Çeşitli gruplarca konuşularak edinilir, yayılır ve böylece davranış haline gelirler.
- 2- **Tahmini veya duygusal bir durumu** ifade eder ve değer yargısı niteliğindedirler. Kuşaktan kuşağa miras olarak geçerler.
- 3- Toplumdan, gelenek ve göreneklerden ya da kişisel eğilimlerimizden meydana gelirler ve **basma-kalıp değer yargıları** biçiminde inanışlar yaratırlar.
- 4- Bunlar genellikle **yanlış ve olumsuz yargı ve imajlardır.** Gerçekten çok bir **önyargıdırlar.** Örneğin; Savaşçı İrlandalılar, Duygusal İtalyanlar, Duygusuz İsveçliler gibi. **Olumlu kalıp yargılar da vardır.** Örneğin Amerikan kadınları neşelidir gibi.
- 5- Kalıp yargılar kısmen **basit bilgilerdir.** Tartışma konusu olan sorun hakkında bilgi edinilmesini ve kişisel bir kanıyı oluşturmayı kolaylaştırmaktadırlar. Ayrıca toplumda köklü halde bulunan peşin hükümleri beslemektedirler. Böylece gerçeğe ters düşen durumları varmış gibi gösterirler. Örneğin, Türkiye'de erkekler birden fazla kadınla evlenebilir gibi.

Ayrımcılık, bir kişiye ya da gruba, belli özelliklerinden dolayı önyargılı davranmaya denir. Bu davranış, pozitif ya da negatif yönde olabilir. Ancak, ayrımcılık dendiğinde genellikle negatif anlam anlaşılır.

KÜRESEL SORUNLARA ÇÖZÜM ÜRETİYORUM

Dünyamızın oluşumundan insanların tarih sahnesine çıkışına kadar olan süreçte dünyanın coğrafi özellikleri birkaç defa değişmiştir. Belirli dönemlerde dünyamızın doğal dengesinin bozulmasına bağlı olarak bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Dünya üzerinde insan yaşamını etkileyen birtakım sorunlar yaşanmıştır.

Küresel Sorun: Tüm insanlığı ve tüm dünyayı ilgilendiren sorunlara küresel sorun denilmektedir.

Küresel Isınma

- Atmosfere salınan gazların neden olduğu düşünülen sera etkisinin sonucunda karada, denizde ve havada ölçülen **ortalama sıcaklıklarda görülen artıştır.** Dünyadaki binlerce bitki ve hayvan türünün yok olmasına neden olan, insan yaşamını etkileyen, aşırı sıcaklık ve kuraklaşma gibi diğer meteorolojik afetlerin artmasına sebep olan bir oluşumdur.

İklim Değişikliği

- Küresel ölçekte karşılaşılan en büyük sorunlardan biridir. **Fosil yakıtların kullanılmaya başlanması, arazi kullanımının değişmesi, ormansızlaşma ve sanayi süreçleri** sonucunda ortaya çıkmıştır.
- Atmosferde biriken sera gazları, atmosferin kimyasal özelliklerini etkilemektedir. Uzun vadede ise sera etkisi nedeniyle küresel ısınmaya ve sonuç olarak iklim değişikliğine neden olmaktadır.

Sel:

- Bir bölgede toprağı belirli bir süre için tamamen veya kısmen su altında bırakan **ani, büyük ve düzensiz su akıntılarına** verilen isimdir.

Çığ:

- Çığ genellikle bitki örtüsü olmayan engebeli, dağlık ve eğimli arazilerde vadi yamaçlarında tabakalar hâlinde birikmiş olan **kar kütlelerinin** iç veya dış kuvvetlerin etkisi ile başlayan bir ilk hareket sonucu yamaçtan **aşağıya doğru hızla kayması** olarak tanımlanır.

Kuraklık:

- Bir bölgede nem miktarının geçici dengesizliğinden kaynaklanan **su kıtlığı** kuraklık olarak tanımlanabilir. Doğal bir iklim olayı olan kuraklık herhangi bir zamanda ve yerde meydana gelebilir.

Hortum:

- Hortum, bulutlarla bağlantılı olarak **silindir şeklinde dönerak gezen bir rüzgâr türüdür.** Bu "hortum" bulutlardan yere kadar uzanır ve **büyük yıkıcı güce sahip olan bir doğa felaketidir.** Hortum oluştuğunda gücü sayesinde çevreye zarar verir.

Deprem:

- Yer kabuğu içindeki **kırılmalar** nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimin dalgalar hâlinde yayılarak yeryüzünü **sarsma** olayıdır. Yer katmanlarında oluşan şok dalgalarının sebep olduğu doğa olayına deprem denir.
- Depremler can ve mal kaybına neden olabilir. Depremin nasıl oluştuğunu ve deprem ile ilgili diğer konuları inceleyen bilim dalına **"sismoloji"** denir

Terörizm:

- Topluma **korku salma, insanları korkutma, yıldırma** eylemlerinin tümü terörizm olarak adlandırılır. Yüzyıllardan beri toplumlar ve devletler için en büyük tehlikelerden birisi olmuştur. Devletler terörizm ile mücadele etmek için çeşitli yollara başvurmuş ve her türlü tedbiri alma yoluna gitmişlerdir. Terörizm ile mücadele uluslararası iş birliği gerektirmektedir.

Terör faaliyetleri tüm dünyada can ve mal kaybına neden olmuştur.

Açlık:

- Açlık ve yoksulluk sorunu kırsal yörelerde daha yoğun olarak gözlemlenen bir sorundur. Dünyada açlık sorununun giderek derinleşmesinin ve bu konudaki endişelerin artmasının en önemli nedenleri küresel iklim değişikliğine bağlı olarak artan **kuraklık ve bölgesel anlaşmazlıklardan** doğan çatışmalardır.

Göç:

- Dinî, ekonomik, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir yerden başka bir yere yerleşmek suretiyle yaptıkları zorunlu coğrafi yer değiştirme hareketidir.

İklim Değişikliği Türkiye'yi Nasıl Değiştirecek?

Türkiye, küresel ısınmaya bağlı olarak görülebilecek bir iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek ülkelerden birisidir.

- ✓ Kurak ve yarı kurak alanlarındaki su kaynakları özellikle kentlerdeki su kaynaklarının durumu, sorunlara yenilerini ekleyecek ve **içme amaçlı su ihtiyacı** daha da artacaktır.
- ✓ Türkiye'nin özellikle **çölleşme** tehlikesi bulunan kesimlerinin tarım, ormancılık ve su kaynakları açısından olumsuz etkilenecektir.
- ✓ Araştırmacılara göre, iklim kuşakları yer kürenin jeolojik geçmişinde olduğu gibi, ekvator dan kutuplara doğru yüzlerce kilometre kayabilecektir, bunun sonucunda **Türkiye**, bugün Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da hâkim olan **sıcak ve kurak iklim** kuşağının etkisine girebilecektir.

